

KAMP OM BØKER I NORD

LYRIKK SOM FRISTED

FORSKNING: NRK-DATA

BOK OG BIBLIOTEK

— med medlemssider fra NBF

Nr. 2/2015

Kommunereformen:

Oppblomstring
eller bibliotekdød

BIBLIOTEK
SYSTEMER

Med hjerte for drift

Bibliofil er berømt for sin gode driftsstabilitet og høye oppetid. Æren for dette skal Bibliofil dele med et stabilt og godt konfigurert operativsystem, samt maskinvare med god kvalitet og kapasitet.

1. Uavbrutt strømforsyning samt redundante løsninger for disker og strømforsyning, gjør at tjenermaskinen ikke stopper ved strømbrudd, eller om noen av disse sentrale komponentene feiler.
2. Gode drifts- og overvåkningsverktøy for operativsystem (Linux) og maskinvare gir tidlige varsler og muligheter for rask feilretting.
3. Kontinuerlig utvikling av driftsrutiner, sikkerhet og overvåkningsverktøy er prioriterte oppgaver og et naturlig fokus for oss som har **et ekstra hjerte for drift.**

Møte med gode nynorske bøker i mange sjangrar utvidar det språklege repertoaret til born og unge og gjev dei tilgang til fleire litterære røyster.

Kvar finn du fram til desse bøkene?

NYNORSKBOK.NO

Kvart år kjem det mange nye, gode barne- og ungdomsbøker på nynorsk, men det kan vere ei utfordring å halde seg oppdatert. På Nynorskbok.no finn du boktips, omtalar av bøker og informasjon om kva aldersgruppe bøkene kan passe til.

NYNORSKSENTERET
NASJONALT SENTER FOR NYNORSK I OPPLÆRINGA

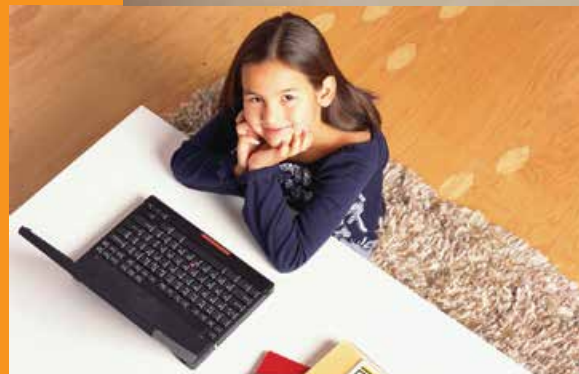

Sikkert og fleksibelt

Innlogging med lånekort og PIN-kode og lånekort på mobiltelefon. Kameraer overvåkning og styring av lyd, lys, automater og annet utstyr på biblioteket.

Statestikk, support og service

Ta ut all ønskelig statistikk ved hjelp av vår web-modull smartadmin, der også gir mulighet for support 24/7.

Se mer om alle våre RFID produkter på www.axiell.no

DET ÅPNE BIBLIOTEK

– en utvidet service til brukerne

smartbranch anvendes som et supplement til bibliotekets nåværende løsning med bemannet åpningstid, som en utvidet service for brukerne, samtidig utnyttes den fysiske plassen og bibliotekets fasiliteter, siden bibliotekets åpningstid kan utvides betraktelig.

Virker med alle biblioteksystemer

Vår Åpne Bibliotek løsning kan integreres med alle biblioteksystemer, og Axiell har sammen med Bibliotheca levert mer enn 150 Åpne Biblioteker til biblioteker i Norge, Danmark, Sverige og Finland .. og flere er på vei!

Tilgjengelighet

Mulighet for egendefinert veiledning til brukere på display ved innlogging.

Gi brukerne mulighet til å benytte alle bibliotekets tilbud når det passer dem best - både innlevering, utlån, reservasjon utenfor ordinær åpningstid.

AXIELL

INNHold

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 2-2015 – Årgang 82

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening.
Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff		Ferdigtrykt
Nr. 1	16.01.	12.02.
Nr. 2	20.02.	19.03.
Nr. 3	15.05.	11.06.
Nr. 4	14.08.	10.09.
Nr. 5	09.10.	05.11.
Nr. 6	06.11.	03.12.

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forside: Pål Dyvik
Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr. 10 900,-
Baksiden	kr. 12 900,-
Dobbelside	kr. 14 900,-
Helside	kr. 9 900,-
1/2 side	kr. 5 900,-
1/4 side	kr. 4 900,-

Hovedsaken

KOMMUNEREFORMEN. Vil kommunereformen føre til massedød av biblioteker? Eller vil den gi mulighet til en nasjonal vitalisering av sektoren. Vi har snakket med landets fylkesbiblioteksjefer og en rekke andre personer om saken? 10

Bibliotekutvikling

OPPLAND Nyskapende og kontroversielt prosjekt
om sponsing av bibliotek 20
TROMS Soldater inn tar biblioteket 22
Samlokalisering i Nordavindshagen 62
FAGBIBLIOTEK Bibliotekarene må ut av biblioteket 30

Bøker og lesing

BOKAGENTER Et voksende markedssegment 41
DIGITALT Nye måter å fortelle historier 44
LYRIKK Wislawa Szymborska: Bidrag til statistikken 48
LESEOPPLEVING Tony Morrison – og ein draum om å fly 48
FORFATTERPORTRETET Anne Helene Guddal 52
NM i litteraturformidling. Ønsker du å overta stafettspinnen? 61
DDR-SENSUR Ny bok om norsk litteratur bak muren 64

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek 33

Meninger

PROFESSOR'N Kommunereformens store utfordring 16
YTRINGSFRIHET Karikaturer vekker debatt på HIOA 46

Forskning

TORCH-PROSJEKTET Automatisering av kulturarvdata 58
LUNSJUIZ 9
– svar på quizen 57
TILBAKEBLIKK 1954 66

Bedre biblioteker med større kommuner

Landets fylkesbiblioteksjefer tror det blir færre biblioteker og lengre reisevei til biblioteket om ti år, viser en spørreundersøkelse vi gjengir i denne utgaven av Bok og Bibliotek. Men bibliotekene kan bli bedre enn i dag i større kommuner, og andelen brukere vil ikke gå ned.

15 av de 19 fylkesbiblioteksjefene er helt eller litt enig i en påstand om at større kommuner vil ha bedre mulighet til å oppfylle målsetningene med folkebiblioteket. Et stort flertall tror at større avstander vil stimulere til mer bruk av mobile bibliotek tjenester.

Kommunereformen med mulig sammenslåing av mange kommuner har ført til frykt for massenedleggelse av folkebiblioteker. Et flertall blant fylkesbiblioteksjefene tror at det om ti år vil være færre biblioteksenheter (hovedbibliotek, nærbibliotek, filial osv.). Få tror imidlertid at sammenslåing vil svekke bibliotekets økonomi.

Hva med bruken av biblioteket? Også her er fylkesbiblioteksjefene moderate optimister. Om ti år vil andelen av innbyggerne som er brukere av folkebibliotekene være enten som i dag (37 prosent) eller høyere enn i dag (33 prosent), tror fylkesbiblioteksjefene. Bare 5 prosent tror andelen brukere er lavere om ti år.

Prosessene i retning sammenslåing er i gang i de fleste av landets kommuner. Fylkesbiblioteksjefene er klare på hvilke aktører som har mest innflytelse over utformingen av folkebibliotekenes stilling i sammen-

slåtte kommuner. 18 av 19 peker på lokalpolitikere og rådmenn som de viktigste aktørene lokalt. Ordførere og biblioteksjefene selv tiltros også noe innflytelse over prosessen.

Hva vil så innbyggerne bruke biblioteket til i framtiden? Om ti år vil fortsatt låne/få tilgang til bøker og andre medier være den viktigste aktiviteten, tror fylkesbiblioteksjefene. På de neste plassene følger «Sosial møteplass», «Delta på kurs og andre læringsaktiviteter» og «Delta på debattmøter, høringer og lignende.»

Resultatene er publisert i denne utgaven av Bok og Bibliotek (side 10-15)

og i sin helhet på tidsskriftets nettsted: www.bokogbibliotek.no. Spørreundersøkelsen ble gjennomført i februar 2015. Samtlige 19 fylkesbiblioteksjefer deltok ved å fylle ut et nettbasert spørreskjema.

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Hovedsaken i denne utgaven:

Oppblomstring eller massedød

Kommunereformen gir folkebiblioteket en sjanse til å vise hvor viktig det er for lokalsamfunnet. Større kommuner behøver ikke bety dårligere tilbud, men da må bibliotekene påvirke reformprosessen.

Se side 10

Kortversjonen er at vi har støtt på en behersket optimisme på folkebibliotekets vegne. 15 av 19 fylkesbiblioteksjefer er helt eller litt enig i en påstand om at «større kommuner vil ha bedre mulighet til å oppfylle målsetningene med folkebiblioteket.»

Aktiv innsats mot barn og ungdom

Finnmark fylkesbibliotek har delt ut Bibliotekprisen for Finnmark 2014 til Annelene Thomassen Steine og Monica Wirkola, barne- og ungdomsbibliotekarer ved Alta bibliotek, her sammen med biblioteksjef Sonja Kristine Granås (t.h.).

De får prisen for sitt målbevisste og kreative arbeid med litteraturformidling til barn og unge i Alta. Arbeidet de gjør er til glede og inspirasjon for mange, både i Alta og i Finnmark. Aktivitetene spenner fra faste eventyrstunder på Alta bibliotek for barn i barnehager og barneskoler, til foredrag på UiT Norges arktiske universitet om barnelitteratur. De arrangerer lesekampanjer for barn med forfatterbesøk som premie, og de oppdaterer lærere på årets nye ungdomsbøker. ■

Overrasket vinner

Hun er uredd, saklig, effektiv, en dyktig leder, og hun bidrar til utvikling i Sarpsborg.

Dette var deler av begrunnelsen for at Anette Kure, biblioteksjef i Sarpsborg, ble tildelt Bibliotekprisen for Østfold 2014.

– Jeg er så glad og så rørt, og veldig, veldig overrasket, sa vinneren på telefon like etter prisutdelingen.

– Hun er en veldig god ambassadør for Østfold-bibliotekene, oppsummerte lederen for NBF Østfold, Tore Buarøy, som også kunne legge til at han tror Anette Kure tenker bibliotek døgnet rundt.

– Det stemmer, jeg gjør det! Bøker og lesing er noe jeg er opptatt av hele tiden, sier vinneren, som i tillegg til heder og ære fikk et grafisk trykk signert kunstneren Geir Yttervik. ■

Kilde: Sarpsborg Arbeiderblad

På Melhus bibliotek feiret de inngangen til sauens år

Unger fra Gimse skolefritidsordning fikk fredag være med på feiring av det kinesiske nyttåret eller vårfestivalen som kineserne også kaller det. Sør-Trøndelag fylkeskommune tilbød alle bibliotek informasjon om kinesisk nyttårsfeiring, og rådgiver Chin-Yu Lee forteller at Melhus bibliotek kom på banen.

Inne i barnekroken fortalte Lee ungene om den 12-årige syklusen der hvert år betegnes av et dyr. Ett av dyrene er den myteomspunne dragen. Nå går vi inn i sauens/geitas år, forklarte Lee.

Opgaven var å male tegnet for vår på et ark, og ungene fikk tips av rådgiver Lee og via en nettvideo. ■

Kilde: Trønderblade.

Nye Deichman-kutt

Det nye Deichmanske bibliotek i Bjørvika har vært gjennom en sparesjekk. Resultatet blir en kinosal uten sitteplasser og færre bokhyller enn planlagt, frykter Bibliotekarforbundet.

– Dette er å gå baklengs inn i fremtiden, sier tillitsvalgt i Bibliotekarforbundet, Hege Johnsen til NRK. Hun mener kuttet er perspektivløst.

I tillegg til at det blir færre meter med bokhyller, viser Johnsen oppgitt til det å åpne et nytt moderne bibliotek – uten muligheten for å vise det hun kaller vår tids kanskje mest brukte kulturuttrykk, film.

Det var for å få budsjettet for 2015 i havn, at byrådspartiene gikk med på et krav fra Fremskrittspartiet: Kostnadene ved Deichman-byggingen skulle gjennomgås.

Resultatet er at byrådet nå foreslår å kutte 39 millioner kroner ved det nye prestisjebygget, som totalt skal koste 2,6 milliarder. Kuttene vil blant annet omfatte inventar og tekniske installasjoner.

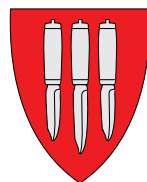
– Det er lite penger, men vil utgjøre nokså store forskjeller. Det er publikum det får konsekvenser for, mener Bibliotekarforbundet. ■

Kilde: nrk.no

Takk til Torill

Vår kjære biblioteksjef Torill Borge Horneland går i dag av med pensjon. Gjennom 15 år har hun styrt biblioteket med stø hånd. På vegne av de ansatte vil vi si tusen takk til Torill som med sitt engasjement, sin kunnskap og sin evne til å tenke nytt har ført Haugesund folkebibliotek gjennom store endringer. Torill har vært en klar og sterk stemme, som har gitt oss frihet og mulighet til å prøve nye ting. Vi kommer til å savne muligheten til å stikke oppom kontoret hennes for å spørre om råd og hjelp, og ikke minst den tryggheten hun har skapt gjennom usikre tider. Torill kan sitt fag, og har aldri vært redd for å snakke høyt om bibliotek. Vi ønsker deg alt godt som pensjonist, og håper du vil nyte tiden med familie og venner. Fra alle oss på huset, tusen takk!

GJERSTAD KOMMUNE
– enhet for plan-, næring og kultur

Ledig stilling som biblioteksjef/kulturkonsulent.

Gjerstad folkebibliotek er lokalisert i godt tilrettelagte lokaler i Sentrumsbygget i kirkebygda i Gjerstad.

Biblioteket er et uformelt treffsted, en uavhengig møteplass med aktiv formidling og en arena for offentlig samtale og debatt.

Vi søker biblioteksjef/kulturkonsulent i 100 % stilling fra 1. august 2015.

Nærmere informasjon om stillingen kan du få ved henvendelse til kommunalsjef Jørgen Dalaker, tlf.: 37 11 97 53 eller på mobil: 926 15 838, eller til biblioteksjef Kari Borgen, mobil: 907 10 200

Søknadsfrist. 5. april 2015

Det må benyttes elektronisk søknadsskjema for å søke på stillingen.

Velkommen som søker!

Lunsjquizen – Tema: Blått

1. I hvilken kommune ligger Blaafarveværket?
2. Ole Gunnar Solskjær var i 2014 manager for en Premier League-klubb med tilnavnet the Bluebirds. Hvilken?
3. Hvilket kjendispar har en datter som heter Aella Malove Bluebell Marie Ingeborg Hjørdis?
4. Hva heter musikktidsskriftet som utgis av Norsk Bluesunion?
5. Er blåveisen fredet i Norge?
6. Hvilket legendarisk Miles Davis-album ble i 2012 kåret til tidenes. beste av Rolling Stone?
7. Hvilken avholdsorganisasjon håvet inn 192 millioner kroner i TV-aksjonen i 2008?
8. Hvem har skrevet den kjente barnesangen Blåmann?
9. Hvem har vært leder i Unge Høyre siden 2014?
10. Hvilket tilnavn hadde Harald I Gormsson (930-987)?
11. Hva skjer med blånisser som er ute når det ikke er blåtime?
12. Hvilket europeisk landslag i fotball omtales som de asurblå?
13. Da Norge ble eget kongedømme i 1905 importerte vi blått blod fra utlandet. I hvilket land var Maud prinsesse før hun ble dronning av Norge?
14. Hvilken julesang er spilt inn av blant annet Elvis Presley, Johnny Cash, Misfits og Beach Boys?
15. Uansett tid og/eller art: Er blåhvalen det største dyret vi har grunn til å tro at har levd på jorden?

Du finner svar på Lunsjquizen på s. 57

S

” Over halvparten tror at bibliotekbrukerne i deres fylke om ti år vil ha lengre reisevei til biblioteket enn i dag.

Illustrasjon: Pål Dyvik

Oppblomstring eller massedød

Kommunereformen gir folkebiblioteket en sjanse til å vise hvor viktig det er for lokalsamfunnet. Større kommuner trenger ikke bety dårligere tilbud, men da må bibliotekene påvirke reformprosessen.

AV OLAV ANDERS ØVREBØ
JOURNALIST

Det kan være alvor denne gang. Den store kommunereformen er begynt å rulle, den første søknaden om sammenslåing er sendt. Dagens over 400 kommuner skal bli til langt færre. Prosessen er i gang i nesten alle landets kommuner.

Hvordan skal det gå med folkebiblioteket når lokalpolitikerne ruser seg på effektiviserings- og sammenslåingsvisjoner? Hvordan kan biblioteket selv påvirke om det kommer noe godt eller dårlig ut av kommunereformen?

For å kartlegge terrenget, har Bok og Bibliotek gjennomført en spørreundersøkelse blant alle landets fylkesbiblioteksjefer (se figurer på de neste sidene), og vi har snakket med en rekke aktører med ulik rolle i reformprosessen.

Kortversjonen er at vi har støtt på en behersket optimisme på folkebibliotekets vegne. 15 av 19 fylkesbiblioteksjefer er helt eller litt enig i en påstand om at «større kommuner vil ha bedre mulighet til å oppfylle målsetningene med folkebiblioteket.» Samtidig er det grunn til å vente effekter av sammenslåing som mange vil mene er negative: Over halvparten tror at bibliotekbrukerne i deres fylke om ti år vil ha lengre reisevei til biblioteket enn i dag. Og et flertall blant fylkesbiblioteksjeferne tror også at det vil være færre biblioteksenheter (hovedbibliotek, filial osv.) i fylket om ti år.

” *I en større kommune kan noe bli gjort med bibliotekarens faglige ensomhet*

Reformen er i gang, men den vil ta tid, og utfallet er uvisst. Det gir bibliotekene land og strand rundt en mulighet til å være tidlig ute og påvirke prosessen. Bibliotek-

sjeferne må også benytte tiden til opplysning av lokalpolitikere, mener Norsk Bibliotekforenings leder **Mariann Schjeide**.

– Det sitter veldig mange politikere rundt omkring uten lånekort i lommeboka, som tror de kan noe om moderne biblioteksdrift. Men de kan veldig lite, de ser bare at det er utlån av bøker over en disk. Da må vi fortelle dem hva vi holder på med ellers, blant annet den nye formålsparagrafen som sier at vi skal være en uavhengig debattarena, sier Schjeide.

Sammenslåing I: Vestfold

Den første søknaden om sammenslåing i kommunalminister Jan Tore Sanners innboks er datert 6. februar 2015 og ble sendt fra Sandefjord, Stokke og Andebu kommuner i Vestfold. Den nye kommunen skal hete Sandefjord

og se dagens lys 1. januar 2017. Bibliotekene i Stokke og Andebu har fått en slags garanti: I utredningen som ligger til grunn for vedtakene om sammenslåing slås det

fast at «det skal være bemannede bibliotekfilialer i Stokke og Andebu. Bibliotekene i Stokke, Andebu og Sandefjord ivaretas som samlingssted og kulturutvikler.»

Utredningen er laget av politikere fra de tre kommunene i fellesskap. I dette arbeidet er det tatt hensyn til at biblioteket er en viktig samfunnsinstitusjon, sier råd-

mann **Lars Joakim Tveit** i Stokke. Han bekrefter at bibliotekene i Stokke og Andebu beholderes.

– Vi har sagt at man skal ha tjenester der folk bor. Det skal ikke være nødvendig å flytte dit tjenestene produseres. Det kan jo hende at bibliotekene kan finne et godt samarbeid om for eksempel felles innkjøpsordninger, de kan ha et større fagmiljø og vil kanskje organisere seg på en annen måte. Men publikumstilbudet skal opprettholdes, sier Tveit.

Ved siden av biblioteket har lokalpolitikerne lagt vekt på å beholde NAV-tjenester, helsestasjon og servicefunksjoner på rådhuset lokalt i Andebu og Stokke.

Andebu blir med 5719 innbyggere lillebror i den nye kommunen. Utover den lovende ordlyden i utredningen har det ikke kommet noe konkret om hva konsekvensene blir for bibliotekene, forteller biblioteksjef i **Andebu Jørgen Hovde** (bilde neste side). Til nå har den nasjonale debatten om bibliotekenes skjebne i kom-

munereformen vært preget av frykt for nedleggelser og utarming, men Hovde er optimist.

– Man vet jo ikke hvordan budsjettene ser ut når det har gått et par-tre kommunestyreperioder. Men sånn som det er nå, er jeg ikke redd for bibliotekene, snarere tvert om. Det tror jeg også handler om at vi har tre biblioteker som er godt forankret i lokalsamfunnet, sier han.

Biblioteksjefene i de tre kommunene har hatt uformelle samtaler, og skal nå jobbe mer intensivt med sammenslåingen for å sette dagsorden i den videre prosessen. Ved å gå i dialog tidlig kan man forberede seg og hindre at prosessen blir dominert helt av de som ikke kan bibliotek. Og målet er biblioteksjefene enige om.

– Målet må være at 1+1+1 er mer enn 3. Nå slår vi sammen ressursene, og må komme med et styrket tilbud ut av dette, sier Hovde.

Blant det han håper kommer på plass, er lengre åpningstider, mer aktivitet i bibliotekene, for eksempel som møteplass og debattarena, og generelt et mer tilgjengelig bibliotek. Alle trenger ikke gjøre alt når tre biblioteker blir ett, påpeker Hovde.

– To ting som jeg ser umiddelbart, er for det første å koordinere, booke og ordne med arrangementer. Det andre må være de praktiske tingene knyttet til medier og bøker – bokinnkjøp og –mottak og katalogisering, sier Hovde.

Sammenslåing II: Midt-Troms

Landet rundt er ni av ti kommuner i gang

med kommunereformen, ifølge en oversikt fra Kommunal Rapport. 340 kommuner er på utredningsstadiet, 25 er ferdige med å utrede, en håndfull forhandler om sammenslåing, og tre har altså sendt søknad. Det betyr at kommunereformen angår de aller fleste av landets folkebiblioteker direkte. Kommunene er pålagt å ha folkebibliotek, men hva hvis det blir radikalt færre kommuner?

I Midt-Troms har de åtte kommunene i regionrådet nylig blitt enige om å utrede sammenslåing. Resultatet er åpent – prosessen kan også ende med at bare noen få av de åtte slår seg sammen. Uansett har politikere og innbyggere her en spesiell mulighet til å se inn i framtiden, for bibliotekene i tre kommuner har kommet sammenslåingen i forkjøpet. Siden årsskiftet har bibliotek-

sjef **Kristin Strand Iden** i Lenvik kommune (11557 innb.) også sjefsansvaret for bibliotekene i kommunene Berg (918) og Tranøy (1510) på Senja. Dette vertskommunesamarbeidet skal være det eneste av sitt slag i landet. Hovedbiblioteket i kommunesenteret Finnsnes i Lenvik har flyttet inn i en kunnskapspark sammen med bl.a. et studiesenter, et pedagogisk senter, et museum og et lite vitensenter. De øvrige bibliotekene har spisset profilen.

– De har fått profil som barne- og ungdomsbibliotek og skal også legge til rette for voksne studenter. Øvrige brukerbehov legges det til rette for her sentralt på Finnsnes, sier Iden.

Nettopp det å utvikle det enkelte biblioteks profil er en potensiell rasjonaliseringsgevinst av det positive slaget ved kommunereformen, mener Iden. Prosessen kan føre til en revurdering av om biblioteket har den rette profilen. Ved å se det bibliotekene gjør i sammenheng, kan en utnytte midlene bedre.

– Jeg tror at vi har trygget bibliotekene på den måten. Vi har på en måte sikret bibliotekenes stilling ved at de er relevante, og har også gode alliansepartnere som vil skrike i lag med oss om det trues med nedleggelse, sier Iden. Skoler og barnehager er de fremste partnerne for de små bibliotekene.

Fylkesbiblioteksjef **Birgit Larsen** i Troms viser til at de mindre bibliotekene i vertskommunemodellen – de «lokale punktene» – har sine spesialiteter.

– I Berg kommune, på det lille stedet Senjahopen, har biblioteket vært en drivkraft i integrering. Det har vært møteplass med arrangementer – en sosial greie. Det er et bibliotek som er forankret i skolen, sier Larsen.

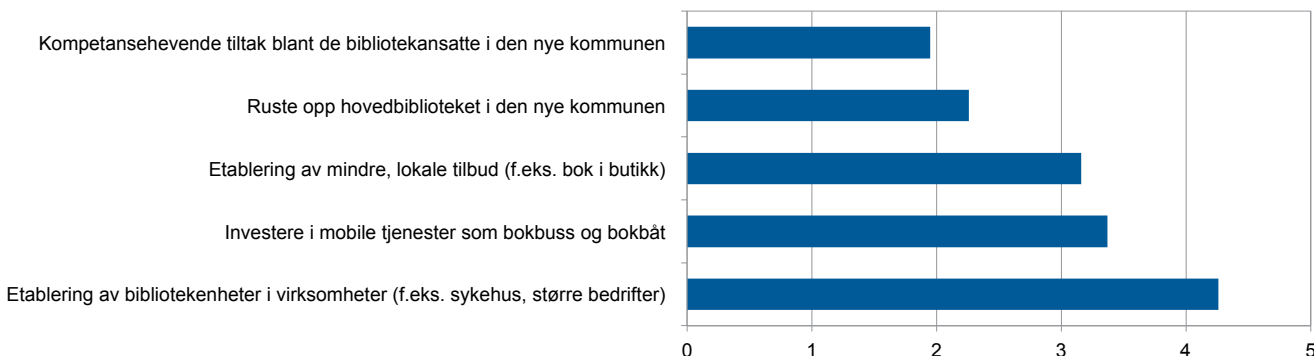
Samtidig er de lokale punktene bindeledd til hovedbiblioteket på Finnsnes.

– De kan formidle kontakt og være den som vet at det er noen som vet. Det store biblioteket på Finnsnes er en tjeneste for alle de tre kommunene som selvfølgelig har en helt annen bredde og faglighet enn de små punktene. Men de små punktene vet hva de er og hva slags oppdrag de har, og hva de skal og ikke skal, og det er en kvalitet, sier Larsen.

Prioriterte tiltak

Hvordan bør en eventuell rasjonaliseringsgevinst ved kommunesammenslåing brukes? Prioriter mellom alternativene ved å gi dem verdi 1 til 5, der 1 er høyeste prioritet.

Kilde: Spørreundersøkelse blant fylkesbiblioteksjefene, februar 2015.

– Man må vite hva man trenger på små plasser. Uansett hvor mye vi maler fanden på veggen, så er det sånn at i små kommuner – og i Troms snakker vi om virkelig ekstremt små kommuner – har bibliotekene aldri vært og kommer aldri til å være noe fullskala bibliotektilbud, men en inngang til bibliotekverdenen, legger hun til.

Rasjonalisering, sentralisering...

En av de åtte kommunene i Midt-Troms, Bardu, er i utstrekning større enn hele Vestfold, men har bare 3985 innbyggere. Å generalisere løsninger med et slikt mangfold, blir mildt sagt problematisk.

– Jeg tror ikke det finnes noen generell løsning på kommunestrukturspørsmålet i Norge, som man kanskje kan se fra for eksempel Danmark. I Norge bor vi mye lengre fra hverandre i store deler av landet, men Vestfold minner veldig om Danmark. Her bor vi forholdsvis tett, det er mange byer, og på en sykkeltur en søndag formiddag passerer du fire-fem rådhus. Vi kan tenke på en annen måte enn det de kan for eksempel i Sogn og Fjordane og Finnmark, sier rådmann Tveit i Stokke.

Likevel, hva kan sies generelt om mulige rasjonaliseringsgevinster for bibliotekene ved sammenslåing, og hva de skal brukes til? Fylkesbiblioteksjefene anser «kompetansehevende tiltak blant de bibliotekansatte» som den viktigste på en liste vi ba dem ta stilling til. «Ruste opp hovedbiblioteket i den nye kommunen» kom på annenplass.

Mariann Schjeide i Bibliotekforeningen peker også på kompetanse. I en større

kommune kan noe bli gjort med bibliotekarens faglige ensomhet, som hun selv har merket som ansatt på et lite bibliotek.

– Faglig ensomhet fører til at en ikke klarer å fornye seg, en blir gående i de samme sporene. Vi kan få et mye større faglig fellesskap. Det ser vi med andre typer enheter som barnevernstjenester, veterinærer, som fra før har laget fellesskap på tvers av kommunegrenser. Vi ser hvor mye bedre tjenester det blir, også med en viss rasjonalisering, sier Schjeide.

Biblioteket får et oppsving når det satses på samarbeid med andre aktører, fra kombinasjonsbibliotek med skole til flerbukshus der biblioteket samlokaliseres med f.eks. idrettshall, svømmehall eller kino, framholder hun.

– Det er mer schwung over det enn å ha biblioteket i andre etasje på samvirkebygget. Vi vet at der det satses på nybygg og å få tjenester under samme tak, der øker bruken voldsomt.

De gamle kommunesentrene som vil miste rådhuset, kan beholde publikumsnære funksjoner som servicekontorer. Utredningen for nye Sandefjord nevner at slike kontorer kan legges i tilknytning til bibliotekene, og flere vi har snakket med tenker det samme.

I større kommuner med lengre vei til rådhuset vil det bli behov for nye måter å engasjere og informere innbyggerne i de demokratiske prosessene på. Opprettelse av nærdemokratiordninger, omtalt som utvalg eller organisasjoner knyttet til ulike lokalsamfunn i kommunen, gir også muligheter for bibliotekene. De kan bli en arena for både opplysning og debatt om

lokal utvikling. I spørreundersøkelsen sier 16 av 19 fylkesbiblioteksjefer at biblioteket er det naturlige møtestedet for nærdemokratiske ordninger.

En slik rolle for biblioteket kan innebære mer enn å være arenaen der folk treffer politikere og kan være med og drøfte, spørre om og påvirke viktige saker i lokalsamfunnet, mener fylkesbiblioteksjef **Kristin Storvig** i Nord-Trøndelag.

– En viktig del av å utvikle nærdemokrati er også at folk skal ha muligheten til å lese seg opp, sette seg inn i temaer og saksområder – ha kilder som offentlig informasjon, men også litteratur, som gir nødvendig kunnskap til å kunne være en aktiv deltaker i lokalsamfunnet. Biblioteket som nærdemokratiarena kan fylle flere roller enn det man vanligvis snakker om, sier Storvig.

Nord-Trøndelag fylkesbibliotek er i startfasen med et større prosjekt om kommunereformen og bibliotekene, der nærdemokrati er et av mange temaer som vil bli tatt opp.

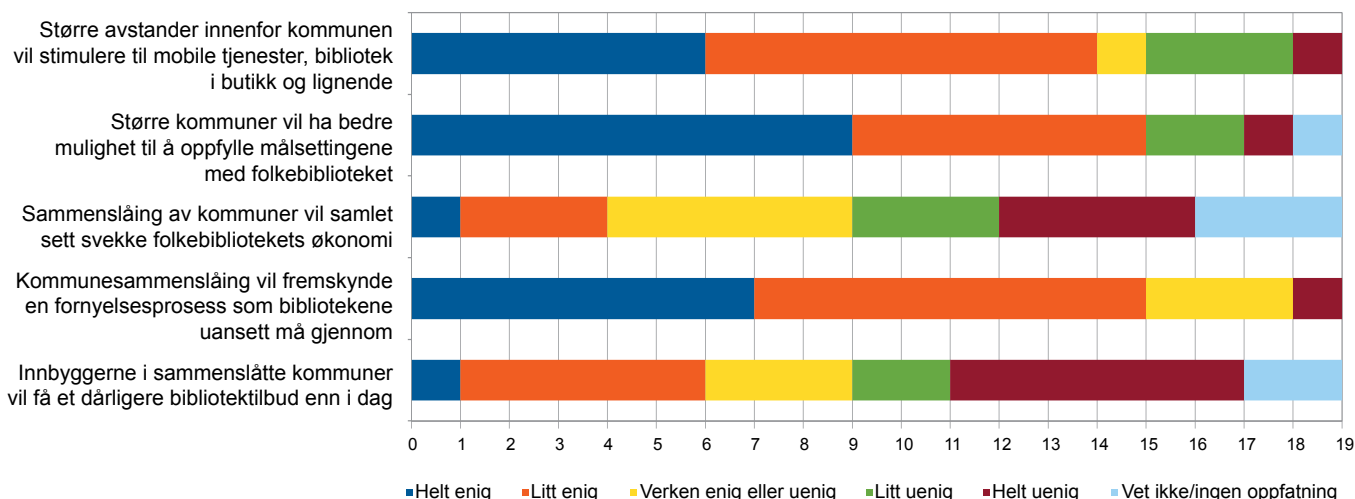
Alle gode ideer til tross, regional sentralisering drives av tunge samfunnsprosesser og kan ikke akkurat motvirkes av bibliotekene alene. Regionale byer og sentra vokser videre. Mariann Schjeide har permisjon fra biblioteksjef-jobben i Ålesund, og har observert utviklingen der:

Moderate optimister

Nå vil vi be deg ta stilling til noen påstander om kommunesammenslåing og folkebibliotekene.

Kilde: Spørreundersøkelse blant fylkesbiblioteksjefene, februar 2015.

Biblioteket i Ålesund fungerer som et regionbibliotek, og 20–25 prosent av de registrerte lånerne kommer fra kommunene rundt byen.

– Vi må kanskje innse at det går mot større enheter. Men jeg skulle ønske en kunne tenke nytt rundt mobile tjenester, sier hun.

Advarsel: Eksterne utredere

Sammenslåinger besluttet lokalt av kommunene selv. Hvem har så makten over prosessen? Her er fylkesbiblioteksjefene klare i vår undersøkelse: 18 av 19 sier at det er lokalpolitikere og rådmenn som har størst innflytelse på hvordan bibliotekets stilling i en ny kommune utformes. 11 av 19 peker også på biblioteksjefene selv og ordførerne, mens avisredaktører og næringslivsledere ikke tiltros makt i dette spørsmålet.

Så hvordan skal man sette inn støtet mot de lokale makthavere? For det første må man erkjenne at kommunereformen er her, mener rådmann Tveit i Stokke.

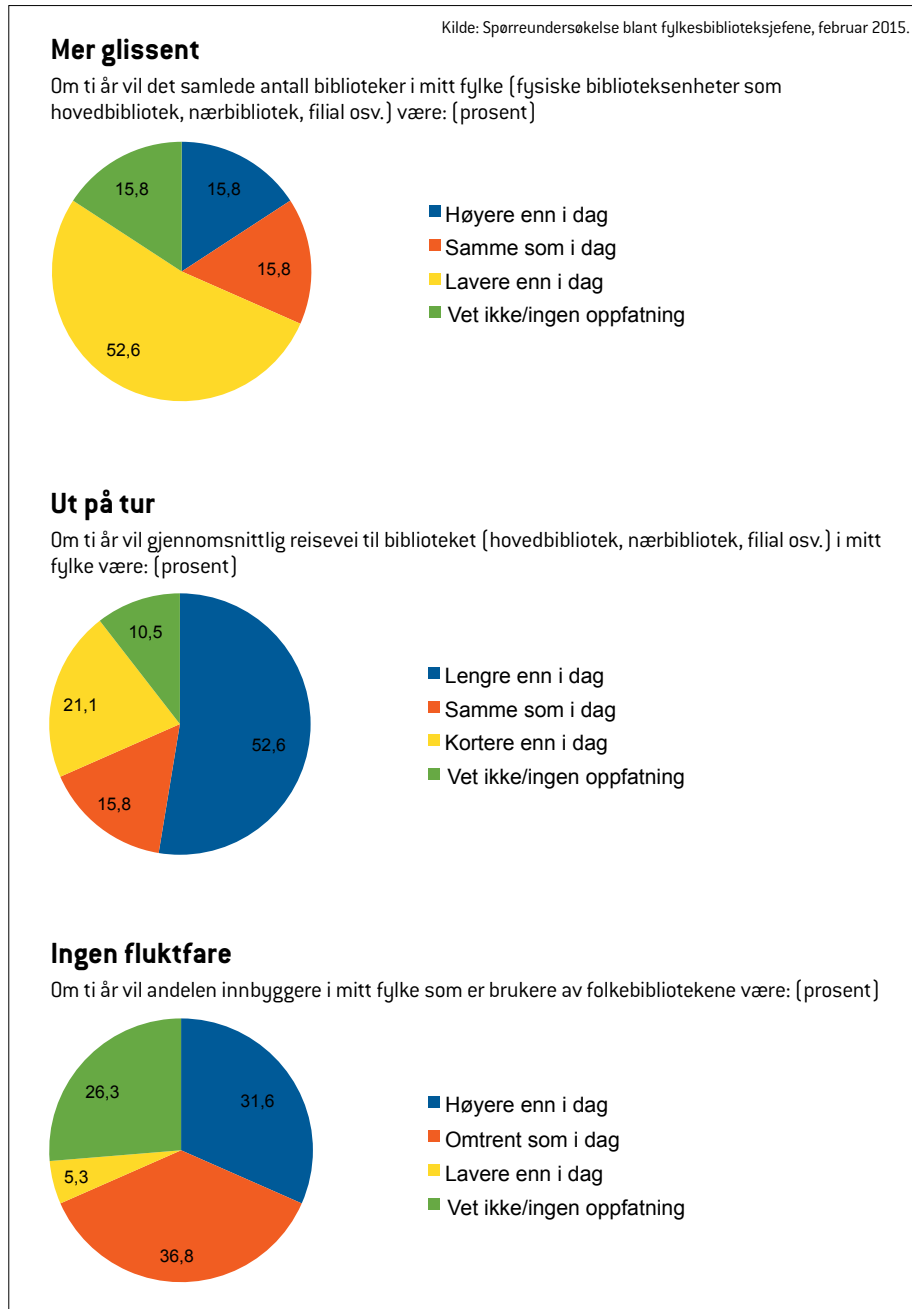
– Måten å håndtere dette på, er å orientere seg om hvordan man best kan jobbe i en kommunereform, ikke jobbe mot den. Hos oss sitter fagpersoner fra de tre kommunene og snakker om hva som er bra i den enkelte kommune og hva som kan bli bedre.

Det virker åpenbart at bibliotekene bør involvere seg i et tidlig stadium av reformprosessen. Men det er ikke bare å stille med en bunke krav. Tveit anbefaler at både ledelse og ansatte først setter seg sammen, analyserer sterke og svake sider og kommer fram til en felles forståelse av hva som kan forbedres i den nye kommunen.

– Man må ha dette forankret blant dem som skal styre prosessen, og så må man ha med seg tillitsvalgte og kanskje også brukergruppene, sier Tveit.

En vanlig etappe i reformprosessen er at kommunene bestiller en ekstern utredning av et konsultentselskap eller forskningsinstitutt. Bok og Bibliotek har sett på flere slike, og de inneholder lite eller ingenting om bibliotekene. Det har sine grunner, mener rådmannen.

– Når eksterne utreder, så må de finne svar på ting de kan finne ut av. Da går de fort inn i Kostra (SSBs kommunedatabase, red.anm.) og sammenligner tall. Det tror jeg blir et øyeblikksbilde som ikke gir politikerne noe grunnlag for å fatte en slik beslutning. Det som er viktig her, er at politikerne selv finner ut hvilke typer tjenester vi skal ha i den nye kommunen, på hvilket nivå. Når man setter ut til eksterne

å gjøre jobben, får man ikke etter min oppfatning samme eierforhold til en prosess som om man gjør denne jobben selv.

Forsker **Bent Aslak Brandtzæg** ved instituttet Telemarksforskning har stått bak flere utredninger av ny kommune-

struktur og gir råd til kommuner som vurderer sammenslåing. Han peker på at samlokalisering ofte er mest aktuelt innen spesialiserte tjenester som helse, landbruk, teknisk og barnevern, der mange

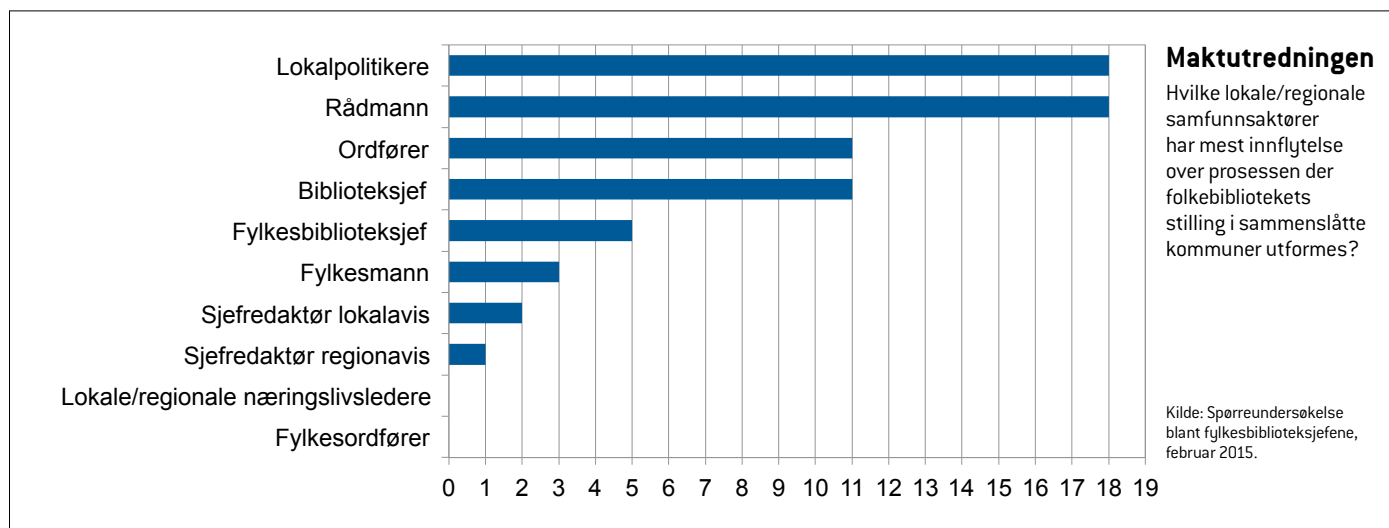
kommuner har små og sårbare miljøer.

– Bibliotekene er kanskje ikke sånn at en må ha store fagmiljøer for å få dem til å gå rundt. Og samtidig er det en tjeneste som det er viktig å ha mest mulig nært innbyggere, sier Brandtzæg.

Fremskynder fornyelsen

Samtalene om bibliotekets plass i de kommende (mulige) storkommunene kretser om institusjonens egen evne til å overbevise omverdenen om sin betydning – enten publikum er brukerne eller beslutningstakerne.

Et initiativ mange har tro på er å erobre posisjonen som kommunens viktigste arena for å diskutere nettopp sammenslåing.

Både Lenvik og Andebu har satt kommunereformen på dagsordenen med egne debattmøter. Begge møtene var godt besøkt; Lenvik trakk fullt auditorium i samarbeid med lokalavisen Troms Folkeblad, og debatten ble også strømmet på nett. Fylkesbiblioteksjeffene rapporterer at i ni av fylkene har biblioteker allerede arrangert debatter om kommunereform, og flere planlegger å gjøre det i løpet av 2015. For øvrig har biblioteker i samtlige fylker i løpet av det siste året gjennomført debatter og arrangementer i tråd med den lovfestede rollen som uavhengig arena for offentlig samtale og debatt.

Det er altså mulig at reformprosessen kan sette fart på nytenkning og omstilling i folkebibliotekene. Så mange som 15 av 19 fylkesbiblioteksjefer er helt eller litt enig i en påstand om at «kommunesammenslåing vil fremskynde en fornyelsesprosess som bibliotekene uansett må gjennom».

Fylkesbiblioteksjeffene er beherskede

optimister også når det gjelder bruken av biblioteket i framtiden: Om ti år vil andelen bibliotekbrukere blant innbyggerne i fylket være omtrent som i dag eller høyere, mener 13 av 19. Bare en mener andelen vil være lavere.

Hva folk vil bruke biblioteket til i framtiden, sier også noe om hva folkebibliotekene bør prioritere framover. Om ti år vil den klassiske bibliotekbruken, «låne/få tilgang til bøker/medier» fortsatt være den viktigste, mener fylkesbiblioteksjeffene. Som nummer to kom «sosial møteplass», mens tredje plass gikk til «delta på kurs og andre læringsaktiviteter». Funksjonen som sosial møteplass gikk også igjen i flere intervjuer: Biblioteket kan bli et av få gjenværende samlingssteder og dermed få enda større betydning på mindre steder der bank, post og de fleste butikker allerede er nedlagt.

For bibliotekfolk er oppdraget nå klart, mener Mariann Schjeide:

– Vi må inn og fortelle hvor uunnværlige

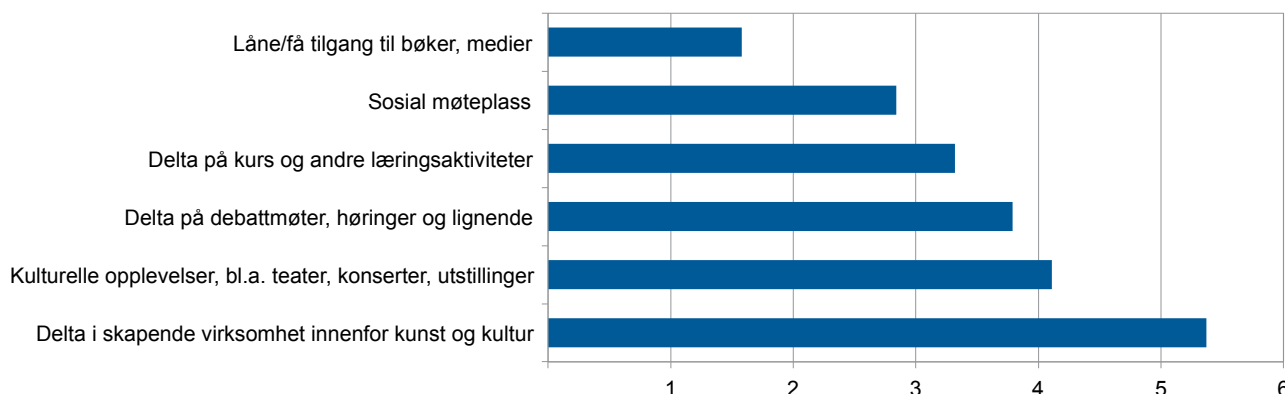
ge vi faktisk er. Vi må fortelle at dere vil få merke det den dagen vi ikke er her mer. Jeg tror også det er av avgjørende betydning å ikke se bibliotektilbudet isolert, men sammen med andre tilbud i kommunen. Vi må nå bruke de store, svulstige ordene om biblioteket som en viktig premissleverandør for at et lokaldemokrati skal kunne fungere.

Kristin Strand Iden i Lenvik advarer mot å ta lett på bibliotekets eksistens. Dersom politikerne nøyer seg med strengt å følge lovens krav, kan de nye storkommunene stå igjen med bare ett folkebibliotek. Med andre ord en massedød av biblioteker i takt med reduksjonen i kommunetallet.

– Vi skal ikke ta noe for gitt. Det at bibliotekene finnes, og gratisprinsippet, er et politisk prosjekt. Det er ingen naturlov at det er sånn – vi betaler egenandel for medisiner. Så vi må jobbe smart, og vi må jobbe strategisk. (Se også kommentar side 20). ■

Biblioteket om ti år

Hva vil bibliotekets brukere benytte biblioteket til om ti år? Ranger alternativene fra 1 til 6, der 1 er høyeste rangering. Gjennomsnittsverdier.

Aktiv innsats mot barn og ungdom

Finnmark fylkesbibliotek har delt ut Bibliotekprisen for Finnmark 2014 til Annelene Thomassen Steine og Monica Wirkola, barne- og ungdomsbibliotekarere ved Alta bibliotek, her sammen med biblioteksjef Sonja Kristine Granås (t.h.).

De får prisen for sitt målbevisste og kreative arbeid med litteraturformidling til barn og unge i Alta. Arbeidet de gjør er til glede og inspirasjon for mange, både i Alta og i Finnmark. Aktivitetene spenner fra faste eventyrstunder på Alta bibliotek for barn i barnehager og barneskoler, til foredrag på UiT Norges arktiske universitet om barnelitteratur. De arrangerer lesekampanjer for barn med forfatterbesøk som premie, og de oppdaterer lærere på årets nye ungdomsbøker. ■

Original jobbsøknad

«Har alltid ønsket å bli bibliotekar, helt siden ovnsfyrt fillial under sparebanken på Averøya ca 1980 og nylig avdøde bibliotekar Paula Baes harde stempel over mitt spinkle lånekort.

Er det noen i osloområdet som har noe forefallende arbe?

Har ikke høyskolen og forstår at omtrent alt avhenger av den, så jeg er villig til det meste av lønnet arbeide.

Muligens kan noe av det jeg har drevet med være litt relevant i eller nær et bibliotek?

I korthet (CV fås på forespørsel) gjelder det å ha jobbet med hovedsaklig kulturspørsmål i pressen siden 1980-tallet (var skoledropout, og da var det enten sjøen eller lokalavisa), sust litt rundt i forlag (til sammen fem år som redaktør), skrevet noen bøker (tre romaner, fire novellesaml, fire for barn, to-tre sakprosa), holdt på med litteraturfestivaler (i programrådet hos Bjørnson og leder fast bibliotekdebattene på Lillehammer), og ha en del erfaring fra programledelse av debatter/forfattersamtaler pluss foredragsvirksomhet om/for biblioteksektoren.

Har nettopp lagt ned Kvalshaug Forlag og prøver finne noe meningsfylt å drive med.

Om noen har noe, vennligst ta kontakt.

Skriver greit norsk og nynorsk, behersker engelsk og noe tysk. Og driver litt med sosiale medier.» ■

– Vidar Kvalshaug på Biblioteknorge, 24.2.2015.

IS bombet bibliotek i Mosul

I slutten av februar brant den Islamske Stat (IS) ned det offentlige biblioteket i Mosul i Nord-Irak. Mosul er Iraks nest største by, og en av dem terrororganisasjonen har tatt over i sin offensiv i Irak og Syria.

I bibliotekets store samling av litteratur, var det blant annet rundt 8000 sjeldne gamle bøker og manuskripter. Det skriver The Fiscal Times, som siterer Ghanim al-Ta'an, biblioteksdirektøren.

Ifølge Fiscal Times skal innbyggere i Mosul ha forsøkt å overtale IS-krigerne om å spare biblioteket, men til ingen nytte.

I den sjeldne samlingen av bøker og manuskripter, skal det blant annet ha vært flere verk fra 1700-tallet, bøker fra Iraks første forlegger og bøker fra tiden da Irak var en del av det osmanske rike.

Fiscal Times skriver også at da USA invaderte Irak i 2003, ble biblioteket plyndret og rasert. Personer som bodde i nærheten av biblioteket tok imidlertid grep, og klarte å redde store deler av bibliotekets omfattende samlinger.

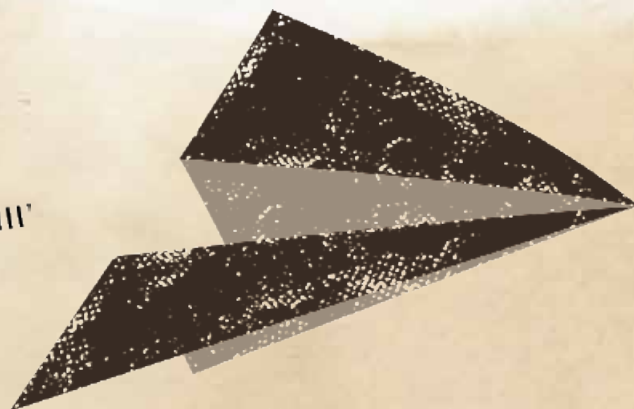
Velstående familier kjøpte også plyndrede bøker og ga dem tilbake til biblioteket, ifølge nyhetsnettstedet.

Senere samme dag skal IS også ha brent en kirke ned til grunnen.

Det er imidlertid ikke første gang IS har tatt til å brenne bøker, skriver Fiscal Times. I desember i fjor, brant IS også universitetsbiblioteket i Mosul ned til grunnen..■

Vi lar papirflyet seile videre

NM
LITTERATUR
FORMIDLING

Arrangement til utlån!!

NM i litteraturformidling 2016 til nye høyder?

I 2012 gikk det første Norgesmesterskapet i litteraturformidling av stabelen i Arendal, og i 2014 ble suksessen gjentatt. Vi har kåret to Norgesmestere så langt, og håper at det vil bli flere i årene som kommer. Nå er Aust-Agder bibliotek og kulturformidling klar for å la arrangementet seile videre. Vi ønsker at noen andre vil overta spakene og videreføre denne viktige formidlingsfesten.

Vi tror at NM i litteraturformidling kan bidra til å skape en arena og økt oppmerksomhet, både for litteratur og for den profesjonelle formidlingen.

NM i litteraturformidling 2016 **Vil ditt bibliotek være arrangør?**

Ta kontakt med prosjektleder Stina Arstad, stina@aabk.no for mer informasjon!

Viveca Sten er selv overrasket over hvor populære bøkene hennes er i vårt naboland. Foto Anette Andresen

Bestselgende svensk krimforfatteren på norsk biblioteksturné

Bøkene til den svenske krimforfatteren Viveca Sten har bøkene solgt i mer enn to millioner eksemplarer og blir mye utlånt på bibliotek både i Sverige og i Norge. Før jul var hun på biblioteksturnè på Østlandet.

AV CAROLINE M. SVENSEN
JOURNALIST

– Jeg syns det er veldig morsomt å snakke om bøkene med leserne mine, og derfor har jeg vært mye på bibliotek for da opplever jeg at jeg får en veldig nærkontakt med leserne, opplyser Viveca Sten, forfatter av krimserien «Mordene i Sandhamn».

Vi treffer henne på øya Sandhamn utenfor Stockholm til en samtale om bøkene hennes og hva som er drivkraft bak historiene hun forteller. Viveca Sten er utdannet jurist i likhet med hovedpersonen i krimserien og jobbet som jurist i 20 år i Sverige før hun for seks år tok skrittet helt ut og ble forfatter på heltid. Mye kan tyde på at hun tok riktig beslutning om å bytte karriere for siden 2008 har hun skrevet syv bøker som alle utspiller seg på Sandhamn og handler om hver sin krimhistorie. I Norge har vi hittil kommet til bok nummer fem i serien og bok seks gis ut på norsk i januar, mens i Sverige er de kommet til bok syv og Viveca Sten skriver nå på bok åtte. TV-serien «Mordene på Sandhamn» har blitt vist over flere sesonger på TV2 og det er bokserien som er grunnlaget for den kjente TV-serien. Bøkene er forøvrig gitt ut i 17 land.

Viveca Sten sier hun setter pris på de mange tilbakemeldinger hun får fra leserne og har ingen hjelp til å svare alle de henvendelsene hun får både fra lesere i Sverige og i utlandet.

– Jeg bruker ganske mye tid til å svare leserne som tar kontakt. Facebook-siden min administrerer jeg selv og svarer på e-postene som kommer når jeg har litt ledig tid innimellom. Jeg syns det er viktig å ha respekt for leserne, sier hun. Ut i fra tilbakemeldingene anslår hun at leserne er mellom 25 og 65 år og flesteparten er kvinner.

– Jeg får mange positive henvendelser, understreker hun. Nå ønsker hun mer kontakt med sine norske lesere og har derfor selv tatt initiativ til en biblioteksturne på Østlandet i november. Fra 17- 20 til november vil hun besøke bibliotekene i Skedsmo, Frogner i Sørums, Drammen og Nes. Selv omtaler hun seg som «storfor-

bruker» av bibliotek, også privat og sammen med sine tre barn.

Planlegger ti bøker

Romanserien «Mordene i Sandhamn» handler om kriminalinspektør Thomas Andreasson og Nora Linde, ansatt som jurist i en svensk bank. Bøkene kombinerer spenning med levende miljø fra Sandhamn og hverdagslivets gleder og bekymringer.

– Jeg vil ikke gjøre hovedkarakteren for lik meg, og Nora ligner lite på meg som person. Men det var praktisk for meg å gjøre henne til bankjurist, siden jeg har erfaring fra yrket, kommenterer Viveca Sten.

Når det gjelder hennes eget forfatterskap er den foreløpig planen å skrive ti bøker i «Mordene i Sandhamn»-serien.

– Men man skal aldri si aldri. Foreløpig har jeg planlagt ti bøker i denne serien, men jeg tar det som det kommer, sier hun og smiler lurt.

I Sverige har hun akkurat gitt ut en kokbok med sommeroppskrifter og kunne på sikt tenke seg å utgi en historisk roman.

Plutselig inspirert

Inspirasjonen til den første boken «Farlig farvann» kom helt ut av det blå en dag forfatteren gikk tur i Sandhamn i 2005.

– Plutselig fikk jeg et utrolig sterkt bilde av et lik som lå i et fiskegarn, forteller hun.

Hun fikk ikke bildet ut av hodet og det startet prosessen som skulle bli til hennes første bok et par år senere. Det endte med at hun skrev første og siste kapittel av det som ble boken «Farlig Farvann.»

Etterhvert sendte hun det hun hadde skrevet til en svensk bokagent og senere til et forlag som begge likte det de leste og Viveca Sten opplevde noe så sjeldent som at hennes første kriminalroman ble en bestselger i Sverige.

– Ingen ble mer overrasket enn meg selv da min første bok gjorde det så bra, sier hun. Men Viveca Sten hadde noe skriveerfaring fra før og har skrevet det hun

omtaler som flere svenske «tørre» fagbøker for jurister.

– Jeg ville se om jeg kunne skrive noe annet, røper hun.

Strukturert

Viveca Sten jobber svært strukturert med bøkene sine og setter opp en arbeidsplan for hver bok. Hun viser oss en detaljert powerpoint der alle datoer og arbeidsfrister er oppført. Dermed jobber hun med skrive fra august til november, bearbeiding i november og desember og oversendelse til forlaget i desember. I januar når kommentarene på det første utkastet på boken kommer fra forlaget, «låser» Viveca Sten seg inne og gjør redigeringer frem til mars før hun sender det tilbake til forlaget for nye runder med redigeringer inntil boken blir trykt rundt mai. Denne prosessen gjentar seg for hver bok.

– Innen boken kommer ut, har den jo vært redigert 5-6 ganger, avslører hun. – Den morsomste delen av prosessen er når jeg kan forsvinne inn i en forfatterboble og jobbe med redigeringen intensivt fra januar til mars.

– Jeg tror at i og med at jeg har vært drillet i å jobbe veldig strukturert i mitt tidligere yrke som jurist, jobber jeg på samme måte som forfatter, noe som nok er litt uvanlig, bemerker hun.

For det å være forfatter handler mest om å ha en jobb, bare en liten del handler om inspirasjon, mener hun.

– Det er veldig få fremgangsrrike forfattere som jeg kjenner til som bare skriver når de blir inspirert.

Også Viveca Sten sier hun har dager og perioder i løpet av skrivingen der hun føler at hun ikke får til noen ting.

– Etterhvert har jeg lært meg at hvis jeg syns at det er tungt å komme i gang en dag er det bare å begynne å skrive. Nå vet jeg jo også hvordan jeg jobber og at ting ikke behøver å være perfekt med en gang.

– Når jeg da begynner å skrive opplever jeg ofte at historien får sitt eget liv, sier hun.

Kommunereformen:

Den største bibliotekutfordringen nå?

Bør bibliotekfeltet gå inn for en ny endring av bibliotekloven der tilgangen til bibliotek tjenester knettes som en rettighet som skal finnes i lokalmiljøet? Bør ansvaret for å sikre denne retten til et desentralisert tilbud legges til fylkeskommunene i stedet for til kommunene?

AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Effekten av en eventuell kommunereform på strukturen i norsk folkebibliotekvesen er kan hende den største utfordringen folkebibliotekene står overfor akkurat nå. Vil det redusere tilbudet i form av antall bibliotekenheter dramatisk? Hva kan man gjøre for å motvirke at reformen skal lede til en nedbygging av bibliotektilbudet?

Egentlig burde ikke reformen gi grunn til engstelse. I retorikken som brukes når den skal selges, er nettopp bedre tilgang på kommunale tjenester et hovedargument. Tilgangen på barnevernstjenester har vært mye brukt som begrunnelse for nødvendigheten av fusjoner og større kommuner – naturligvis ikke for å få flere barn pr. ansatt i barnevernet, men for å bedre tilgangen i form av færre barn pr. ansatt.

På bibliotekfeltet gir imidlertid erfaringene fra Danmark etter kommunesammenslåingene, grunn til bekymring.

Påvirker antall kommuner hva slas bibliotektetthet vi trenger? Er det slik at når bibliotekloven sier at de skal være ett bibliotek i hver kommune, så er det nettopp ett bibliotek i hver kommune vi trenger uavhengig om vi har 430, 200 eller 100 kommuner? Slik er det naturligvis ikke. Sett at de tre store Follokommunene Lørenskog, Oppegård og Ski slår seg sammen til en. I alle disse kommunene er det i dag store og velfungerende bibliotek som det åpenbart er behov for. Det er na-

turligvis ikke slik at en fusjon vil fjerne behovet for noen av disse tre bibliotekene.

Det som avgjør behovet for bibliotek og som bør bestemme bibliotekstrukturen, er forhold som:

- Hvilken bibliotektetthet er nødvendig dersom innbyggerne skal ha et reelt bibliotektilbud?
- Hvilke åpningstider er nødvendig om tilgangen skal være reell?
- Hvilken bibliotekarttetthet kreves om vi skal ha reell tilgang til faglig veiledning?

Langt på vei er dette empiriske spørsmål. Den amerikanske forskeren Christine Koontz og hennes medarbeidere fra universitetet i

Florida har forsket på dette og brukt geografiske informasjonssystemer. Deres konklusjon er at man finner et biblioteks reelle virkekrets ved å slå en sirkel rundt biblioteket med en radius på mellom halvannen og to kilometer. Legges biblioteket ned uten at det erstattes med et nytt innenfor det samme området, har innbyggerne som ble betjent av det aktuelle biblioteket, mistet sitt bibliotektilbud. Slik anslo forskerne at i den perioden de tok for seg,

hadde mer enn en million innbyggere i USA reelt sett mistet bibliotektilbudet sitt. Siden Koontz publiserte denne artikkelen – det var før den siste finanskrisen slo til for fullt – har ganske sikkert denne utviklingen akselerert.

Sannsynligvis kan ikke Koontz tall overføres direkte til Norge. Det kan være rimelig å anta at toleransen for avstand er større. Skjønt – for grupper av barn og eldre er det knapt noen grunn til å anta at det er noen forskjell. Poenget er at dette er et empirisk spørsmål som det er mulig å finne ut av: Hva er et biblioteks faktiske virkekrets og hva bør det bety for bibliotektettheten om tilbudet skal være reelt? Et slik prosjekt bør noen ta initiativ til å sette for å gi et kunnskapsgrunnlag for en bibliotekstrategi.

Som jeg har redegjort for i denne spalten tidligere, viser internasjonale sammenligninger at Norge ligger dårlig an både med hensyn til antall innbyggere pr. årsverk i bibliotekene og med hensyn til ukentlig åpningstid. Også disse tallene indikerer at vi ligger etter når det gjelder tilgjengelighet.

” Kan et desentralisert nett av bibliotek slik vi har nå, kompensere for de demokratiutfordringene som kommunereformen kan skape?

Hva kan man gjøre med dette? Som pekt på over: ett viktig virkemiddel er å framskaffe et kunnskapsgrunnlag. Der stiller vi i forskningsmiljøene mer enn gjerne opp. Men politikk bestemmer. Hva med en endring i Lov om folkebibliotek som slår fast at alle

har rett til et bibliotektilbud i sitt nærmiljø? Og hva med å legge ansvaret for sikre denne retten til desentralisert tilgang kunne legges til fylkeskommunen, som vil kunne ha ressurser til å bygge opp et sterkere kompetansemiljø innenfor en desentralisert tjenestemodell enn det kommunene kan – også om de blir større?

Et annet viktig forhold knyttet til bibliotekstruktur og kommunereform har å gjøre med demokratiske utfordringer som vil følge av reformen og bibliotekenes rolle som møteplasser og redskap for offentlig samtale. Den forskningsbaserte utredningen, konkluderer med at kommuner med et innbyggertall på 15-20 000 er det optimale vurdert ut fra hensynet til tjenesteproduksjon og,

” *Hva er et biblioteks faktiske virkekræft og hva bør det bety for bibliotek-tettheten om tilbudet skal være reelt?*

som det heter i by-råkratisk nytale, robuste fagmiljøer. Men nylig kom et annet viktig forskningsinnspill publisert i boka *Size and local democracy*. En av forfatterne bak denne boka er

den norske professoren i statsvitenskap Lawrence Rose. Her analyseres først og fremst sammenhengen mellom kommunistørrelse og demokratisk effektivitet. Det måler forskerne gjennom ulike indikatorer som for eksempel borgernes mulighet til å kommunisere med den politiske ledelsen, mulighetene til å påvirke politikerne mv. Ulike europeiske land som har valgt ulikt med hensyn til kommunistørrelse og med hensyn til strategier når kommune-strukturer skal revideres, sammenlignes.

Danmark og Norge er eksempler på land som har valgt store og dramatiske reformgrep når kommuner skal fusjonere, mens Nederland har valgt en mer gradvis og skrittvis vei. Sveits har omtrent det samme antall kommuner i dag som landet hadde for femti år siden. Forskerne finner ingen korrelasjoner mellom økt kommunistørrelse og demokrati, heller kan det se ut som det er sammenhenger som går den andre veien. Store kommuner skaper utfordringer med hensyn til demokratisk effektivitet. Gir kommunereformen dermed en ny dimensjon og begrunnelse til bibliotekenes rolle som møteplasser og arenaer for offentlig samtale? Kan et desentralisert nett av bibliotek slik vi har nå, kompensere for de demokratiutfordringene som kommunereformen kan skape?

Annen forskning om demokrati og deltakelse kan underbygge dette resonnementet. Tommy Tranvik og Per Selle har for eksempel vist hvordan deltakelse i organisasjoner som kan formidle mellom lokalnivået, regionalnivået og sentralnivået og som kan integrere interesser og verdier slik partiene og de tradisjonelle folkebevegelsene kunne, synker. Kan et desentralisert nettverk av bibliotek, forankret i lokalsamfunnene, ikke bare være lokale debattarenaer, men også bidra til å formidle mellom nivåene?

Empirisk kunnskap om hva som påvirker den reelle tilgangen til bibliotek, og en ny gjennomtenkning av bibliotekenes rolle som demokratiske møteplasser i lys av demokratiutfordringer som nettopp kommunereformen kan forventes å skape – der kan utgangspunktet for en strategi ligge. (Se også side 10-15). ■

vi bibliotek

Brukerne av Mikromarc bygger sin egen hverdag!

Bibliotekenes IT-senter
22 08 34 00 - www.bibits.no

Nyskapende og kontroversielt

I den kommunale budsjettkampen om penger taper ofte biblioteket når politikerne for eksempel må velge mellom helse- og sosialtjenester og bibliotek. Kanskje kan private sponsormidler bidra til å styrke bibliotekene i en tid hvor kampene om de offentlige kronene bare vil øke?

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Nye øyne: Tanken om offentlig fullfinansiering av bibliotek, er fin og god, men bibliotekene i Oppland fått 14 prosent mindre budsjetter de 20 siste åra. Rådgiver Øystein Stabell og fylkesbiblioteksjef Tone Nyseter skal nå utrede sponning av bibliotekene. Foto: Henning Gulbrandsen

Sponsing av bibliotek

- Det er ikke tvil om at dette er kontroversielt. Men vi ønsker jo debatt

– Biblioteket skal være en utviklingsaktør, det skal styrke lokalsamfunnet og ikke minst skal det være et nøytralt sted. I tida vi går inn i blir dette viktigere enn noen gang. Er det mulig å beholde denne nøytraliteten i kombinasjon med sponsorsamarbeid? Det er et av spørsmålene vi skal utrede, sier Tone Nyseter og Øystein Stabell til Oppland Arbeiderblad. (Skjerm bilde fra Oppland Arbeiderblad).

Da ansatte ved Oppland fylkesbibliotek jobbet med bibliotekstatistikken for folkebibliotekene i Oppland for 2013, så de at det var store variasjoner når det gjaldt bibliotekenes økonomi og utlån og besøk. Dette utløste følgende spørsmål: Er det noen sammenheng mellom bruken av bibliotekene og

bibliotekenes medie- og personalressurser?

– Vi har landet på en positiv konklusjon, forteller prosjektleder Øystein Stabell, som også er rådgiver ved Oppland fylkesbibliotek. Han presiserer: – Det er ingen andre faktorer enn bibliotekenes økonomi som i så stor grad sikrer en høy bruk av bibliotek tjenestene.

– Vi finner det samme mønsteret i hele Norden. Finland er helt klart på topp når det gjelder utlån og besøk per innbygger, takket være høye bevilgninger. I Norge, hvor bevilgningene ligger på 60 prosent av de finske, er tallene for bibliotekbruk atskillig lavere, sier Stabell og legger til:

– Finland og de kommunene i Norge som bevilger mye penger til bibliotek, viser hvor stort potensiale det er for mange folkebibliotek i Norge dersom økonomien hadde vært bedre.

Kontroversielt

Regjeringen mener at det offentlige ikke alene bør ha ansvaret for finansiering av kulturlivet. Regjeringen ønsker derfor å se nærmere på hvordan det kan være mulig å få mer privat kapital inn i kulturlivet, ikke til erstatning for offentlige midler, men som et supplement.

Dette ga Oppland fylkesbibliotek ideen om å utvikle et prosjekt som skal undersøke i hvilken grad og på hvilken måte det er mulig å få private sponsormidler inn i biblioteksektoren. Og på hvilken måte kan slike midler gi bedre og utvidede bibliotek tjenester?

Prosjektet er nyskapende, mener fylkesbiblioteksjef Tone Nyseter. Det er heller ingen tvil om at det er kontroversielt.

– Vi er vant til å se på folkebiblioteket som et offentlig gode som fullt og helt har vært finansiert av offentlige, først og fremst kommunale, midler. Dette har vært en hjørnestein i demokratiet hvor målet har vært nøytralitet og et likt tilbud av bibliotek tjenester til alle borgere. Noen vil spørre om dette vil kunne påvirkes og i verste all undergraves dersom næringslivet får slippe til med penger og interesser.

– Ja, hva tenker dere om det? Det er jo et relevant spørsmål?

– Det er det i høyeste grad, er Nyseter

i Oppland

og Stabell enige om. Prosjektleder Stabell fortsetter:

– Prosjektets overordnede mål er å utvikle en høyere bevissthet omkring sponsing, slik at man blir i stand til å inngå gode sponsoravtaler mellom kommunens bibliotek og næringslivet eller andre private økonomiske aktører. Biblioteket skal ikke la seg styre av private interesser. Men på den annen side kan det hende at private aktø-

rer har ideer om bibliotekvirksomhet, som vi i det offentlige ikke ser og som kan komme brukerne til gode.

For å nå målet vil man i prosjektet hente inn forskjellige typer kunnskap og ekspertise. Blant annet vil lektor og forsker Henrik Jochumsen ved Det Informationsvidenskabelige Akademi, Universitet i København, delta på en work shop om prosjektet nå i vår. ■

FAKTA

Prosjektet «Sponsing og sponsorsamarbeid i bibliotek» har flere mål.

Hovedmål 1 er formulert slik: «Prosjektdeltakerne har inngått gode sponsoravtaler til kommunens folkebibliotek.»

Det er også et mål at prosjektet skal ha en stor overføringsverdi, slik at det kan komme hele bibliotek-Norge til nytte.

Dette er formulert i Hovedmål 2: «Interesserte biblioteksjefer i Norge skal, gjennom prosjektet, ha opparbeidet seg et godt grunnlag for å mestre og inngå sponsoravtaler til sine bibliotek.»

Prosjekteier: Oppland fylkesbibliotek v/fylkesbiblioteksjef Tone Nyseter.

Prosjektleder: Øystein Stabell, rådgiver, Oppland fylkesbibliotek.

Prosjektet har videre en prosjektgruppe og en styringsgruppe. I prosjektgruppen finner vi følgende deltakere:

Lillehammer bibliotek

Lillehammer litteraturhus

Gjøvik bibliotek og litteraturhus

Vestre Toten folkebibliotek

Prosjektet går i 2015 og 2016, og er støttet av Nasjonalbiblioteket.

Gamle tanker i norsk politikk

«Det offentlige politikk når det gjelder sponsing av idretts- og kulturaktiviteter er at dette i dagens samfunn må sees som en naturlig del av finansieringen. Det er imidlertid viktig at hverken sponsingen – eller tilskudd fra det offentlige – gir uheldige føringer på utøvelsen av de aktiviteter som sponses.»

Fra en tale av kommunal- og arbeidsminister Gunnar Berge (Ap) i 1995.

Prøv

DAG OG TID

– den nynorske
vekeavisa for
kultur og politikk
– gratis!

Send SMS med kode-
ordet DT3V til 2007,
så sender vi deg tre
prøvenummer utan
at du forpliktar deg
til noko som helst.

Biblioteksjef Rita Kramvig og velferdsoffiser, kaptein Vidar Fagerli, gleder seg like mye over at folkebiblioteket og Forsvaret finner ut av det med hverandre. (Alle foto: Lill-Karin Nyland)

Forsvarssamarbeid gir resultater:

Gledelig kamp om bøkene

MÅLSELV: For 10 år siden ble folkebiblioteket i Målselv flyttet fra kommunesenteret til midt mellom to soldatleire. Siden den gang er besøkstallene fordoblet.

TEKST OG FOTO: LILL-KARIN NYLAND
FRILANSJOURNALIST

Kultur- og flerbrukshuset Istindportalen sto innflytningsklart i 2005. Folkebiblioteket var en av flere parter som skulle inn i bygget, og det manglet ikke på skeptiske røster.

– At biblioteket ble flyttet bort fra sentrum, var det mange som rynket på nesen til, sier biblioteksjef siden 2004, Rita Kramvig.

Siden den gang har kritikken stilnet. I 2003 var det 3,7 besøk per innbygger i folkebiblioteket. I 2013 hadde samme tall økt til 7,4. Også utlån per innbygger har økt i samme periode, fra 4,4 til 5,7. Gjennomsnittet i Troms 2013 var 4,7.

Grønnklede

Målselv kommune er Troms fylkes største etter areal. Og bare her har Forsvaret over 3000 ansatte og soldater. I området ligger hovedkvarteret for Brigaden i Nord-Norge, Hærstaben og Forsvarets hovedbase for helikopter. De grønnklede er synlige i samfunnsbildet, og ikke minst på folkebiblioteket, hvor de utgjør en ikke ubetydelig del av lånestatistikken.

– For folkebiblioteket har det vært svært positivt å havne her, i gangavstand fra leirene. Samhandlingen med Forsvaret fungerer godt, blant annet kan vi ha utvidet åpningstid takket være forsvarsmidler til en ekstra stillingsprosent, sier Kramvig, som på ulike måter forsøker å tilrettelegge for forsvarslåntakerne.

– Vi har soldatene i tankene når vi kjøper inn litteratur og filmer, selv om biblioteket selvfølgelig skal ha noe for alle. I tillegg samarbeider vi for eksempel om temakvelder og felles arrangementer på huset.

Biblioteket har egne hyller med krigslitteratur, noe som er populært både for soldatene og de sivile. Hvert år inviterer alle partene i Istindportalen til åpen dag, et tiltak som tiltrekker flere hundre besøkende.

Innholdsrikt

Istindportalen har en grunnflate på drøye 8000 kvadratmeter. I februar 2006 var det offisiell åpning av bygget, som Forsvaret tok ca 80 prosent av kostnadene med. Når dørene åpner seg, kommer man inn i en lys og luftig gang med vinduer og glassflater over det hele. I tillegg til folkebiblioteket og Målselv kulturskole, finner vi kultursal med kino, blackbox for mindre arrangementer, servicetorg for forsvarets velferdstjenester, musikkøvingsrom, en stor idrettshall, spinningrom, styrketreningsrom, depot og uniformsutvalg, samt diverse forsvarskontorer. Innerst i gangen er det også en hyppig brukt klatrevegg, og ikke minst er kafeen populær blant soldatene.

– Utgiftene på bygget fordeles etter en nøkkel der alle aktører betaler for bruken, sier Kramvig.

Folkebiblioteket fyller om lag 500 av kvadratmeterne, fordelt på to etasjer. Biblio-

teket har barnekrok og ungdomsavdeling, avdeling for lokallitteratur, flere sittegrupper og studierom. Også for barnefamilier er det en fordel at biblioteket ligger i et flerbruks-hus.

– Vi nyter godt av flere saler og scener. Vi kan for eksempel samarbeide med andre aktører om foredrag og større arrangementer. Også der forsøker vi å tenke bredt, med tanke på Forsvaret, sier Kramvig og trekker frem foredrag med fjorårets vinner av Finnmarksløpet, Sigrid Ekran, som et av de populære blant både soldater og sivile.

Lånekort for ski

Totalt har folkebiblioteket 2,8 stillinger fordelt på en befolkning på rundt 6600. Soldatene kommer i tillegg, da de ikke registreres som bosatt i Målselv. Før flyttingen av folkebiblioteket til Istindportalen, hadde soldatene et velferdsbibliotek som ble driftet av velferdssoldatene selv. Boksamlingen ble overtatt av folkebiblioteket.

– Vi fant esker med nye bøker som fortsatt ikke var åpnet, sier Kramvig.

Nå viser bibliotekets utlånssystem seg å være en ny samarbeidsarena.

– Vi brukte et annet system for utlån av ski og utstyr. Men jeg syntes det var tungvint og utdatert, sier velferdsoffiser, kaptein Vidar Fagerli.

Han fikk en idé om å benytte bibliotekets utlånssystem, og nå blir soldater som

LANGVEISFRA: Førstegangssoldat Robin Eien fra Leirvik er fast bruker av biblioteket. – Utvalget er bra, selv for meg som leser kun engelske bøker, sier han.

TILFLUKT. Istindportalen som blant annet rommer bibliotek, er et populært sted blant rekruttene på fritiden.

skal låne ski, utstyrt med nasjonalt lånekort. Eller de kan bruke det de allerede har.

– Det er en fordel at vi kan bruke de bibliotekansatte til opplæring av soldatene, i tillegg har vi nå et system som fungerer rent teknisk, sier Fagerli.

Et sted å henge

Folkebiblioteket ble altså flyttet seks kilometer bort fra kommunesenteret. Etterpå ble ikke besøkstallene bare doblet, men Kramvig beskriver en stor flyt i bøkene.

– Og det kommer nok delvis av bokbilen vi har her i kommunen. Den kjører rundt en gang per uke mellom våre tre avdelinger, og sørger for en unik utnyttelse av alle boksamlingene i kommunen.

– Jeg bruker biblioteket mye. Det blir et par tykke romaner i måneden, i tillegg til filmer og annet, sier vernepliktig soldat Robin Einen.

Han er fra Leirvik i Sogn, og skal de neste månedene fullføre førstegangstjenesten i nord.

– Bibliotektilbudet her er definitivt bedre enn hjemme. Beliggenheten er jo perfekt for oss soldater, og mange bruker biblioteket som et sted å «henge», smiler han.

Ofte tar han og medsoldatene en runde sjakk eller brettspill i biblioteket.

– Det er faktisk en del soldater som leser bøker, men mange bruker biblioteket på andre måter.

Vinn-vinn

– Hvis ikke folkebiblioteket hadde vært i Istindportalen, ville vi alternativt ha måtte drevet et lite velferdsbibliotek på egen hånd. Det sier seg selv at Forsvaret nyter godt av å ha folkebiblioteket her, og vi gir tilbake ved å tilføre de midler vi kan, sier Vidar Fagerli

og viser til at tanken om at soldatene skal ha tilgang på bøker, går langt tilbake i tid.

– Det er en vinn-vinn situasjon. Soldatene påvirker bruken av biblioteket, og får tilbake en tjeneste som er mye bedre enn det vi kunne ha skapt selv.

De første månedene er soldatene kun i leiren, for å ha opplæring i militærlivet. Det eneste sivile området de får bruke i større grad, er nettopp flerbrukshuset som ligger i gangavstand mellom Heggelia og Rusta leir.

– Dermed blir de også vant til å bruke Istindportalen, og fortsetter å benytte tilbudene her også senere i tjenesten, sier Fagerli.

Fremtidstro

Også i nabokommunen Bardu er Forsvaret

tungt til stede. Men her har man valgt å avslutte samarbeidet med folkebiblioteket.

– Vi opplevde det som vanskelig å få til et samarbeid med utvidet åpningstid og lignende. Biblioteket der ligger i rådhuset, så det sier seg selv at det var praktiske utfordringer, sier Fagerli, som krysser fingrene for at samarbeidet i Målselv vil holde seg på dagens nivå også i fremtiden.

– Forsvaret er i endring hele tiden, men så lenge velferden eksisterer, vil det også være et samarbeid med biblioteket.

– Hvis Forsvaret skulle trekke seg ut og for eksempel fjerne midlene til vår ekstra stillingsressurs, ville det bety redusert åpningstid. Vi satser på at det ikke skjer, sier biblioteksjef Rita Kramvig. ■

Opptak våren 2015

STUDERE VED NBI?

Nettstudium i samtidslitteratur for barn og unge

Norsk barnebokinstituttets nettstudium er ei videreutdanning retta mot bibliotektilsette, lærarar, kritikarar og andre som arbeider med formidling og undervisning. Opptak er basert på allmenn studiekompetanse og skjer etter individuell vurdering av søknad.

Søknadsfrist: Mandag 1. juni

Les mer om studiet på

nettundervisning.barnebokinstituttet.no

Ebokformidling

– hva er den bibliotekariske måten?

AV THOMAS BREVIK
BIBLIOTEK- OG TEKNOLOGINERD SIDEN 1985

I gamle dager fantes det folk i USA som solgte såkalt «Snake Oil.» Det var luft, litt vann og store løfter tappet på små flasker. I våre dager kalles de ofte healere eller engleterapeuter, men felles for dem alle var at de klarer å få folk til å tro på og kjøpe usynlige produkter. I våre ebokdager må kanskje bibliotekarene slutte seg til denne skare av usynligproduktseiere.

For når vi står ute i bibliotekene og formidler ebøker, det vil si digitale produkter uten fysiske egenskaper, bare nullet og ettall i store mengder, har vi lite å vise fram der vi står og vifter med armene.

Nå sier selvfølgelig fornuftige mennesker, «ebøker skal vi selvsagt formidle på bibliotekenes nettsteder.» De samme nettstedene som i dag til forveksling ligner ebokhandlene i sine «elegante» og lett påtrengende framvisning av bokens omslagssillustrasjon, tittel og kanskje forfatter, og om man er skikkelig heldig, en liten omtale, gjerne hentet fra forlagets baksidetekst. Ingen stor verdiøkning fra bibliotekets side og, ikke minst, ingen ting som skiller bibliotekenes tilbud fra nettbokhandler.

Tusenkronersspørsmålet blir derfor: Hva er den bibliotekariske måten å formidle ebøker?

Fra entusiastisk en-til-en bokprat, til klassebesøk og utstillinger, hvordan får vi det som fungerer for papirbøker over i den digitale dimensjonen? Hvilke muligheter finnes det digitalt som vi ikke kan få til i det fysiske rom? Begge spørsmål er spennende og vi kommer til å ha mye moro med å finne løsninger på disse i årene framover. Her er noen små forslag som jeg vil bruke som utgangspunkt for diskusjonen.

Bibliotekaren må være synlig i formidlingen. Jeg hadde ikke vært halvparten så god til å formidle om jeg ikke var til stede i egen person og snakket direkte til enkeltpersoner eller grupper. Hvordan får vi det til i eBokBib, BSweblån eller Ebib? «Video!» roper mange når dette blir diskutert, men jeg vet ikke om jeg er helt

enig. Det er vanskelig og krevende å lage gode videofilmer som kan formidle bibliotekarens entusiasme og engasjement til en leser. Her tror jeg vi diskutere mye og kanskje vurdere samarbeid mellom flere bibliotek for å få til kvalitet. Lyd er enklere, men ikke nødvendigvis like overbevisende. Nå har jo forlagene begynt å lage boktrailere som skal reklamere for bøkene, og vi kan gjerne bruke en liknende tilnærming, men igjen er dette ressurskrevende og jeg er på leting etter noe enklere som alle kan skape. Kanskje vi kan skape maler og tekniske fellesløsninger som lar enkeltbibliotekarer enkelt bidra inn i et stort fellesskap. Her vil jeg anbefale alle å bruke Deichmanske bibliotek sin store anbefalingsdatabase. Den fortjener mye større bruk.

En metode for ebokformidling i det fysiske rom er den vi har sett danskene få til, QR-koder spredd rundt på bussholdeplaser og andre steder der folk står med mobilene og ventet. Om vi samtidig kan få til lånekort som blir integrert på mobilen slik at folk alltid har lånekortet med seg og kan låne der og da, tror jeg vi har en vinner.

Hvordan lager vi like fine utstillinger på bibliotekets hjemmesider og i ebokportalene som vi i dag klarer i det fysiske biblioteket?

Vi kan skape en fin helhet med å legge inn andre gjenstander i utstillingen som virkelig får fram tema eller skaper en helhet som ellers ikke er tilstede. Hva kan gjøres for å få til noe lignende i en ebokutstilling? Hva kan gjøres på nett for å skape en romlig følelse og koble ebøker med andre digitale objekt? Her har vi noen spennende muligheter. For eksempel er nettsteder som Pinterest bra utgangspunkt for å skape en visuell utstilling. Europeana og Norvegiana har ofte bilder som kan integreres i virtuelle utstillinger. Vi kan også gå motsatt vei og se på måter å integrere ebokdata i andre nettsteder. Det mest åpenbare er Facebook og Twitter. Kan vi

koble en ebok til et aktuelt tema slik at en nysgjerrig leser kan klikke på en lenke og komme rett til eboka med lånemulighet? Den rent tekniske utfordringen er løst, men vi må bruke tid og krefter på å finne enkle og gode måter å gjøre dette på i hverdagen.

Så var det den virkelige store utfordringen: Hva med de nye formidlingsmulighetene vi kan få?

Kan vi lage 3D-landskap i Minecraft hvor barne- og ungdoms-ebøker ligger inne i trær og begravd i fjellene som skatter som må graves ut? Kan vi legge inn relevante ebøker i Augmented Realityspill som Ingress? Min store drøm er at vi får en app på mobiler og nettbrett som følger med på hva du gjør og hvor du er, og automatisk får du anbefalinger utarbeidet av bibliotekarer på fag- og skjønnlitteratur ut fra sammenhengen du er i. Når du får epost fra Ving som bekrefter billetten til Hellas, så popper det opp en anbefaling av Kreta-døgn av Tove Nilsen og en anbefaling av en eller to reisehåndbøker om stedet du skal til. Når eksamen nærmer seg, så får du opp anbefalinger på ebøker om studiemetoder og fagbøker som supplerer pensum, og kanskje en e-lydbok med en diktsamling som kan bidra til å senke stressnivået og nervøsiteten før den store dagen. Alt sømløst integrert i livet ditt slik du selv ønsker.

Mulighetene er mange, men i den digitale dimensjon blir den enkelte bibliotekar og det enkelte bibliotek for lite. Samarbeid og nasjonale løsninger må ofte til for å skape kvalitet og teknisk gode løsninger. Dette håper jeg vi kan få til i årene som kommer. ■

<http://anbefalinger.deichman.no/>
<http://www.ingress.com>
<http://bergenbibliotek.no/spill/artikler-tema-og-lister/minecraft-for-nybegynnere>
http://youtu.be/_G-oSLcWPL4

Bli inspirert!

KAMP OM BØKER I NORD

LYRIKK SOM FRISTED

FORSKNING: NRK-DATA

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra NBF

Nr. 2/2015

formen:
mstring
otekdød

Fagbiblioteket er der bibliotekaren er

– Det kryr av bibliotekaroppgaver bare bibliotekarene kommer seg ut av biblioteket. Kompetente bibliotekarer skal være der hvor brukerne er.

TEKST OG FOTO: INGRID S. STEPHENSEN
BIBLIOTEKAR OG JOURNALIST

Ordene kommer bestemt fra Karl Kalseth, som mener at Fagbiblioteket må omstille seg, da det nå er mer truet enn noen gang tidligere.

– Store endringer i samfunnet og i virksomhetene som fagbibliotekene er en del av, fører til at bibliotek legges ned, understreker Kalseth, leder av Kunnskapsgartnerne. Han har de siste årene vært ansvarlig for mange evalueringer av bibliotekstjenestene i både offentlige og private virksomheter.

Kalseth har vært rådgiver for toppledere som har stilt seg kritisk til omfang og innhold av tjenestene i sine fagbibliotek. Han har også laget strategier for ledere som har sett behovet for å etablere nye og fremtidsrettede bibliotek og bibliotekstjenester. Dette intervjuet avdekker noen av observasjonene han har gjort.

– *Hva er det viktigste du har observert gjennom dine mange oppdrag?*

– Det er at toppledere er genuint opptatt av bibliotek når de forstår og ser hvordan fagbiblioteket faktisk bidrar til kjernevirksomheten. Fine ord om kunnskap er makt, erfaringsdeling og læring blir meningsløse floskler for ledere som vil se hva dette betyr i praksis, påpeker Kalseth og fortsetter:

– Fagbiblioteket vil alltid være truet – og nå mye mer enn noen gang før – så lenge bibliotekarene fortsetter som før. Ledere vil ha fokuserte tjenester som bidrar til at arbeidshverdagen for medarbeidere blir enklere, som gir økt kvalitet i arbeidsutø-

velsen for den enkelte og som konkret utvikler virksomheten. Det er ikke bøker og tidsskrifter på hyller, «vi er del av et landsomfattende biblioteknettverk», eller «vi er eksperter på å søke i litteraturlaser» som «tenner» toppledere. Det må noe annet og mye mer vesentlig til.

Omstilling viktig

Kalseth er opptatt av at fagbiblioteket må omstille seg for å møte nye utfordringer.

– Omstillingsbehovet er overmodent. Først og fremst må bibliotekarene arbeide på en annen måte. Allerede på 80- og 90-tallet da jeg ledet de interne informasjonstjenestene i det som da var Norsk Hydro, tok vi – bokstavelig talt – arbeidsoppgavene fra et antall bibliotekarer, og sendte dem ut i forretningsenhetene for å skaffe oppgaver å arbeide med. Straks de hadde tilgang til informasjonsfaglig kompetanse som direkte kunne bidra til noe nyttig for dem, økte utnyttelsen av bibliotekarenes kompetanse betraktelig og på helt andre arbeidsfelt enn vi hadde jobbet med tidligere. I dag kalles dette fenomenet «em-

bedded librarian» og innebærer at bibliotekarkompetansen inngår som fagressurs i oppgaveløsende team, eller i forskningsprosjekt i en kortere eller lengre periode.

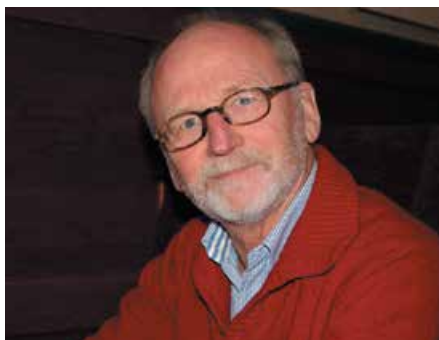
– Bibliotekarene er informasjonsfaglige eksperter, de sørger for at relevant informasjon og kunnskap er tilgjengelig til rett tid, at informasjonsbehovet overvåkes løpende, at medarbeiderne i teamet trenes opp til å bli bedre neste gang og at det lages prosedyrer og regelverk for hvordan tilsvarende behov skal løses. Det kryr av bibliotekaroppgaver bare bibliotekarene kommer seg ut av biblioteket, påpeker Kalseth. Han mener at bibliotekets viktigste rolle blir å tilrettelegge tilgang til kunnskapsressursene tilpasset de faktiske behovene til enhver tid, og slik at brukerne greier seg mest mulig selv.

– Rollene blir med andre ord ikke færre enn nå. De blir bare annerledes og mer krevende fordi de er brukerstyrt. Kompetente bibliotekarer skal være der hvor brukerne er. De skal gi råd til lederne og andre i hvordan man best kan utnytte tilgjengelige, relevante, digitale kunnskapsressurser, fastslår Kalseth.

Trenger andre forbilder

– *Med andre ord en annerledes måte å utøve bibliotekstjenester?*

– Ja nettopp. Før sa vi gjerne at «et bibliotek er et bibliotek er et bibliotek» og mente at alle bibliotek prinsipielt er like, jobber med de samme tingene, på samme metodiske måte og med de samme informasjonskildene. Samtidig vet folk intuitivt hva bibliotek er, og det er ikke bare posi-

Karl Kalseth mener at fagbiblioteket må forandres for å overleve i framtiden.

tivt. Å endre denne oppfatningen om det tradisjonelle biblioteket er åpenbart en utfordring fordi noen faktisk vil at ting skal være som de er.

– I fremtiden vil imidlertid fagbiblioteket være det den enkelte *bibliotekeier* gjør det til. Fordi virksomhetene, selv innen samme bransje, takler de virksomhetsstrategiske utfordringene så vidt forskjellig – det er det som er en av effektene av at det er konkurranse – vil et enkelt fagbibliotek fremstå vidt forskjellig fra et annet. Det er dette som gjør fremtiden spennende! Vi må finne helt andre bransjer enn bibliotek å lære av og bruke som forbilder.

Store endringer

Kalseth mener at fagbiblioteket må omstille seg fordi det skjer store endringer i virksomhetene bibliotekene betjener.

– La meg ta ett konkret eksempel. Når jeg intervjuer brukere, får jeg ofte høre at kravet til å levere resultater fra pågående arbeid eller forskning, er så «tight» at det ikke er tid til å gjennomføre omfattende litteratursøk og så vente på at litteratur anskaffes eller lånes inn, eller til å lese fagbøker, rap-

porter og artikler på jakt etter ytterligere kunnskap. Brukerne vet i utgangspunktet hvor de skal hente relevant informasjon. De har allerede digital tilgang til de viktigste kunnskapskildene, det være seg databaser, institusjoner eller fagpersoner. Brukerne har sikret seg tilgang til kildene de MÅ ha tilgang til fordi de representerer faglig prestisje, eller kanskje er konkurrentene som det stadig sammenlignes med.

– En forskningsdirektør sa til meg at «tid til litteratursøk har vi bare når vi skal sette oss inn i nye og ukjente fagområder eller problemstillinger. Slike behov oppstår bare omtrent hvert 3dje år». Det betyr i klartekst at det som ikke er digitalt tilgjengelig, eksisterer ikke for brukerne. Papirbøker og tidsskrifter blir ren hyggelesing og har ingen funksjon i forhold til pågående jobbutførelse. Hvis biblioteket da fremstår med bøker og tidsskrifter på hyller – da er det rett og rimelig at toppledere stiller spørsmål om stegen ved fagbibliotekets rolle og oppgaver. Det er det faktisk deres privilegium og plikt som ledere å gjøre.

– Men når brukerne klarer seg selv, trenger vi da biblioteket?

– «Når alle ansatte googler, trenger vi ikke lenger biblioteket» er en stadig gjentagende utfordring fra både ledere og ansatte i virksomheter som har fagbibliotek. Min observasjon er imidlertid at brukerne tror de googler når de bruker søkeverktøyene som bibliotekarene har tilrettelagt for dem. Det forteller oss noe om hvor viktig denne tilretteleggingen av helhetlige og brukervennlige søkeverktøy er i virksomhetene.

– Hva skjer hvis fagbibliotekene ikke klarer å omstille seg?

– Det er åpenbart. Mange fagbibliotek er lagt ned for lenge siden. Det vil fortsatt skje. Samtidig lever virksomhetene videre. Men vi ser også at virksomheter som aldri tidligere har hatt fagbibliotek, oppretter moderne, digitale bibliotekstjenester tilpasset direkte virksomhetens behov. Jeg tror at vi bare må innstille oss på at bibliotek oppstår – og dør. Vi som arbeider med og i bibliotek må etter hvert bli flinkere til å gi svarene som tenner gnister hos moderne toppledere. Så enkelt – og så vanskelig – er det, fastslår Karl Kalseth. ■

Hvorfor betale mer for lånekortene enn nødvendig?

Ta kontakt med EVRY for å få:

- Markedets beste pris på lånekort av bankkortkvalitet
- Rask levering av nasjonale lånekort med standard eller eget design

For pristilbud, ta kontakt:
lanekort@evry.com
Tlf: 911 68 646

www.spirendesign.no

Bibliotek er god forretning, mener dansk analyse

En fersk dansk analyse viser at folkebibliotekenes årlige samfunnsverdi er 2 milliarder kroner bare på utdanningsområdet – og hele 6 milliarder totalt.

Lederen for tenketanken Fremtidens Biblioteker, Lotte Hviid Dyrby, er svært begeistret for den rapporten som Copenhagen Economics leverte i januar.

– Biblioteket er gått fra å være en institusjon som nesten utelukkende låner ut bøker til å være en borgerinstitusjon som handler om langt mer enn bøker, sier hun og mener at biblioteket som regel er blitt vurdert etter antall utlån, bruker tilfredshet og liknende.

– Vi har derfor laget denne økonomiske analysen av folkebibliotekets økonomiske effekt på mer tradisjonelle økonomiske parametere. Det resultatet rapporten kommer fram til, bør føre til en viktig diskusjon om hvordan vi prioriterer viktige kulturinstitusjoner som folkebiblioteket, sier hun.

Partner i Copenhagen Economics, Christian Jervelund, mener at potensialet for folkebiblioteket er enda større:

– Gevinsten på 2 milliarder i forbindelse med utdanning kan i dag ses på som et utslag av den grunnnyttelse som folkebiblioteket lever i forma av økt leselest hos barn. Det indikerer at bibliotekene vil kunne videreutvikle dere tilbud og dermed stimulere barns leselest enda mer, med en enda høyere effekt på bruttonasjonalproduktet. Et opplagt sted å begynne, kan være et samarbeid med skolene. Potensialet er langt større i framtiden, mener han. ■

Seminar: Den offentlige samtalen i en digital verden

Digitalisering og globalisering påvirker offentligheten på grunnleggende måter. Hvordan påvirker dette i sin tur rollen til offentlighetens profesjoner - bibliotekarene og journalistene? Velkommen til dagsseminar 12. mai!

Før lunsj vil Hallvard Moe fra Universitetet i Bergen og Tobias Olsson fra Lunds Universitet presentere overordnede perspektiver på problemstillingen. Etter lunsj blir det to parallelle seminarer, ett forberedt av bibliotekarutdanningen ved høgskolen og ett av journalistutdanningen.

Se www.hioa.no/offentlighetsseminar for fullt program og påmelding.

Program for bibliotekarseminaret:

- Bibliotekarene og offentlighet - et historisk perspektiv. 1.amanuensis **Øivind Frisvold**.
- Bibliotekene som arenaer for offentlig samtale - hvordan skal feltet møte de nye oppgavene? Nasjonalbibliotekar **Aslak Sira Myre**.
- Paneldebatt: **Kristin Danielsen**, Deichmanske bibliotek, **Tone Moseid**, Tønsberg bibliotek, **Ann Kristin Undlien**, Kristiansand bibliotek, **Live Rasmussen**, Realfagsbiblioteket, Universitetet i Oslo, **Leikny Haga Indregård**, Bergen offentlige bibliotek.

Medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Å, nå telte vi deg også...

Norsk Bibliotekforening bytter medlemssystem!

Medlemsregisteret til en medlemsorganisasjon er kanskje noe av det viktigste vi har. Med 15 år på baken hadde medlemssystemet vi har brukt frem til 2014 hatt sine feil og mangler. Det var helt nødvendig å få på plass et bedre system. Nå går vi over til det nettbaserte systemet RegWeb.

Med RegWeb blir det lettere for hvert medlem å holde sin informasjon oppdatert, lettere å holde orden på lokalavdelinger og spesialgrupper og et langt enklere system for oss i sekretariatet.

Snart kan vi sende fakturaer på e-post, og det vil spare både tid og krefter. Men det tar jo tid i en overgangsperiode! For å få til dette har vi hyrt inn Aleksander Tjernes. Han har en bachelor i samfunnsøkonomi og er god på databaser. Han skal få det nye medlemssystemet på plass, og tar også forefallende oppgaver i sekretariatet.

Det er mye som skal ryddes i når vi får nytt medlemsregister. Vi beklager for all ventetid for innmeldinger, utmeldinger, oppdateringer og nedlastinger. Det har tatt lang tid å sende flere kontingentfakturaer, og en del medlemsopplysninger har tatt lang tid å endre. Men vi ser lyset i enden av tunnelen og håper dere har tålmodighet med oss!

Hjelp oss å få dette riktig!

Har vi registrert feil adresse på deg? Er du ikke sikker på om Norsk Bibliotekforening har den oppdaterte e-posten din? Vil du melde inn bestemor og halve slekta?

Send en e-post til
nbf@norskbiibliotekforening.no
så ordner vi sånt på 1-2-3!

Hvis vi har telt deg (og alle de andre) riktig, så har vi 3130 medlemmer i skrivende stund! Det er et godt tall for oss – og vi håper å slå flere slike rekorder i tiden fremover.

Dette er medlemssidene for Norsk Bibliotekforening. Liker du det du leser? Meld deg inn da - eller verv en venn!

Utgiver: Norsk Bibliotekforening

Lages av: Kristin Storrusten

Ansvarlig for bilaget: Mariann Schjeide

Kontakt: nbf@norskbiibliotekforening.no

23 24 34 30

Kommunereformen kjem heilt plutseleg til ein kommune nær deg!

Eg har allereie snakka om dette to stader i skrivande stund, og eg skal snakke om det fire stader til. Fleire har påpeika for meg at bibliotekarane er merkeleg lite bekymra for dette framtidsscenarioet. Og det er vel ein bra ting?

Først og fremst handlar det vel om ei realitetsorientering overfor oss sjølve. Dette kjem, om vi no vil det eller ikkje. Dei kommunane som ikkje greier å kome fram til levelege ordningar sjølve vil etterkvart bli utsett for meir eller mindre mild tvang.

Det snedige oppi dette er at dei plassane dette no diskuterast er nettopp på dei lokale biblioteka rundt om i landet. Slik viser vi at vi må reknast med, at vi er ein aktiv part og ein synleg del av ein kommune. Og sist men ikkje minst; vi viser at vi tek dette på høgste alvor, både biblioteket sin posisjon i eit lokalsamfunn, men også vår eigen profesjon.

Sentraliseringa aukar, butikk, post og bank forsvinner. Dette er sjølvsagt ikkje i kommunane si interesse, fordi det er med på å skape mindre vitale lokalsamfunn. Ingen ønsker det, den mest endringsvillige politikar, uansett partifarge, vil meine at folk i lokalsamfunnet fortsatt treng møteplassar.

Har den vesle filialen med 5-6 timars opningstid livets rett? Eg trur kanskje ikkje det. Men det kan vere fullt muleg om ein får til eit samarbeid og ei ambulerings mellom fleire kommunar. Det er mykje fagleg einsemd blant bibliotekarar og særleg biblioteksjefar, vi treng alle nokre å spele ball med innimellom.

**«Bokbussar er
noko vi meiner har
gått ut på dato»**

«Bokbussar er noko vi meiner har gått ut på dato», sa ein fylkesordførar i ein debatt i Kristiansand i februar, ein politikar som i si tid var med på å legge ned ein bokbuss.

Da er det fint å kunne kome med ei realitetsorientering, og fortelje om det alltid gode eksempelet Finland, bokbussland framfor nokon, satsing på bibliotek og gode skåringar på PISA-rapportar.

Vi må hjelpe politikarane til å sjå dei store samanhengane, for alt heng som alltid saman med alt.

Kommunereform og bibliotekdrift krever nytenking, ikkje berre frå politikarar, men også bibliotekarar.

Jobben framover no er å gjere oss synlege, samstundes som politikarar må forteljast at det no

handlar om å få utnytta arbeidskrafta og ressursane som allereie ligg der, no er det ikkje tida for sparing. Så må vi, dei tillitsvalde og bibliotekarene, vise kor positive og nytenkande vi kan vere. No er ikkje tida for å gå i skyttargraver, no er det opp og stå som gallionsfigurar heilt i front! Skal vi satse på

nokre vaiande NBF-faner i knallfargar?

**Kommunereform
og bibliotekdrift
krever nytenking,
ikkje berre frå poli-
tikarar, men også
bibliotekarar.**

Helsing Mariann

Behind the scenes: Askøy

Askøy er en stor kommune, med sine 27 000 innbyggere. Da den forrige biblioteksjefen sluttet i 2014 lyste ikke kommunen ut stillingen. De har i dag en koordinator som har ansvaret for bibliotek.

I Lov om folkebibliotek står det: "Alle kommuner skal ha fagutdannet biblioteksjef."

- Du setter ikke noen til å være sykepleier uten å ha sykepleierutdanning, sa Mariann Schjeide til lokalavisen i mai 2014.

Norsk Bibliotekforening sentralt og lokalavdelingen i Hordaland har frontet denne saken i lokalavisen Askøylværingen og i regionavisen Bergens Tidende, i tillegg til brev til kommunen. Dessverre ser vi at loven ikke har sanksjoner. Hvordan kan vi sørge for at 27 000 askøylværing får biblioteket de fortjener?

17. februar 2015 kl. 09:11

Det har vore litt aktivitet rundt biblioteket på Askøy og Sund. Fleire lesarinnlegg har vore sende til lokalavisene og BT. På Askøy har stillinga som biblioteksjef vore vakant i over eitt år og det er ikkje sett av pengar i 2015 for å lyse den ut, det har ført til reduserte opningstider mm. På Sund var det stor aktivitet rund flytting av biblioteket til mykje mindre lokale og der snudde kommunestyret, slik biblioteket vert der det er.

Helsing
Ágúst Magnússon
Leiar NBF avd. Hordaland

17. februar kl. 15.07

Hei,
Vi har nettopp skrevet et lesarinnlegg til Askøylværingen og de lager en sak på dette. Journalisten jeg snakket med i går hadde tatt kontakt med varaordføreren som ville ta saken videre til rådmannen. Så får vi se om vi kommer noe videre med dette.

Mvh
Bente Bing Kleiva

17. februar 2015 kl. 11:14

På Askøy har vi jo verkeleg prøvd å gjere noko. Både lokalavisa og Bergens Tidende har skrive om saka utan at det har hjulpet stort. Vi kan jo forsøke å "oute" dei, få dei flaue, osv., og det har vi jo gjort, men vi har jo ingen sanksjonsmulegheiter, verken Norsk Bibliotekforening eller andre instanser. Men det var ingen plan bak å ikkje lyse ut stillinga heller, det var berre "derrrr kan vi spare inn" då forrige biblioteksjef slutta. Og Askøy er jo verkeleg ein stor og bynær kommune, men vi har jo ofte sett at det gjerne er dei (store) bynære kommunane som satsar minst. Mariann Schjeide

Askøylværingen 20. februar 2015:

Uenige om hvorvidt Askøy bryter bibliotekloven

En år er gått siden kommunen sist hadde en biblioteksjef med bibliotekfaglig bakgrunn.

Det manges biblioteksjef i Norsk Bibliotekforening, utdeling i Hordaland.

Det er et stort spørsmål om det er riktig å lyse ut stillingen i 2015. Det er et stort spørsmål om det er riktig å lyse ut stillingen i 2015.

Det er et stort spørsmål om det er riktig å lyse ut stillingen i 2015. Det er et stort spørsmål om det er riktig å lyse ut stillingen i 2015.

Rapport fra grasrota

NBF Agder

Her i Agder har vi snart årsmøte, det blir som vanlig arrangert sammen med Bibliotekarforbundet i Agder.

Vi har nylig hatt en debatt om kommunesammenslåinger og bibliotek, og tenker at vi kanskje vil følge opp den debatten med en minikonferanse når stortingsmeldingen om de nye arbeidsoppgavene til kommunene er fordøyd.

NBF Skole

NBF Skole har nettopp hatt et innlegg i Dagsavisen som vi har fått god respons på. Innlegget ligger på nettsidene våre. Styret ble til og med kontaktet av en i politiet som jobber med forebyggende arbeid blant barn og unge, og plutselig så at skolebibliotekene kunne ha en god rolle i dette arbeidet som både felles kulturbygger og for å bekjempe ekstremisme. Spennende tanker å sette i gang - og en ny alliert som vil snakke om at skolene må prioritere skolebibliotek.

Vårt neste store prosjekt er at vi arrangerer Sørnorsk Skolebibliotekseminar på Lindesnes 14. april. Vi er veldig fornøyd med programmet, og håper på god påmelding. Vi planlegger Nordnorsk Skolebibliotekseminar til høsten.

Ta kontakt med lokalavdelingen din!

Norsk Bibliotekforening er en fri og uavhengig bibliotekpolitisk organisasjon som driver lobbyvirksomhet og påvirkning i saker som gjelder bibliotek.

Det gjelder ikke minst regionalt. Vi stiller opp og tar saken når bibliotek står foran urimelige budsjettkutt eller andre forslag som rammer mulighetene for å drive en god tjeneste for befolkningen.

I mange tilfeller er vi avhengige av å få høre om slike saker fra andre, selv om vi prøver å følge med gjennom media og budsjettdokumenter. Ta derfor kontakt med oss!

NBF Oslo og Akershus

Kan forsikre alle at vi har nok å gjøre i alle mulige sammenhenger om dagen, men erfaringsutveksling blir det knapt med tid til! Den siste tiden har handlet mye om årsmøteplanlegging for vår del - det tar alltid mye lenger tid enn det vi skulle tro! Men nå har vi landet dag og sted, og i forkant av årsmøtet blir det miniseminar om nye biblioteksystemer.

Vi er ferdig med årsmeldingen og syns i alle fall selv at vi har fått utrettet mye i året som har gått. Årsmeldingen ligger på nettsidene våre. Der ligger også et forslag til en ambisiøs virkeplan for neste periode er utarbeidet i forkant av årsmøtet.

Ellers har vi jobbet en del med interne rutiner hos oss den siste tida. Det betyr at vi aktiv tilnærmer oss Basecamp som verktøy i styrearbeidet - så gode erfaringer herfra mottas med takk! Vi har også jobbet frem en kommunikasjonsplan/årshjul som snart er klar.

Medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Her forteller styret i lokalavdelinger og spesialgrupper om hva de holder på med om dagen. Du finner oppdatert informasjon på nettsider og Facebook.

NBF Sør-Trøndelag

I Sør-Trøndelag planlegges årsmøtet i disse dager. Vi har mange ting på virkeplanen og noe er allerede gjennomført i 2015. Filmkveld for medlemmene med diskusjon var veldig populært!

Ellers skal vi ha debatt rundt valget og Trondheim Litteraturfest i år, bibliotekturné, teaterbesøk og kurs/workshop i samarbeid med fylkesbiblioteket. I tillegg skal vi være synlige i media. Vi jobber med artikler om skolebibliotek, og etter hvert også en del om kommunereformen. Er også spent på evalueringen av eBokBib nå til sommeren, og videreføring av prosjektet i Sør-Trøndelag.

NBF Vestfold

Vi er i siste innspurt av årsmøteforberedelser. Årsmøtet vårt avholdes 12. mars i Sandefjord, der vi også får besøk av sjølvaste leiaren Mariann Schjeide, og vi offentliggjør vinneren av Bibliotekprisen for Vestfold 2014, noe som alltid er stor stas!

Ellers skjer det mye i biblioteklandskapet i fylket vårt som vi aktivt følger med på. De tre kommunene Sandefjord, Stokke og Andebu var de første i landet til å levere søknad om kommunesammenslåing etter den nye kommunereformen, og allerede i 2017 vil den nye storkommunen være en realitet. Også i andre kommuner i Vestfold diskuteres det nå heftig for å finne samarbeidspartnere, noe som helt klart vil prege arbeidet vårt fremover.

NBF Rogaland

Våren 2015 arrangerer vi to pubkvelder på Bøker og Børst, begge i samarbeid med Sølvberget. På pubkveldene blir det et løst og ledig kåseri på ca en halv time, og så mingling og prating. Begge arrangementene er gratis, og avholdes 26. februar og 23. mars.

I forbindelse med Fagforum for bibliotek i videregående skoler i Haugesund (i uke 19, dato ikke helt klar ennå) arrangerer vi et møte på ca en og en halv time, kl. 13.00 – 14.30, med foredrag av Trude Hoel fra Lesesenteret ved UiS. Dette vil være åpent for alle interesserte, bibliotekarer, lærere og andre.

I fjor introduserte NBF Rogaland en ny pris, "Årets bibliotekvenn i Rogaland". Prisen ble for første gang delt ut på bibliotekseminaret på Kapittel i fjor – da var det Sven Egil Omdal som fikk prisen. Dette skal være en årlig pris, så sant vi finner verdige vinnere. Og da trenger vi hjelp fra dere. Kom med forslag til "Årets bibliotekvenn i Rogaland 2015"!

NBF Barn og unge

NBF Barn og unge har starta ein stafett kor barne- og ungdomsbibliotekarar i Noreg fortel om kor herleg det er å vere nettopp dette. Me veit jo at ikkje alle er på Facebook, så nettsida vår vil me også jobbe med og få ut fleire innlegg etter kvart.

Den nye logoen vår er ferdig og vil snart bli offentliggjort – det er stas! Me kan seie så mykje som at både katten og boka er med vidare.... på eit vis! Det vert ikkje årsmøte i år, men me håpar å få til eit ekstra godt eitt neste år, og kanskje eit fagarrangement i løpet av året om me klarer, så fylj med.

Andre ting me jobbar med for tida er rett og slett å få oversikt over det som har skjedd i spesialgruppa tidlegare. Me vil gå igjennom BUF-arkiv som finst rundt om og samle dette. Har du noko liggande i ein kjellar vil me vite om det. Me lurar særleg på om det finst gamle vedtekter for gruppa i ein eller annan krok, så tips oss gjerne!

Norsk musikkbibliotekforening er en spesialgruppe i Norsk Bibliotekforening.

Norsk musikkbibliotekforening skal styrke musikkens stilling i norske bibliotek og styrke samarbeidet mellom musikkbibliotek og musikklivet forøvrig.

I perioden 2014 – 2015 vil vi arbeide spesielt med å:

- Forankre "Emneord for musikkdokument" hos NKKI, samt lage rutiner for oppdatering av denne
- Øke foreningens engasjement i Norsk musikkråd, spesielt ved å engasjere folke- og fylkesbibliotek til å bli samarbeids- og informasjonspartnere for de lokale musikkrådene
- Følge opp Nasjonalbibliotekets utvikling av Biblioteksøk, spesielt i forhold til musikk
- Jobbe for at innspilt musikk fortsatt skal være (gratis) tilgjengelig via norske bibliotek

Musikkspørsmål i biblioteket?

Får du angst og hetetokter hvis en profesjonell musiker kommer inn i biblioteket og spør etter stemmematerialet til Brandenburgerkonsert nr. 5? Eller klaverpartituret til den Glade enke?

Frykt ikke! Hjelpen er kanskje nærmere enn du tror. Ta en telefon, eller send en e-post til ditt nærmeste musikkbibliotek. Kontaktinformasjonen finner du i NBs BaseBibliotek.

Fjernlån tilfredsstiller

Flere folkebibliotek har store musikkavdelinger med betydelige note- og litteratursamlinger. Disse dokumentene kan i prinsippet lånes på fjernlån av alle bibliotek. Ett oppslag i Biblioteksøk med påfølgende fjernlån kan tilfredsstille selv den mest kresne profesjonelle musiker. Stiller lånerne uforståelige og vanskelige spørsmål - be dem forklare bedre! Spør om de bare skal lese/lytte/forske på musikken, eller om de skal framføre. Referanseintervjuet er veldig viktig i forbindelse med musikk, for her er det mange muligheter for misforståelser.

Spør hvis du er usikker

Fag- og forskningsbibliotekene og Nasjonalbiblioteket bruker Bibsys/Oria. Her finnes referanser til enorme mengder med musikkmateriale. Det gjelder bare å kaste seg ut i søkingen, og det går an å ta kontakt med for eksempel et universitetsbibliotek og spørre om råd. Det kan være komplisert med alle versjonene

av utgitt musikk, og det er bedre å spørre enn å sende bestilling på noe som ble feil. Da kan det hende at konserten er over før notene kommer!

Mye kompetanse

Rundt om i musikkbibliotek-Norge finnes det ansatte med høy musikkkompetanse i alle sjangre. På Nasjonalbiblioteket finnes ikke minst notesamlinger av utenlandske komponister. Nasjonalbiblioteket står bak mange fikse ting, som Sangindex, der man verifiserer i hvilke sangbøker sanger er publisert. Dessverre blir ikke denne oppdatert lenger, men den har likevel stor nytteverdi.

Alt kan skaffes

Mange små bibliotek har kvittet seg med hele eller deler av CD-samlingen sin. Da er det viktig å vite at innspillinger kan skaffes på fjernlån fra andre bibliotek, til og med Nasjonalbibliotekets depotbibliotek. Kulturskolelærere, organister og dirigenter er vant til å bruke musikkbibliotek fra studietiden. I utdanningsinstitusjonenes bibliotek blir de fortalt at uansett hvor de havner i jobb, kan de få tak i musikkmateriale via sitt lokale bibliotek. Det bør ikke være noe problem for deg som jobber i disse bibliotekene å si:

«Vi kan skaffe de notene, den litteraturen eller den informasjonen du trenger. Gi oss noen dager, så har vi det klart!»

Trengs musikkbibliotek?

- Musikkbibliotek er inne i en turbulent tid. Mange bibliotek kvitter seg med CD-samlingene sine og hevder samtidig at de slutter med musikk. Men man slutter ikke med musikk selv om man ikke lenger låner ut CD-er, sier Frida Kristine Røsand, som leder Norsk musikkbibliotekforening.

Grieg er like viktig som Ibsen!

- Musikk er et kulturuttrykk som de fleste innbyggere har et forhold til. Nasjonalbiblioteket har som sitt ansvarsområde å samle inn all musikk som blir publisert i landet, og styret i Norsk musikkbibliotekforening mener at det er like naturlig å finne musikk som litteratur i biblioteket. Vi sier: Grieg er like viktig som Ibsen!

- Hvilke utfordringer har musikkbibliotek?

Den største utfordringen i 2015 er å dokumentere at musikkbibliotek faktisk trengs. 2015 startet med at NRK reduserte bemanningen i Arkiv og Research, og Rikskonsertene avvirket sitt musikkbibliotek. Vi som jobber i musikkbibliotek vet at folk flest - studenter, musikere, forskere - trenger musikkbibliotek. Vi er bekymret for framtida. Hvem skal ivareta musikkens interesser framover? Hvordan går det med nasjonens musikalske hukommelse? Klarer Nasjonalbiblioteket å samle inn alt, også all lokal musikk?

Det sies at bibliotek ikke trengs når man finner «alt» hos de kommersielle strømmetjenestene. Men vi som faktisk skal gjenfinne *alt* vet at disse tjenestene overhodet ikke er gode nok. Mye som etterspørres er ikke der, og metadataene er meget mangelfulle.

Det bekymrer oss at det ser ut som det bare er Norsk musikkbibliotekforening som er opptatt av dette. Det offisielle Norge ellers er det ikke.

- Hva gjør musikkbibliotekforeningen?

I 2014 arrangerte vi et eget seminar på Bibliotekmøtet i Trondheim. Det hadde tittelen "Hør! Hør! Musikken runger i bibliotekene!" Vi er ansvarlige for at Norsk lydarkivkonferanse blir arrangert minst hver tredje år. I juni 2014 ble konferansen arrangert i Mo i Rana.

I 2015 skal vi arrangere Nordisk-Baltisk musikkbibliotekkonferanse på Rockheim i Trondheim. Temaet vil være formidling av musikk i bibliotek, arkiv og museer.

Etter påtrykk fra NMBF startet Nasjonalbiblioteket i 2014 opp igjen arbeidet med å registrere norske vitenskapelige publikasjoner i RILM (Répertoire International de Littérature Musicale).

Bli medlem i Norsk musikkbibliotekforening!

Alle som synes at det er viktig med tilgang på musikk i norske bibliotek kan være medlem i NMBF. Norsk musikkbibliotekforening er en interesseorganisasjon først og fremst for alle som jobber med musikk i bibliotek, arkiv og museer. Som medlem støtter du arbeidet vårt.

NMBF er en spesialgruppe i Norsk Bibliotekforening, og norsk avdeling i IAML (The International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres).

Kontingentsatser 2015

Institusjonsmedlemmer: 700,-
Personlige medlemmer: 250,-
Pensjonister og studenter: 250,-

Kontingenten til Norsk Bibliotekforening kommer i tillegg.

Får du spørsmål om Beatles, Bieber, blandakor og brass, Brureslått, babysang, bassgitar og jazz, Hip hop, felespill og gamle Ole Bull Plundrer du med svarene, og synes alt blir bare tull? Spør en musikkbibliotekar, da vel! Da slipper du å kunne alt selv!

Medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Bildet er tatt med Mariann Schjeides selfiestang 2. februar.

Saker fra hovedstyret

Mellom landsmøtene er hovedstyret vår øverste myndighet. De har møter ca. 6 ganger i året. Dette er noen av sakene de har jobbet med den siste tiden:

Norsk Bibliotekforening ble høsten 2014 invitert av Kulturdepartementet til å delta i en referansegruppe for **nasjonal bibliotekstrategi**. Mariann Schjeide møter fra oss. Sammen med andre i biblioteksektoren diskuteres digital utvikling og bibliotekene som møteplass for kultur og debatt.

Norsk Bibliotekforening deltok på **høringsmøter** i Familie- og kulturkomiteen og i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen. For kulturkomiteen snakket vi om kutt i innkjøpsordningen, utlån av e-bøker og Nasjonalbibliotekets prosjektmidler. I budsjettinnstillingen beskrev hele komiteen hvor viktig bibliotek er. Regjeringspartiene og budsjettpartnerne poengterte at bibliotek er en lovpålagt oppgave for kommunene og at kommunene får økte frie midler og mer handlingsrom i 2015.

I Utdanningskomiteen ble skolebibliotek, open access og digital tilgang til forskningspublikasjoner for alle typer bibliotek tatt opp. I budsjettinnstillingen støttet av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV fokus på open access. SV fulgte opp med å be departementet vurdere en sentral finansiering av konsortieavtaler.

Norsk Bibliotekforening og Bibliotekarforbundet samarbeider om **arbeidet med e-bøker**. Felles pressemelding ble sendt ut i desember.

Norsk Bibliotekforening må **justere våre vedtekter** for å tilfredsstille Skatteetaten. Vi må nedfelle i vedtektene at overskudd skal gå til foreningens formål. Styret vurderer om det skal foreslås flere endringer i vedtektene. Mer info kommer i løpet av våren og sommeren.

Kontakt hovedstyret

Leder: Mariann Schjeide
41 54 46 47 + leder@norskbiobibliotekforening.no

Nestleder: Lars Egeland
90 19 48 38 + lars.egeland@hioa.no

Sissel Merethe Berge
90 09 07 67 + sissel.berge@ub.ntnu.no

Anette Kure
95 91 78 76 + anette.kure@sarpsborg.com

Iselin Nybø
92 24 62 67 + iselin@liberal.no

Jannicke Røgler
99 01 42 88 + jannicke.rogler@bfi.no

Mette Westgaard
95 14 33 40 + mwe@ringsaker.kommune.no

Ole Ivar Burås Storø
48 00 34 48 + ole@foreningenles.no

Nina Ødegård
95 97 42 06 + nina.odegaard@sami.vgs.no

Smånytt

24. februar ble Stein Grødahl i NBF Tidsskriftformidlingen pappa til lille Amanda!

22. februar ble Mari Hopland, leder i NBF Skole, mamma til lille Jostein!

15. februar ble Ingrid Svennevig Hagen, styremedlem i NBF Skole, mamma til lille Ebba!

Unikt norsk bokagentmarked

Bokagentmarkedet i Norge er ganske ulikt agentmarkedet i andre land. Spørsmålet er om det er et problem.

AV CAROLINE M. SVENSEN
JOURNALIST

Det korte svaret på spørsmålet er nei hvis man skal tro flere aktører i bransjen som Bok og Bibliotek har vært i kontakt med. Det betyr ikke at det ikke finnes noen agenter i det norske markedet, de har bare ikke vært så synlige hittil. Men først en begrepsforklaring: I Norge er det per i dag flest *bokagenter*, det vil si agentvirksomhet drevet av forlagene, men nå blir det også flere *forfatteragenter* i det norske markedet. Disse er frittstående agenter som ikke er knyttet til noe forlag.

Årsaken til at agentbransjen ikke har fått særlig fotfeste hittil i Norge er dels at Norge er et veldig lite bokmarked og at det norske markedet er veldig regulert gjennom både bransjeavtalen og forfatteravtalen. Dessuten spiller Norla en viktig rolle. (Se undersak)

Den såkalte normalkontrakten som forfattere inngår med forlaget regulerer mange flere forhold enn det som er vanlig i andre land. Dermed har ikke norske forfattere hatt så stort behov for en mellommann for å ivareta sine interesser. Nå kan ting være i ferd med å endre seg og det blir ventelig flere aktører også her hjemme.

– Agentens rolle i bokbransjen er kjøp og salg av bokrettigheter, de er med på å forhandle fram hvem som skal få hvor mye av bokkrona og de er formidlere av litteratur over landegrenser, sier Anitra Figenschou. Hun er høyskolelektor ved Institutt for kommunikasjon og kultur på Handelshøyskolen BI og ekspert på det norske bokmarkedet. Den akademiske stillingen er bare en bi-jobb, Figenschou har de siste 15 årene hovedsakelig jobbet i for-

lag. Den 15. august i fjor startet hun sitt eget, Figenschou forlag AS.

– Det norske bokmarkedet skiller seg ut ved å ha svært få frittstående agenter, altså agenter som ikke er ansatt ved et forlag for å drive rettighetssalg. Årsaken er at forfatterne i Norge har trygge og stabile rammer gjennom Normalkontrakten, denne mye brukte kontrakten mellom forlegger og forfatter gjør at forhandlingsrommet mellom de to partene snevres inn, og når det ikke er noe rom for forhandlinger, mister agenten mye av sin funksjon, forklarer hun.

Annerledes ute

I England og USA spiller bokagenten derimot en veldig viktig rolle som mellommann mellom forfatteren og forlaget. I praksis

Rolle. Agentens rolle i bokbransjen er kjøp og salg av bokrettigheter, de er med på å forhandle fram hvem som skal få hvor mye av bokkrona og de er formidlere av litteratur over landegrenser, sier Anitra Figenschou.

blir de da en forfatteragent. Dersom forlaget er interessert i et bokmanus skjer forhandlingene om rettighetene med forfatterens agent, og forfatter og forlag har ikke et samarbeid før ganske langt ut i selve utgivelseprosessen. Faktisk er det slik i disse landene at forlagene som regel ikke mottar manus direkte fra en forfatter, men alt blir silt gjennom agentene. Det gjør agentene til en mektig aktør i bok-verdikjeden, både når det gjelder hvilke bøker som skal gis ut og hvilken pris en forfatter kan få. Agentene får nemlig en prosentan-

– Mye handler om at markedet må modnes og nå tror jeg Aschehoug, Gyldendal og Cappelen Damms agenturer har et kapasitetsproblem fordi de nok har lovet for mye til forfatterne. Det kan gi en åpning for andre, sier Hans Petter Bakketeig som leder det norske Stilton-kontoret. Selv har han bakgrunn som redaktør og redaksjonssjef i Gyldendal og kjenner dermed forlagsbransjen fra innsiden.

Noen ganger ønsker forfatteren en sparringspartner på ideer og utvikling av konsepter. Stilton Agency kan også ta seg

foreleser ved BI. Hun har spesialisert seg på barnelitteratur.

– Det å starte et eget forlag kom som et naturlig resultat av mange års arbeid i bransjen, forklarer Figenschou. Hun har jobbet med barnebøker siden 2000 og var blant annet med på barneboksatsningen til NRK når rikskringkasteren startet eget forlag.

– Jeg har erfaring fra å jobbe i små forlag og kjenner godt alle arbeidsoppgavene som må gjøres fra bokidé til utsolgt opplag. Jeg vet hva som skal til for å lykkes, men om jeg får det til vil de neste 3-5 årene vise, sier hun.

Figenschou startet tidlig å sette seg inn i kjøp av internasjonale bokrettigheter for det norske markedet. Figenschou forlags første kjøp er de norske rettighetene til den amerikanske klassikeren «The Giving Tree» (1964) av Shel Silverstein og den britiske serien «Mr. Men» av Roger Hargreaves. «The Giving Tree» har blitt oversatt til 40 språk og kan kalles et fenomen. Siri Nilsen har oversatt den og gitt den den norske tittelen «Det gavmilde treet». Roger Hargreaves' «Mr. Men» har fått den norske serietittelen «Lille herr mann». Bøkene består av i alt 47 titler som utkom første gang på 70-tallet, de har blitt en internasjonal suksess siden den gang. De er oversatt til 28 språk og solgt i over 100 millioner eksemplarer globalt.

– Bøkene har vist seg å være veldig populære på bibliotekene, forteller hun.

Som en liten forlegger, og eneste ansatte i Figenschou forlag, er det også hun som står for all kontrakt med distributører som bibliotek, bokhandel og bokklubb. Det er en utfordring å få tid nok til å fortelle alle om bøkene, ifølge Figenschou.

– Det tar lenger tid å få interesse fra bokhandlere enn bibliotek konstaterer hun.

Likevel kan hun notere seg en solid salgssuksess allerede. Forlagets aller første utgivelse var den lille bildeboken som er utgangspunktet for julefamiliefilmen, Solan og Ludvig: Jul i Flåklypa. Bildeboken Solan og Ludvigs jul ble første gang utgitt på NRK-forlaget i 2008. Den er ført i pennen av poet Harald Sommerin Simonnæs, og illustrert av Svein Samuelsen. Da filmen hadde premiere høsten 2013 og Figenschou oppdaget at ingen hadde planer om å satse på boken i forbindelse med filmlanseringen, fremskyndet hun oppstarten av forlaget med et halvt år og sikret seg rettigheten til boken.

– Boken endte opp med å omsette for 1.1 million kroner høsten 2013. Det er

Som en liten forlegger, og eneste ansatte i Figenschou forlag, er det også hun som står for all kontrakt med distributører som bibliotek, bokhandel og bokklubb.

del av forfatterens salg. Og en behøver ikke å dra lenger enn til vårt naboland Sverige for å finne det store agentfirmaet Salomonsson Agency, der blant annet Jo Nesbø og Anne Holt er representert. Dette firmaet operer mer som forfatteragentene gjør i England og USA.

– Da Jo Nesbø valgte Salomonsson Agency, framfor Aschehougs egne agenter på begynnelsen av 2000-tallet, betød det mye for norske forlags satsning på salg av forfatterskap til utlandet. De bygde opp og styrket sine egne Agency's, sier Figenschou.

Før slike agentkontor ble opprettet hadde norske forlag hatt medarbeidere som arbeidet med utenlandssalg, men etter etableringen av slike agentkontor ble dette arbeidet satt mer i system. Dermed var det flere som så mulighetene for å etablere uavhengige forfatteragenturer også i det norske markedet.

Nye modeller til Norge

En av disse er Stilton Literary Agency med kontorer i Helsinki og Stockholm. De har hatt kontor i Norge siden 2010 og agentselskapet legger vekt på at de er frittstående og ikke eid av noen forlag. De presenterer blant annet mentaltreneren Erik Bertrand Larssen.

av forhandlinger om økonomi og rettigheter for forfatterne.

– Jeg syns engelske agents rolle er spennende og jeg ser potensialet i at man kan jobbe sammen med forfattere for å utvikle jobber redaksjonelt også her. Dessuten har vi en oversikt over forlagene som de fleste forfattere ikke har, forklarer han. Inntjeningen for Stilton Agency skjer via en prosentvis avkastning av forfatterens boksalg.

– Vi kan tilby en rask prosess og kan presentere et prosjekt for flere forlag, noe som kan øke attraksjonen for et prosjekt, forteller Bakketeig. Poenget er i følge Bakketeig å gi den enkelte forfatter mer forhandlingsmakt. Han er ikke i tvil om at det kommer til å komme flere norske agenturer etterhvert. Allerede er det et par andre norske forfatteragenter i Norge som driver etter en lignende forretningsmodell.

– Jeg tror kontakten med forlagene vil endre seg veldig fremover. Det handler om at forfatterne ser mer og mer muligheter for å utnytte verdiene sine, sier han.

Eget forlag

Anitra Figenschou har allerede sett dette potensialet og etablerte Figenschou forlag i august i fjor ved siden av jobben som

dette som er fundamentet for den videre driften av forlaget, sier hun.

Ifølge Anitra Figenschou er kostnadene omkring kjøp av en bokrettighet svært varierende. Et kjent forfatternavn kan få forlagene til å by over hverandre i ren begeistring. Og rettighetsbeløpet kan bli så stort at forlaget, på tross av store salgstill, ender opp med tap. Et ukjent forfatter-

navn, med en god boktittel, kan et forlag få rettigheten til uten å betale forskudd til agenten i det hele tatt. I de tilfellene betaler forlaget royalty etterskuddsvis basert på salgstill.

– Skal du lykkes som frittstående agent, altså en agent som forhandler mellom forlag og forfatter, så må du ha god teft for bøker som mange folk vil lese. Hvis du

finner de rette forfatterne så kan inntektspotensialet være stort. Investeringskostnaden er forholdsvis liten. Det dreier seg først og fremst om tiden du legger i det, sier hun.

Selv er Figenschou optimistisk med hensyn til fremtiden som forlegger.

– Målet er å leve av Figenschou Forlag innen tre år, sier hun.

Norla får norsk litteratur ut

Mye av årsaken til at bokagentmarkedet er annerledes i Norge enn i mange kan tilskrives statsstøttede Norla (Senter for norsk skjønn- og faglitteratur i utlandet).

– Vi samarbeider både med oversettere og forfattere, og agenter og forlag, i utlandet og hjemme, forklarer Margit Walsø, direktør for Norla. Også hun peker på at det norske bokmarkedet er regulert av bransjeavtaler og at det ikke har gitt mye spillerom for bokagenter eller forfatteragenter utenfor forlagene her hjemme.

Senteret er et statsstøttet og ikke-kommersielt informasjonskontor som skal promotere norsk litteratur i utlandet. Kanskje viktigst er det at utenlandske forlag som utgir bøker av norske forfattere, kan søke Norla om støtte til oversettelsene, men Norla formidler også kontakt mellom norske forfattere/forlag og utenlandske oversettere, forlag, universiteter og andre med interesse for norsk litteratur. Norla støtter også lanseringsreiser og forfatterpresentasjoner i utlandet og deltar på internasjonale bokmesser. Mye av dette er ofte klassiske agentoppgaver i andre land.

Må oversettes

Norlas oversettelsesstøtte skal stimulere utenlandske forlag til å utgi bøker av norske skjønn- og faglitterære forfattere.

Utenlandske forlag kan søke Norlas støtte til oversettelse av alle typer norsk litteratur. For at norske skal bli lest i utlandet, må de oversettes først, og dette er en kostnad mange forlag og forfattere ofte ikke har råd til uten støtte.

– Norla skaper møteplasser mellom oversettere og bokbransje i utlandet og hjemme og har mange virkemidler som bokbransjen nyter godt av, forklarer hun. Walsø påpeker at oversettelsesstøtten har vært veldig viktig for å fremme norsk litteratur i utlandet.

– Oversettelsesstøtten har vært et av de viktigste virkemidlene for å få norsk litteratur ut på andre språk, sier Walsø. Hun trekker også frem viktigheten av at Norla arbeider aktivt med oversetterne og kjenner forlagsbransjen i de forskjellige utenlandske markedene.

Ifølge Walsø har antall søknader om oversettelsesstøtte for norsk litteratur blitt tredoblet de siste ti årene. Hun påpeker at Norla mottar søknad om støtte for cirka halvparten av de norske bøkene som blir utgitt i utlandet.

– Vi hadde over 400 oversettelsesøk-

nader i fjor sammenlignet med rundt 150 i 2004, forteller hun. De kulturpolitiske virkemidlene, sammen med forfatternes skrivekunst og bokbransjens satsing har båret frukter.

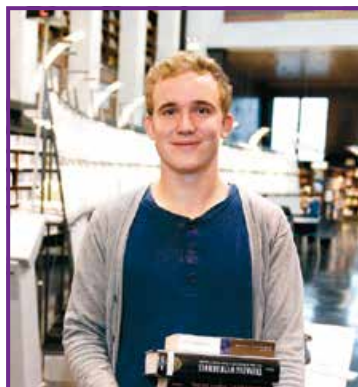
– Norsk litteratur er vel ansett i utlandet, og når derfor ut til mange, sier Margit Walsø.

En uformell opptelling kan tyde på at det ble solgt rundt 700 norske bokrettigheter i Norge i 2013. Dette viser tall Bok & Bibliotek har fått av de tre største bokagenturene her hjemme, nemlig Aschehoug Agency, Cappelen Damm Agency og Gyldendal Agency. I tillegg etableres nå flere frittstående agenturer og antallet ventes å øke i de kommende årene.

Disse tre agenturene ble startet rundt 2004 – 2005 og det er en av disse tre de fleste norske forfatterne forholder seg til.

Normalkontrakten regulerer ikke utenlandske rettigheter så de forfatterne som ønsker å få til et utenlandsk salg undertegner en tilleggskontrakt med agenturene.

De siste ti årene har det vært en radikal økning i salget av rettigheter til utlandet.

Fagforbundet for alle som jobber i bibliotek

Fagforbundet:

- ivaretar bibliotekansattes faglige rettigheter
- krever rett til heltid
- har stipendordning for medlemmer
- vil grunnlovsfeste det offentliges ansvar for kultur

Biblioteket skal:

- være et åpent og tilgjengelig møte- sted
- være en arena for kunnskap og kultur
- være en ressurs for skole og lokal- samfunn
- tilby digitale kunnskapsressurser

FAGFORBUNDET

Seksjon kirke, kultur og oppvekst

Velkommen som medlem! Send SMS Fagforbundet medlem til 1980.

Forfatterne Kenneth Bøgh Andersen og Endre Lund Eriksen fortalte om erfaringene med å skrive digitale fortellinger under Nordisk barnebokfestival i Stavanger. – Den største utfordringen i forhold til å skrive ordinær bok, er at vi må være økonomiske med språket, sier de.

Digitale historier – ny fortellemåte

Med moderne teknologi kan forfattere fortelle på nye måter. Men uansett format, den gode historien ligger fortsatt i bunn.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

Under tittelen «Digitale stemmer» fortalte forfatterne Kenneth Bøgh Andersen og Endre Lund Eriksen flere hundre deltakere på Nordisk barnebokkonferanse i Stavanger, om deres erfaringer med å skrive digitale fortellinger. Bøgh Andersen har skrevet SMS-noveller, mens Lund Eriksen har skrevet historien til ei spillbok.

SMS-novelle

Ifølge Kim Baasch, redaktør i SMSpress, kommer SMS-novellene opprinnelig fra Japan. Der får folk tilsendt små kapitler av ei historie til sin mobiltelefon. I Danmark har forlaget fire års erfaring med å gi ut

SMS-noveller. De har en større katalog med historier i ulike genre. Deres variant av SMS-noveller skiller seg noe fra den japanske.

– Vi er eneste forlag i verden som tilbyr SMS-noveller der vi kan styre avsendernavnet og dermed gi leseren en opplevelse av å være midt i en SMS-dialog, sier Baasch.

Kenneth Bøgh Andersen skrev historien «SMS fra helvete» som var gratis nedlastbar for konferansedeltakerne. Historien er lagt til universet fra hans bokserie «Den Store Djevelkrigen». En karakter – Satina – har funnet en mobiltelefon, uten å vite hva dette er, og sender SMS-er fra

Helvete til mottakeren helt til mobiltelefonen går tom for strøm.

– Flere har fortalt meg at de skvatt da de fikk den første meldingen. De var opp-tatt med helt andre ting, og var ikke forberedt, sier han og smiler.

Kanskje ikke så rart når følgende melding skriker mot deg fra skjermen: «Hjelp! Er det noen som kan hjelpe meg? Å Gud, HJELP!»

Kan skremme

Bøgh Andersen sammenligner SMS-novellen med film. Begge format kan sjokkere leseren/seeren på en helt annen måte enn ei vanlig bok. Du skvetter ikke i godstolen

når du sitter fordypet i en roman, men det kan du på kino.

Første melding kommer ikke straks SMS-novellen er bestilt. Forfatteren har på forhånd bestemt når på dagen meldingene skal sendes ut. Første SMS kan derfor komme dagen etter bestillingen på et tidspunkt der mottakeren ikke er forberedt.

Selv om SMS-novellen gir nye muligheter for å fortelle historier, ser Bøgh Andersen at formatet har sine begrensninger. Det gjelder ikke bare det at en SMS kan inneholde et begrenset antall tegn.

– Alle historier kan ikke fortelles slik. Det må være troverdig for leserne at kapitlene kommer til mobiltelefonen i form av en rekke med SMS-er, sier han.

Spillbok

Endre Lund Eriksen er kjent for sin bokserie om Pitbull-Terje. Sammen med spill-selskapet Plus Point i Tromsø har han laget ei interaktiv spillbok for nettbrett, i første omgang kun for iPad. De som er gamle nok til å huske 80-tallets adventurspill på ZX Spectrum og Commodore 64, og papirspillbøker som «Skatten i Monstervellet», vil ikke gjenkjennende. Så er også den digitale spillbokas måte å fortelle en historie på inspirert av 80-tallets bokserie «Choose Your Own Adventure».

Lund Eriksens historie heter «Jakten på Teddy». På nettbrettet styrer leseren hovedpersonen Theo gjennom historien i hans jakt på den forsvunne teddybjørnen. Leserens valg styrer historiens retning.

Grensegangen for hvorvidt slike spillbøker kan regnes som et spill eller ei bok, er flytende.

– Det ligger i begrepet interaktiv historiefortelling. Da er det viktig at hverken spillfunksjonene eller teksten overskygger hverandre, sier Lund Eriksen.

Gjerrig med språket

De digitale fortellingenes største utfordring, i forhold til vanlige bøker, er språkøkonomi. Både Bøgh Andersen og Lund Eriksen brukte mye tid på å kutte og effektivisere språket slik at det passet inn som SMS-er eller tekstbolker i spillboka.

Den digitale verden utvikler seg raskt. Nye digitale plattformer, og varianter av sosiale nettverk, dukker opp, visner eller blomstrer videre. Også de kan bli rammerverk for fortellinger. For eksempel kan Instagram være arena for bildefortellinger som en videreutvikling av fotoromanen kjent fra romantiske fortellinger i dameblader.

Antakelig vil også framtidige digitale fortellinger kreve økonomisk språkbruk.

Så kan heller den bredere episke fortellingen utfolde seg på papir eller e-bok.

– Uansett format handler alt om gode historier. Det dreier seg fortsatt om å sette seg ned rundt leirbålet og fortelle, understreker Lund Eriksen.

Utlån fra bibliotek

I Danmark har et 40-talls av kommunene lisens til å låne ut SMS-noveller. Det betyr at halvparten av danskene har gratis tilgang til SMS-noveller på sine mobiltelefoner. Fra februar 2015 er SMS-noveller til salgs også i Norge og Sverige. SMSpress håper disse historiene blir tilgjengelige for utlån fra norske bibliotek.

– Vi arbeider med en teknisk løsning for å kunne tilby SMS-noveller på norske bibliotek. Vi håper dette kan settes i gang så fort som mulig, sier Baasch fra SMSpress.

Ifølge Henriette Myrlund, prosjektleder i Plus Point, undersøkes mulighetene for at «Jakten på Teddy» kan komme inn under Norsk Filminstitutt's innkjøpsordning for spill til bibliotekene. ■

SMSpress' norske nettside:

<http://smspress.no>

Informasjonsside om Jakten på Teddy:

<http://www.storyshape.no/jakten-pa-teddy/>

VIDEREUTDANNING FOR LÆRERE “IKT OG KLASSELEDELSE”

Nyweb er samarbeidspartner med UiS EVU, som er etter- og videreutdanningsenheten ved Universitetet i Stavanger. Denne utdanningen er rettet mot lærere i grunn- og videregående skole som er interessert i å vurdere tradisjonell klasseromspraksis opp mot de krav og utfordringer de møter i egen undervisningspraksis.

Utdanningen er i all hovedsak nettbasert, men vi arrangerer også oppstart- og midtsemestersamlinger for alle våre studenter. Disse samlingene finner sted i nær tilknytning til Oslo lufthavn, Gardermoen.

Varighet for kurset vil være fra oktober 2015 til april 2016. Kurset avsluttes med en fire dagers hjemmeeksamen.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende prat om vårt videreutdanningstilbud. For mer informasjon se:

www.nyweb.no/kunnskap

15

STUDIEPOENG

PRIS PR. DELTAGER:

14 600,-

PÅMELDINGSFRIST

09.08.15

PÅMELDING OG SPØRSMÅL:

E-POST:
kurs@nyweb.no

TLF:
51 20 78 88

Bibliotek, selvsensur og ytringsfrihet

«Vanligvis ser jeg opp til bibliotekarer. For meg har de alltid vært helter. De har vært kunnskapens fyrtårn, klokskapens veiledere. Men plutselig, i går, fikk mitt heltebilde et grunnskudd.»

AV LARS EGELAND
DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTERET
VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

Det skriver Dagfinn Nordbø i et innlegg på VG nett 11. februar. Bakgrunnen for Nordbøs skuffelse er utstillingen HURRA FOR YTRINGSFRIHETEN som biblioteket ved Høgskolen i Oslo og Akershus har utstilt. Det vil si, problemet er ikke utstillingen i seg selv, for den var det ingen medier som interesserte seg for. Problemet var at utstillingen ble vist et annet sted enn der biblioteket pleier å vise sine utstillinger, og at det kom fram at høgskolen hadde fått noen til å se gjennom utstillingen for å se om det var religiøst støtende bilder der. Gratulerer Al Qaida, skriver Nordbø.

Både Dagbladet og Aftenposten har skrevet om diskusjonen om utstillingen, i tillegg til NRK og VG. Aftenposten er den eneste avisa som faktisk har kommet og sett utstillingen og plasseringen. På Twitter raste debatten med spissformulerte påstander som ikke levnet mye ære til biblioteket og høgskolen. Det gir grunnlag for en ytterligere debatt om ytringsfrihet og bibliotek, men først en kort gjennomgang av fakta:

Utstillingen Hurra for ytringsfriheten ble laget av Avistegnernes Hus i Drøbak med støtte fra Fritt ord. Den har blitt vist i Drøbak og på Bjørnsonfestivalen. Dagen etter massakren på Charlie Hebdo-redaksjonen åpnet den på Sølvberget i Stavanger. Med den dramatiske bakgrunnen valgte politiet å være til stede væpnet, ved åpningen. Etter at 9000 mennesker hadde sett utstillingen i Stavanger, var det vår tur. Det er ingen grunn til å legge skjul på at vi opprinnelig hadde tenkt at utstillingen skulle vises i det åpne bibliote-

krommet. Høgskolens ledelse tok initiativ til en sikkerhetsvurdering, der man konkluderte med at det var mer hensiktsmessig å vise den et sted der man kunne låse om ettermiddagen da bibliotekarer går hjem. Da er biblioteket bare betjent av en student. Det var også diskusjoner om innholdet, der folk med muslimsk bakgrunn ble bedt om å hjelpe med en vurdering. I Twitter-diskusjonene var det flere som ville vite hvem dette var. Jeg kan avkrefte at det var Islamsk Studentforening. Ut over det er det uinteressant hvem det var vi ba om hjelp. Den redaksjonelle vurderingen var uansett opp til oss. Og vår konklusjon var at utstillingen skulle vises, selvsagt i sin helhet. I tillegg viste vi en egen utstilling av forbudte bøker og filmer.

Fordi vi er en ytringsfrihetsinstitusjon lagde vi i tillegg en utstilling om utstillingen. Det vil si at vi samlet alt som ble skrevet om utstillingen og stilte det ut.

Sikkerhetsvurderinger: Skal sikkerhetsvurderinger trumfe alt? Når sikkerhetsfolk lager vurderinger av ulike trusler, blir det lett slik at alt kan skje. Skal man gardere seg mot alt, må man sitte helt stille. Men jeg har full forståelse for at ledelsen av en institusjon med nesten 20.000 studenter og ansatte, vil tenke på deres sikkerhet. Samtidig har Nordbø og andre kritikere et viktig poeng: hvis vi blir så redde for reaksjoner at vi sensurerer oss

sjøl, har terroristene vunnet. På den annen side: Hvis denne utstillingen er så viktig får vi tro at folk vil ønske å se den, sjøl om de må tre inn gjennom en åpen dør? Verre var det ikke. I avveininga mellom åpenhet og sikkerhet, er det viktig å kunne legge en gjennomtenkt etikk med hensyn til ytringsfrihet til grunn. En etikk som lar seg forsvare i åpen debatt. Jeg mener vi hadde en gjennomtenkt holdning til

” *I avveininga mellom åpenhet og sikkerhet, er det viktig å kunne legge en gjennomtenkt etikk med hensyn til ytringsfrihet til grunn.*

ytringsfrihet, og at kompromisset med sikkerhetsvurderinger var helt etisk forsvarlig. Om det var nødvendig vet jeg mindre om. Det får vi aldri svar på. Dilemmaet med slike sikkerhetsvurderinger er at politiet ofte vet mer enn oss, samtidig som det aldri må bli slik at hemmelig informasjon overprøver demokratiske rettigheter.

Kuratering: Når biblioteket viser utstillingen, er vi en type utgiver eller redaktør. Det er på samme måte som en avis vurderer hva de skal publisere. Jeg vil tro at ansvarlige redaktører ofte ber om synspunkter både fra egne medarbeidere og andre før avgjørelse fattes. Avgjørelsen må redaktøren – biblioteksjefen – stå for. Når det gjelder VG valgte avisa f.eks ikke å publisere mitt tilsvar på angrepet fra Dagfinn Nordbø. I bibliotekene foretas det redaksjonelle avgjørelser hele tida, først og fremst i form av hvilke bøker og digitale kilder som kjøpes inn – og dermed hva som droppes. I avisa setter spalteplassen grenser, i biblioteket er det oftest økonomien. I

Vurdering. Og det ligger til publiseringsansvaret å vurdere om det du ønsker å oppnå med å ytre deg, forsvaret at andre blir krenket.

en utmerket kronikk i HiOAs nettavis Khrono viser forskningsdirektør Morten Irgens til en undersøkelse der 70 % av amerikanske skolebibliotekarer sier at de unngår å kjøpe kontroversielle titler på grunn av frykt for reaksjoner fra elever, foreldre, ledere eller andre. (<http://khrono.no/debatt/toleranse-og-karikaturer#comment-1867839127>) Det er ikke tall de bør være stolte av. Jeg tror ikke at situasjonen er så ille i Norge. Men muligens er det behov for en nærmere undersøkelse av dette. Så vidt jeg vet har ikke noe slikt blitt gjort siden Halfdan Wiik i sin hovedoppgave på bibliotekutdanninga i 1977, kunne avsløre at nærmere halvparten av de 100 største bibliotekene ikke hadde tatt inn boka som offentliggjorde Scheirapporten om de hemmelige Loran C-lyttestasjonene. Det ble som kjent fremmet riksrettsdom mot de to SV-stortingsrepresentantene Berge Furre og Finn Gustavsen i forbindelse med at boka ble offentlig.

Jeg tror at bibliotekarenes uavhengighet av offentlige myndigheter er blitt styrket siden 1977. Men bokvalget er ikke blitt enklere. Når bibliotekarer vurderer økonomi, etterspørsel, litterær kvalitet, så kan det ofte hende at politisk kontroversielle tekster blir skadelidende. Er ytringsfrihet lik plikten til å krenke? I twitter-debatten om utstillinga på HiOA, var det mange som setter likhetstegn mellom ytringsfrihet og retten til å støte andre, forstått slik at om du virkelig er for ytringsfrihet, så plikter du å støte andre mennesker. Det blir en slags ytringsfrihets-fundamentalisme som kommer i dårlig selskap med folk som bare er mot muslimer. Ytringsfriheten har sine grenser når det gjelder rasistiske utsagn og hets mot seksuelle minoriteter. Ytringsfriheten må ikke misbrukes til å mobbe folk som ikke kan forsvare seg. Ytringsfriheten skal forsvare de svake, ikke brukes mot dem. Det siste pålegger et tungt ansvar på de insti-

tusjonene som gir rom for ytringsfrihet, enten det er aviser eller bibliotek.

Gjennom mange års politisk aktivitet har jeg både krenket og såret andre. Ikke alt har vært like heldig som da jeg f.eks sammenlignet Tønssbergs daværende ordfører med Slobodan Milosevic. Det var først og fremst uttrykk for et ønske om å sette en sak på spissen for at media – ytringsfrihetsinstitusjonen – skulle interessere seg. Og jeg mener at retten til å krenke er en del av ytringsfriheten. Men det innebærer altså ingen plikt. Og det ligger til publiseringsansvaret å vurdere om det du ønsker å oppnå med å ytre deg, forsvaret at andre blir krenket. Vi kan ikke være opprørt over mobbing hos barn og unge om vi gjør det å krenke andre til det et nødvendig bevis for at man står for ytringsfrihet. ■

Wisława Szymborska

BIDRAG TIL STATISTIKKEN

Blant hundre mennesker

er de som alltid vet best
– minst femtito;

de som tviler for hvert skritt de tar
– nesten alle de andre;

de som gjerne vil hjelpe til,
bare det ikke tar for mye tid,
– så mange som førtini;

de som kan beundre uten
å misunne
– atten;

de som lever i stadig frykt
for noen eller noe
– hele syttisyv;

de med talent for lykke
– toppen noen og tyve;

de som hver for seg er harmløse,
men farlige i grupper,
– sikkert over halvparten;

de som kan være grusomme
hvis omstendighetene tvinger
dem til det
– sikkert like bra å ikke vite,
ikke engang sånn cirka;

de kloke av skade
– ikke stort flere enn
de som var kloke fra før;

de som ikke har andre verdier i
livet enn

– førti,
skjønt jeg skulle ønske jeg tok feil;

de sammenkrøpne, de forpinte
uten lommelykt i mørket
– åttitre
før eller siden;

de som fortjener medfølelse
– nittini av hundre;

de dødelige
– hundre av hundre.
Et tall som til nå ikke har forandret
seg.

[Wisława Szymborska: Livet er
den eneste måten, Tiden Norsk
Forlag 2013]

AV STEFAN ANDREAS STURE,
LITTERATURVITER OG NORSKLEKTOR

Wisława Szymborska (1923–2012), var en polsk lyriker som ble tildelt Nobelprisen i litteratur i 1996 – 73 år gammel. Akkurat det med alderen er ikke så spesielt, men det er ikke så veldig mange kvinner som har fått prisen, kun 13 i skrivende stund. Det er heller ikke så veldig mange poeter blant nobelprismottakerne. Det er ikke så enkelt å være helt presis her, mange forfattere driver jo vekselbruk blant de ulike sjangrene. Men vi kan kanskje si at det er rundt tjue poeter. Så som kvinnelig poet rager hun ganske alene, kan det virke som. Hva kan vi gjøre med Wisława Szymborska bidrag til statistikken i Nobelpris-sammenheng?

Det er nok ikke så mye vi kan lære av dette, kanskje kan det si oss noe om kvinners og poeters posisjon – men egentlig svært lite om Wisława Szymborska. For bidrag til statistikken er kun det, og nok ikke en kilde til menneskekunnskap. Men vi henviser ofte til statistikk som ugiendrikelige fakta, som sannheter som forteller oss hvordan det står til med virkeligheten

rundt oss. Slik er det, sier vi, og henviser til tall. Vi mennesker tar beslutninger basert på statistikk, politikere fatter vedtak og reklamefolk lager kampanjer – slik påvirker statistikken hverdagen vår.

Når man ønsker å vite noe om mennesker indre liv, vender man seg ofte til kunsten. Særlig lyrikken har rykte på seg for å handle om de store spørsmål i livet; kjærlighet, sorg, fødsel, død. Kanskje man kan si at lyrikk og statistikk er motsetninger? De har i hvert fall ulikt siktemål og ulike bruksområder – selv om publikummet tidvis kan være sammenfallende. Men det er vel de ulike siktemålene Wisława Szymborska utforsker i diktet «Bidrag til statistikken»? Hvem som er hjelpsomme, hvem som tviler og hvem som er uten lommelykt i mørket – det er spørsmål statistikken aldri besvarer. Men i et dikt kan man la den gjøre det.

Poetens omtrentlige omgang med tallene er også langt fra statistikernes. Men likevel er diktet presist. Det peker på oss alle og våre felles stryker og svakheter.

Og som det meste av god kunst, er døden innskrevet som en uunngåelighet. En annen side ved dette diktet, som vi finner i mange av Szymborskas dikt, er humoren. Den lille vridningen som gjør at vi må smile, kanskje humre litt, uten at det går ut over alvor et i poesien. Humoren har varme og det virker som den springer ut av medfølelse og en innsikt i at livet er smått absurd.

Wisława Szymborska fikk Nobelprisen i litteratur «för en poesi som med ironisk precision låter det historiska och biologiska sammanhanget trädra fram i fragment av mänsklig verklighet.» Dette dreier seg jo om hele hennes sparsommelige forfatter-skap, men det passer jo også godt på diktet som vi nå har lest. Hun skriver tilsynelatende enkle og konkrete dikt, men de er gjennomarbeidet og det er ikke noe enkelt over virkningen på leseren. Presisjon er en god beskrivelse av hennes lyrikk; ja – akkurat slik er det, tenker vi ofte når vi leser diktene hennes. De er sannhetsvitner, de forteller oss noe viktig om virkeligheten og menneskene vi omgir oss med. ■

Ein draum om å fly

ODDMUND KÅREVIK
BIBLIOTEKAR OG SKRIBENT

Om Toni Morrisons «Song of Solomon»

*O sugarman done fly away
Sugarman done gone
Sugarman cut across the sky
Sugarman gone home....*

Det er musikk i bøkene til Toni Morrison. Det er noko med måten ho nyttar språket på. Og det er noko med sjølv musikken. Den festar seg. Rytmen i språket. Songen som stadig vekk er der. Eg som lesar må faktisk syngja litt mens eg les. Eg må lesesyngja. Inni meg. I alle fall gjer eg det. Truleg på feil melodi. Det er ikkje så farleg.

Boka «Song of Solomon» eller «Sangen om Salomon» er den tredje boka i eit viktig forfattarskap. I desse dagar kjem Morrisons ellefte bok. Forfattaren sjølv har rukke å bli 84 år. Då «Song of Solomon» kom ut i 1979 førte det til eit nasjonalt gjennombrut for henne. I 1993 fekk Morrison Nobelprisen i Litteratur. Komiteen skreiv i pressemeldinga: «[Toni Morrison] who, in novels characterized by visionary force and poetic import, gives life to an essential aspect of American reality.» Morrison fortel forteljingar som krev å bli fortalt. Forteljingar om den svarte befolkinga før, under og etter slaveriet i Amerika.

«Song of Solomon» er på mange vis ein familiesaga. Men ikkje fortalt frå A til B. Her er omvegar. Og nye innfallsvinklar. Og fleire sider av same sak. Nyansar. Ingen av personane er heilt gode. Ingen er for den saks skuld heilt vonde. Dei er midt i mellom. Heile gjengen. Det kan vere gode menneske, men med irrasjonelle eller valdelege tendensar. Eller menneske med ein bagasje. Det me trur me ser er ikkje heile sanninga. Det ligg meir bak. Morrison gjev oss hint av det. Men ikkje alt. Likevel blir det vanskeleg

å døma nokon for måten dei lev livet sitt på. For livet til menneska i «Song of Solomon» er hardt. Og på mange måtar nådeløst.

Hovudpersonen vår er Milkman. Døypst Macon Dead Jr., men det er Milkman me kjenner han som. Eit namn han fekk som fireåring. Og som han ikkje skjønar før han har blitt mykje eldre. Namna i boka er eit kapittel for seg.

Pilate, ei av dei sterke og sentrale kvinneskikkelsane i boka, fekk namnet sitt frå Bibelen. Ein far som ikkje kunne lesa slo opp og peikte på eit tilfeldig namn og så vart det Pilate. Eller slik me kjenner namnet på norsk; Pontus Pilatus. Det er mange bibelske namn som har kome på moten dei siste åra. Dette er ikkje eit av dei. Med god grunn. Men om nokon kan bera dette namnet så må det vere nett Pilate. Denne særeigne, stolte kvinna. Født utan navle, i ein fødsel som drap mora. Pilate som heilt bokstavleg ber namnet sitt med seg i liten boks festa til øyret. Og som på mange måtar ikkje har noko. I alle fall ikkje av det materielle slag. Men som likevel har det viktigaste. Kjærleik. Og ein klokskap og ei omsorg for medmenneska sine.

Bror hennar – far til Milkman. Macon Dead. Har alt. Men ikkje kjærleik. Og ikkje omsorg. Heller ikkje noko klokskap å snakka om. Berre pengar. Men heller ikkje han lar Morrison meg hata. For han har også sine grunnar til å vera som han er. Eg forstår meir av han etter kvart. Sjølv om eg kanskje ikkje likar han så godt, så for-

står eg han betre.

Toni Morrison skriv i innleiinga på boka at denne forteljinga kom til på eit litt magisk vis. Tidlegare hadde ho avskydd ord som «muse» og meinte det var ein måte å dekkja over inspirasjonane ein tydde til. Men denne boka blei skriven i Morrisons eigen sorgprosess etter å ha mista far sin. Ho gjorde eit grunnleggande skifte samanlikna med dei to føregåande bøkene. Synsvinkelen vart skifta frå ein feminine innfallsvinkel til ein maskulin gjennom hovudpersonen vår Milkman. Det er gjort på ein truverdig måte. Forfattaren stilte seg spørsmålet – eller kanskje stilte ho det til sin døde far: Korleis var det landet du kjende? Det miljøet du vaks opp i? Morrison grev djupt i kjeldene ho får tilgang til.

Det som gjer mest inntrykk på meg er dei rike personskildringane. Som den feminine treeininga med Pilate, Reba (Rebekka) og Hagar. Pilate som sel heimebrent vin. Som ho aldri har smaka på sjølv, for å brødfø dotter og dotterdotter si. Reba som vinn ting. Og gjev vekk det ho vinn til kven som helst. Gjerne ein mann ho er håpløst forelska i. Og Hagar. Hagar som begge kvinnene skjemma bort etter beste evne. Enkle og eksentriske Hagar. Som forelskar seg djupt og ulukkeleg i hovudpersonen vår Milkman.

Og kven er eigentleg Milkman? Han er den personen som endrar seg mest gjennom historia. Kanskje den einaste som faktisk endrar seg. Han er det eg vil kalla

ein *player*. Ein som vil leika litt. Som gjerne vil ligga med Hagar, som til opplysing er barnet til søskenbarnet hans. Men har ingen planar om noko meir. Hagar er berre eit tidsfordriv. Han vil meir. Han vil anna. Han vil fly. Det er det han drøymmer om som barn. Og det drep all entusiasmen hans då han oppdagar at han ikkje kan det.

Milkman er kompleks. Han jobbar saman med far sin i den kyniske forretningsverda. Men heilt utan interesse for pengar. Sidan risikerer han ryktet og kanskje livet sitt for noko gamalt gull. Kva er dette for eit menneske? Etter kvart blir me med Milk-

man på noko som kan likne på ein episode av det populære fjernsynsprogrammet «Hvem tror du at det er?» Men i denne «slektsforskinga» står verkeleg mykje på spel. Han må i grunn risikere livet sitt. Det er då Milkman verkeleg står fram. Det er då han vert modig. Det er då Milkman går frå å vere ein player og ein reinspikka egoist til å bli ein heil person. Nokre brikkar fell på plass. Andre ting blir enklare å tilgje. Eller forstå. På jakt etter gamalt gull finn Milkman mykje viktigare. Nemleg røtene sine.

Det merkelege er – at nett i denne erkjenninga av røter og slektskap, tilgjeving

og forsoning, som eg opplever som jordnært og jordbunde – så kjem erkjenninga:

«If you surrender the air, you could ride it.» (Morrison 2006 : 337)

Kanskje lærer han seg å fly likevel? ■

Kjelder:

«The Nobel Prize in Literature 1993». *Nobel-prize.org*. Nobel Media AB 2014. [Elektronisk kjelde]: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1993/press.html [Lesdato: 23 Feb 2015.]

Morrison, Toni (2006): *Song of Solomon*: London: Vintage Books

– Ensomhet er en grunnleggende menneskelig erfaring som kan oppleves som veldig vond, sier Anne Helene Guddal.

Hun utfordrer vår tids terapi- og tilgivelseskultur

– Kulturen vår glatter over og harmoniserer. Vi forventes å gå videre i livet uansett hva som er skjedd med oss – og helst gå videre med et smil på leppene. Men vi skal ikke alltid glemme eller tilgi, mener Anne Helene Guddal. Hun opplever lyrikken som et fristed for mye av det kulturen forneker.

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Kultur er homogen, poesien er heterogen. Poesien lar seg ikke innordne, den kan romme erfaringer som kanskje ikke kan artikuleres på annen måte på annen måte enn gjennom lyrikk. Eller erfaringer som nesten ikke kan artikuleres i det hele tatt, sier Guddal.

«Også det uforsonlige finnes» heter diktsamlingen hennes, og lovordene har vært mange. Hun er utropt til den nye Gunvor Hofmo i NRK, og Klassekampen har kalt boka en «enestående debut», hvor hun «portretterer ensomheten som ei bergfast furu i nordavind.»

– Ensomhet er en grunnleggende menneskelig erfaring som kan oppleves som veldig vond, sier hun til Bok og Bibliotek.

– I denne boken er ensomhet en grunnleggende erfaring for det lyriske jeg'et. Ensomhet er vondt, men kan også være en kreativ tilstand hvor man fortar språkarbeid. Men oftest er ensomheten forbundet med at jeg'et ikke greier å utfolde seg. Hun siterer den første linjen i et av de lengre diktene i boken:

*«Ensomheten hundser alltid, underordner alltid
(...) Ensomhetens viktigst innsikt er at du alltid trenger
andre mer enn de trenger deg»*

– Jeg ble glad da nettopp dette diktet ble valgt ut av Aftenposten. Diktet er lagt opp som en variant av Bergprekenen, hvor ensomhet er velsignelsens motsats, en negativ kraft som ødelegger alt. Et annet dikt i samlingen knytter ensomhet til tomhet:

*«Det er noe jeg ikke kan huske
og jeg har ingen å si det til...»*

Ta tilbake skyld og skam

– Nok et tema som går igjen i flere dikt er skam. Det er jo ikke noen følelse som har høy anseelse i dag?

– Skam er en sosial reguleringsmekanisme. Vi lever i et samfunn som krever at vi frigjør oss fra skyld og skam, for det står i motsetning til våre idealer om selvrealisering og lykke. Jeg synes vi skal ta tilbake skyld og skam. Jeg tror vi trenger dette for å forstå andre mennesker. I boken min forbindes skam med noe essensielt, med det å være et menneske. En viktig del av vårt følelsesliv. Vi mister en viktig del av oss selv hvis vi mister vår evne til å skamme oss.

– Men selv skam kan være humoristisk fremstilt hos deg. Skammen er også knyttet til galgenhumor, og kan vær et middel til overlevelse? «Men jeg skammer meg på vegne av mange, slik er jeg raus»?

– Når jeg leser det diktet høyt, hender det at publikum ler, bekrefter Guddal. –Ideen om å stå i det vanskelige, inkludert å stå i skammen, går igjen i diktene. Å stå i det som er sant, selv om det er skam og ensomhet. For det å stå i sin egen erfaring, er å ta sin egen erfaring på alvor.

Det uforsonlige er også et nøkkelord som peker mot en del erfaringer som dukker opp i diktene – i ulike former. Det uforsonlige kan for eksempel være noe som motsetter seg kravet i vår kultur til å komme videre, til å gå i terapi og komme seg

Anne Helene Guddal

Født: 1982

Sivilstand: single, ingen barn

Stilling: Stipendiat i litteraturvitenskap ved Universitetet i Bergen (for tiden i 20% stilling), redaksjonsmedlem i litteraturtidsskriftet Vagant

Har skrevet: Diktsamlingen «Også det uforsonlige finnes», holder på med sin første roman

over det man lider under, til å ikke se seg tilbake, ikke sitte fast i det som har skjedd.

– Det uforsonlige kan også forstås som at det finnes noe eller noen man ikke kan tilgi?

– Det er også en viktig erfaring. Vi lever i en kultur som stiller tilgivelse som krav, som hyller tilgivelse. Jeg kjøper ukebladet Allers for kryssordet. Selv om jeg ikke leser resten, hender det at øyet faller på en typisk overskrift, som: «Mistet sønnen i tragisk bilulykke, men nå smiler hun til livet»

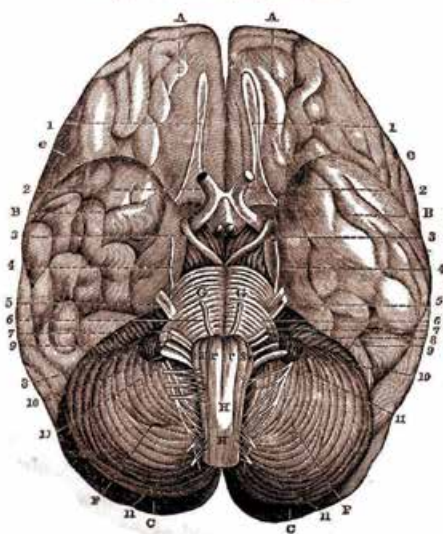
Hvorfor skal dette mennesket smile? Hvorfor skal det være så bra om hun gjør det? Kanskje hun trenger å sørge. Det kan være erfaringer vi ikke kan eller må forso-
ne oss med.

Alltid elsket

Etter dette kunne man jo tro at Anne Helene Guddal har mye å føle skyld og skam over, og at hun lever et tragisk liv i total

ANNE HELENE GUDDAL
OGSÅ DET UFORSONLIGE FINNES
DIKT

Fig. 7. Under Surface of the Brain.

” Poesien kan uttrykke drømmer og eksistensielle erfaringer, det store alvor, den store fortvilelsen, døden. Jeg kan ikke tenke meg et liv uten dikt.

:k

ensomhet. Slik er det selvsagt ikke. Hun snakker lett og energisk med sitt litt synkende nordnorske tonefall, er svært verbal og språklig oppfinnsom også muntlig. Samtalen går lett inn i alle kriker og kroker uten den typen pauser som signaliserer «obs, obs – fare på ferde, sensitivt tema – hold deg unna!». Men selvsagt har hun personlige erfaringer som har nedfelt seg i diktene. Hun har hatt kriser i livet som har endt med direkte kontakt med psykiatrien.

Barndommen beskriver hun som «god – men det er også en tilstand av sårbarhet, av utsatthet, og det kan være sterkt angstskapende». Hun var nærmest sin mor, litt

mindre nær sin far, «men det var aldri tvil om at jeg var elsket». De første seksten årene av livet tilbragte hun i Kattfjord, et lite sted i Troms med ca 250-300 innbyggere, mange fiskere. Anne Helenes foreldre var derimot akademikere og kom sørfra, så veien til universitet var ikke noen klassereise. Hun overbeviste foreldrene om at hun skulle få flytte hjemmefra da hun var seksten, og det gjorde hun. Gymnaset tok hun i Bø, så dro hun til Bergen, og der fikk hun en lærer som introduserte henne for diktningen til Georg Johnsen, «en av de virkelig store etter krigen». Hun lånte Johannesens *Ars Mo-*

rendi eller de syv døds måter fra 1965, en bok hun stadig kommer tilbake til.

Det uhyrlige

En viktig opplevelse fra ungdommen er også turen til Auschwitz.

– Jeg besøkte Auschwitz da gikk på folkehøyskole som 20-åring og opplevde en ufattelig ambivalens. Der lå disse enorme haugene med hår og briller. Vi kunne jo se at det var hår og briller, men det var allikevel ufattelig. Etterpå dro vi og spiste en hyggelig middag. Man må jo spise, jeg ser det – men jeg lurte på hva turene til konsentrasjonsleire gjør med ungdom med enda mindre forutsetninger enn vi hadde, sier hun.

Jødenees skjebne har fulgt henne siden. Guddal skrev sin mastergradsoppgave i litteraturvitenskap om jødisk vitnesbyrdlitteratur, og nå holder hun på med en doktorgrad om samme tema.

– Skulle vi ha krevd at jødene som overlevde konsentrasjonsleirene måtte tilgi sine overgripere, glemme torturen og drapene på sine nærmeste og rettet blikket fremad med stå-på-mot og optimisme? Nei, selvsagt ikke. Noen overlevende fikk jobb og familie og barn og greide seg utmerket, andre ble helt ødelagt. Ikke få begikk selvmord. Noen ganger er det et menneske opplever av en slik art at tilgivelse og harmoni ikke bare er urimelig, men uhyrlig, å sette som krav eller ideal.

Hun identifiserer seg med jødene som opplevde holocaust så sterkt at hun faktisk sier:

– Dette er noe som preger mitt syn på verden i ett og alt. Det er uløselig knyttet til hvem jeg er.

Mot tvang

Hun trekker igjen linjer mot anger og skam. Når man er innlagt på en psykiatrisk avdeling, slipper man å stå avkledd foran sine nærmeste, man blir tatt vare på og slipper å være en byrde for dem. For «en psykose i full flamme kan være sterk», som hun sier, og når en pasient er på sitt mest kritiske kan han eller hun vise seg frem som en person hun absolutt ikke ønsker å være. Hun kan si ting som hun angrer bittert på etterpå. Og som hun ikke kan ta tilbake. Men pleierne har sett alt før, så dem er det nærmest ikke mulig å såre.

Skal vi bruke diktene som vitnebyrd, er hun allikevel ikke alltid like begeistret for psykiatrien; det er i hvert fall kritiske dikt mot tvang, og i andre dikt møter vi pasienter som står ute på sykehusverandaen og røyker og kjeder seg.

– Noen av diktene kan tyde på at behandlingen ikke hjelper så mye. Eller at systemet ikke hjelper?

– Det er ikke min intensjon å komme med systemkritikk i denne boken. Det finnes det andre fora til. Men jeg snakker om erfaringen av å ha vært underlagt makt og tvang, og det er jeg veldig kritisk til. Hver gang tvang er et alternativ, er mitt spørsmål: Er det virkelig det eneste alternativet? Har dere prøvd samtale først? Eller å bare være hos pasienten hvis psykosen er slik at samtale ikke er mulig? Finnes det ingen annen utvei enn å holde dette mennesket nede med makt? Er isolat – kun madrass på gulvet, ingen vinduer, hvite vegger – alt dere har å tilby? Hun presiserer:

– Jeg kritiserer ikke pleierne, de gjør jobben sin og de er ofte greie, men psykiatere og leger stikker bare innom en gang i blant.

Ikke elsk din skjebne

– Et kort dikt som heter *Amor Fati*, oppmuntrer ikke akkurat til å elske sin skjebne?

– Nei, filosofen Friedrich Nietzsche, som jeg referer til i diktet, populariserte jo dette latinske ordspråket, og du vet hvordan det gikk med ham, sier hun og viser til den tyske filosofen endte sine dager som innespærret og sinnssyk:

*Man kan spørre sæ sjøl
ka man skal leve etter*

Amor fati

*Ja, Friedrich, se
kordan dét gikk*

– Vi må frigjøre oss fra slavemoralen og tåle alt, mente Nietzsche. Men det kan ikke være noe mål i livet. Vi er skrøpelig og skjøre, vi mennesker. Du ser hvordan det gikk med Nietzsche. Du serverer ikke *amor fati* overfor overlevende fra en konsentrasjonsleir. Det hadde vært uhyrlig.

– Hva sier du hvis jeg sier «Døden»?

– Jeg har et uforsont forhold til døden. Kan ikke akseptere døden. Tenk på hva vi sier om døden, hvor forskjønnende det er: «Hun sovnet stille inn.» «Han var ikke redd for å dø.» Det kan være tilfelle for noen, men jeg tror at for de fleste vil det være en fortrenning. Døden er en tilstand vi ikke vet noe om. Og hvis vi forklarer et barn hva døden er, sier vi gjerne at «vi vil

aldri se det mennesket igjen». Tenk på hva det betyr, å aldri se noen igjen!

– Du heter jo Gud-dal – så det er helt uimotståelig å spørre om ditt forhold til Gud eller en eller annen gud...

– Jeg begynte med et veldig svart-hvitt standpunkt. Da jeg skulle konfirmeres, oppdaget jeg at jeg ikke trodde på Gud. Jeg snakket med presten om det, og han sa at sånn er det for mange konfirmanter, men at jeg godt kunne la meg konfirmere allikevel.

Da mistet jeg all respekt for prester i den norske kirke! Og det ble ikke bedre noen år senere av kirkens syn på homofile. Jeg anså meg som ateist i mange år, men er blitt mindre skrāsikker med alderen, sier Guddal. Hun avbryter på karakteristisk vis tankerekken et øyeblikk ved å løfte den et nivå opp:

– Det skjer med mange av oss, at vi med årene blir mer spørrende, mindre kategoriske. Det er viktig for en intellektuell å ha en kritisk distanse til sin egen meningsproduksjon. Jeg er ikke personlig kristen nå heller, men innser at spørsmålet om Gud finnes, ikke er det viktigste for meg. I livskriser opplever jeg allikevel en trøst i en tanke på å bli omsluttet av noe som tåler alt jeg er.

Intet liv uten dikt

Det som derimot har en enormt stor betydning for Guddal er poesi.

– Dikt kan handle om alt, også de som knapt kan uttrykkes på annen måte. Poesien er et sted hvor språket kan være irrasjonelt og ikke engang meningsbærende. Poesien kan uttrykke drømmer og eksistensielle erfaringer, det store alvor, den store fortvilelsen, døden. Jeg kan ikke tenke meg et liv uten dikt. Dikt er fritt og vilt! Poesien har sine egne lover. Et samfunn uten dikt vil jeg oppleve som skremmende.

– Men lyrikk blir jo stadig mindre solgt i bokhandlene, og på bibliotekene raser heller ikke diktsamlingene ut av hyllene i ett eneste kjøp?

– Nei, det er sant. Men jeg har oppdaget at når jeg har lest mine dikt høyt i biblioteket her i Bergen, så lyttes det intens. Bibliotekarene forteller meg at det stadig er de samme menneskene som kommer på opplesninger. Ofte er det eldre mennesker, for dette foregår ofte midt i arbeidstiden.

– Mange vil si at det ikke er så bra at de eldre – «hvordan kan vi oppmuntre ungdom

til å lese lyrikk», vil de si. Men det gjør ikke du?

– Jeg ser ikke poenget! Om leserne er yngre eller eldre er ikke så viktig, det som teller er hva de oppdager i diktet, sier 33-åringen. Hun fremhever heller at de ukentlige opplesningene på biblioteker ofte presenterer boklånerne for nye tema, nye sjangre, nye skrivemåter. De fleste som leser bøker, leser romaner, og synes kanskje at lyrikk virker litt fjernt og krevende. Men når de får tilgang til det, synes mange det er spennende – og ikke så vanskelig og rart som de trodde. Sånn var det med hennes egen mor.

– Mor leser mye og hun leser gode bøker, mest romaner. Men da jeg skulle debutere med en diktsamling, ble hun interessert med en gang. Hun leste diktene på forhånd, og kom med innsiktsfulle og nyttige kommentarer. Men så er jo hun den som kjenner meg bedre enn noen. Guddal roper bakover i rommet til sin mor:

– Hvor mange ganger har du lest boka mi nå, mor?

– Ti ganger, svarer moren i bakgrunnen.

Avmystifiseres

Guddal vil avmystifisere poesi. Man må ikke «skjønne alt». Dikt virker langsomt på deg, og kan gå rett inn i det ikke-rasjonelle uten å ta turen om det rasjonelle i oss.

– Lyrikk har fått ord på seg for å være mer krevende enn alt annet, men det tror jeg ikke nødvendigvis er sant. Vi omgir oss med poesi hver dag uten å tenke over det. Fra vi er små og tuller med ord og lyder – barn elsker ordenes klang. Vi kjenner barneregler og senere i livet poplåter og salmevers. Vi bruker ordspråk og komponerer konfirmantvers. De aller fleste har et sterkt forhold til en eller annen sangtradisjon, og ordene i sanger er jo en type lyrikk. Jeg hørt mye på Nick Cave og Bob Dylan siden jeg var 13-14 år.

– Hva sier du hvis jeg sier «kulturkjerringer»?

– Jeg reagerte på dette utspillet av Thomas Espedal. Det var en deprimerende og foraktfull karakteristikk av de kvinnene som faktisk går på poesifestivaler og filmklubber og kunstutstillinger – publikummet vårt, leserne våre. ■

Anne Helene Guddal går i bokhylla:

Les Rimbereid – og Paul Celan

Anne Helene Guddal foreslår gjerne diktere som litteraturvitere har betegnet som «hermetiske». Så leser hun dem for journalisten, og det viser seg mye mindre lukket og «vanskelige» enn antatt.

Guddal anbefaler gjerne et knippe lyrikere fra 90-tallsgenerasjonen som er hennes trofaste følgesvenner mellom to permer, særlig Tone Hødnebo, Øyvind Berg, Gro Dahle, Steinar Opstad – og som hun sier «selvsagt Tor Ulven – det tror jeg alle lyrikere i Norge vil underskrive på, for han har påvirket så mange.»

– En av de helt store er Øyvind Rimbereid. Han kan oppleves som krevende, men han trekker inn brede erfaringsområder i diktene sine, fra hverdag til historie, vitenskap og politikk. Uten at det blir plakattedikt, det er jeg ikke interessert i. Han er nysgjerrig og driver språklige eksperimenter fra arkaisk nynorsk til stavangerdialekt og framtidsspråk, sier hun. Og leser et utdrag fra langdiktet *Solaris Korrigert* (2004):

FOR aig veit existen af vorld.

VER kommen den novledg fra?

DEN kommen fra oren skinn.

SKINN smerts og skinn gloden.

SKINN drags uss out af oren self

og mot odder humans.

ROBOTS er ne skild out

fra odder, dei haf ne blivt born.

NE skinn skild fra skinn!

DEI haf ne smerts og ne hunger.

OG difor ne novledg?

Paul Celan (1920-1970), som kom fra en tysktalende familie i Romania, mistet hele familien sin i Auschwitz. Dødsfuge, hans mest kjente dikt, inneholder mange elementer som går rett inn hos de fleste og har en emosjonell tyngde:

*Svart melk av morgen vi drikker til kvelds
vi drikker til middag og frokost vi drikker
hver natt*

vi drikker og drikker

*vi graver en grav i luften der ligger man
ikke trangt.*

*En mann bor i huset han leker med orm
han skriver*

*han skriver i skumring til Tyskland ditt
gullhår Margarethe*

*han skriver han går fra sitt hus det blinker
av stjerner*

han plystrer på hundene sine

*han plystrer på jødene sine grav nå en grav
i jorden*

han skriker spill opp til dans. (...)

– Kan man skrive poesi etter Auschwitz?

– Det var Theodor Adorno som spurte det spørsmålet, og med det mente han: Hvordan kan et menneske orke? Hvordan kan man formidle en erfaring som er så ekstrem at det ikke finnes noe språk for det? Hvordan kan kulturen forvalte denne erfaringen uten å gjøre vold på den? En erfaring som andre som ikke har opplevd det ikke vil ha forutsetning for å forstå? De som overlevde ofte tiet ofte. Den første jeg leste av de overlevende som skrev om hva de hadde vært igjennom, var Imre Kertész, han som skrev *Uten skjebne*.

Hun viser også til Jean Améry, som var født Hanns Chaim Mayer, men ikke ville ha et tysk navn som overlevende etter leirene. Améry skrev mye om retten til å ikke forsone seg med det som hadde skjedd.

– Flere diktere du vil anbefale?

– Göran Sonnevi, fordi han også spiller på et bredt register og tar opp ulike erfaringer, inkludert politiske erfaringer. Av de unge vil jeg gjerne trekke frem en kollega på forlaget mitt, Kolon, som heter Vemund

Solheim Ådland. Og Marguerite Duras, som ikke skrev dikt, men romanene og filmene hennes minner om lyrikk. Hun er kjent for å skrive om begjæret, som hos henne er forbundet med døden.

– Hva med Hofmo, som du er blitt sammenlignet med?

– En intervjuer på radio mente jeg måtte ha vært påvirket av Gunvor Hofmo, men jeg hadde aldri lest henne før jeg skrev diktsamlingen. Nå har jeg det, og hun er helt fantastisk, men jeg er for glad for at ikke leste henne som ungdom, for det er et inderlig alvor i diktene hennes som kunne ha vært for krevende. Hun nagler fast Alvoret.

– Det er vanskelig å lese henne uten å tenke på venninnen Ruth Maier, som ble drept i Auschwitz, og å lese Tor Ulven uten å tenke på at han tok livet av seg. Men for litteraturvitere skal vel slikt fremdeles holdes utenom?

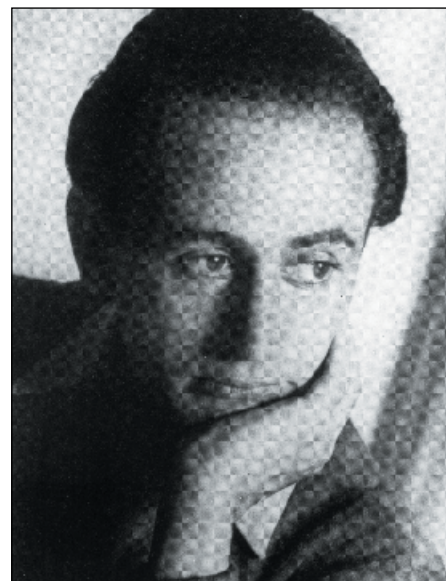
– Jeg kan heller ikke lese disse to uten å ha dette i bakhodet. Det er tydelig av Hofmo levde med et stort trauma.

– Fortell om forholdet ditt til tradisjonsdiktningen, Bibelen osv?

– Jeg har ikke lest alt i Bibelen, men har et sterkt forhold til Jobs bok! ■

Øyvind Rimbereid.

Paul Celan.

Nå kommer podcast fra bibliotekene

Biblioteker i både New York, Philadelphia, Seattle, London og København er i gang med podcast. Nå er flere norske biblioteker klare med lytte-tilbud og Bergen Offentlige Bibliotek (BOB) er først ut, kan vi lese på nrk.no.

Biblioteket til for å deles, mener Kjersti Hatland og Herdis Moldøyen på Bergen Offentlige Bibliotek. De har prioritert ressurser til podcast-satsing for å nå ut til flere. Foto: Bergen offentlige bibliotek

På spørsmålet om hvorfor biblioteket vil podcaste, svarer Herdis Moldøyen:

– Det er så praktisk å høre på det på veg til jobb, mens du tar

oppvasken eller går en tur i skogen. Det er også bra for oss å få opptak av alt det gode som skjer.

– Er dette en del av planen for biblioteket som offentlig debattarena, spør nrks journalist.

– Ja, vi har fått midler av Nasjonalbiblioteket til å blant annet utforske hvordan vi kan bruke digitale medier for å bli en møteplass og offentlig debattarena, og ettersom podcaster har blitt veldig populært i Norge den siste tiden, syntes vi det var spennende å teste dette ut.

Biblioteket i Bergen har omlag 1100 arrangement i året, foredrag, samtaler og debatter.

– Biblioteket til for å deles, og med podcast gjør vi programmet vårt enklere tilgjengelig, sier BOBcast-redaktør Kjersti Hatland.

Biblioteket på Ås har begynt å legge ut bokprater som podcast. Nå følger også Trondheim på.

Fakta om podcast ved BOB

- Podcast-tilbudet er laget av eget personale: opptak, klipping, logo, jingle
- Team på tre som jobber med det
- Legger ut opptak på Soundcloud, iTunes henter rss-feed derfra
- Alle kan få tak i innbygg-kode slik at lydfilene kan vises på andre nettsider
- Alle opptak blir samla på <http://bergenbibliotek.no/BOBcast>

Biblioteket bygger nå lydstudio og planen er å utstyre det med opptaksutstyr, slik at folk kan produsere egne videoer og podcast.

Svar på Lunsjquizen s. 8

1. Modum i Buskerud	8. Aasmund Olavson Vinje
2. Cardiff City FC	9. Kristian Tønning Riise
3. Marianne Aulie og Aune Sand	10. Blåtann
4. Bluesnews	11. De forsvinner
5. Nei	12. Italia
6. Kind of Blue	13. Storbritannia (og Irland)
7. Blåkors	14. Blue Christmas
	15. Ja

BEYER HANDEL

Det du trenger til ditt bibliotek for å skrive ut perfekte etiketter. Vi leverer etiketter i alle størrelser og kvaliteter. Spesialister på etikettskrivere fra Datamax O'Neil, samt nødvendig programvare. Strekkodelesere i alle varianter, både håndholdte, i stativ eller nedfelt i skranke.

På tide med litt vedlikehold? Vi har renseproduktene til dine skrivere.

Vi tilbyr kvalitetsprodukter og personlig service.

Ring 33802185 eller send e-post til: post@beyerhandel.no

Vår erfaring | Din trygghet

Følg med på våre nettsider www.beyerhandel.no

Behov for fjernhjelp? Ta kontakt for pris.

datamax o'neil
right by our customers.

TORCH-prosjektet

ved Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag

Kulturarvdata har vært lagret i datamaskiner lenge. For bibliotekene, som var tidlig ute med automatisering, snakker vi om femti til seksti år. Det har i midlertid vært vanskelig å hente ut det fulle potensialet fra automatiseringen all den tid dataene ble «lukket inne» i maskinelle siloer (som det gjerne heter), eller lagret på fysiske magnetbånd.

TEKST: MICHAEL PREMINGER
FØRSTEAMANUENSIS, HiOA, avd. ABI

Formålet med TORCH-prosjektet er først og fremst å støtte tilgjengeliggjøring av NRKs arkivmateriale slik at det også kan samsnake med andre kulturarvdata.

Som maskinleselige data kunne de riktignok lettere overføres mellom institusjoner, og det ble etterhvert laget søkesystemer basert på dataene – en revolusjonerende utvikling i seg selv og i sin tid. Dataene ble da brukt til å finne frem i lokale samlinger, som en slags avanserte digitale kortkataloger. Etter hvert ble datanettene utviklet, internett kom til og søk og utveksling på tvers av institusjoner og land ble en mulighet. Til tross for disse utviklingene i omgivelsene, var bibliotekdataene fortsatt begrenset til det samme bibliografiske universet, og til de samme (eller nært beslektede) lagringsformatene som ble utviklet på slutten av 1960-tallet (stort sett MARC¹-formater). Lignende utvikling (om enn noe senere) har også preget andre kulturarvinstitusjoner.

De siste årene har flere institusjoner, blant annet kulturarvinstitusjoner, herunder bibliotek, begynt å legge ut sine data

i LOD-skyen² som er en del av den semantiske weben. Formålet her er å kunne lenke disse data til forskjellige andre typer data. Dermed øker samfunnsnyttien av hvert datasett. Et radioprogram som omhandler «Sult» av Knut Hamsun skal automatisk kunne «sende» en sluttbruker til Deichmanns katalogpost om «Sult». Denne lenkingen skjer maskinelt. Det betyr at datamaskinene ikke bare må kunne lese tegnene, de må også «forstå» semantikken bak de forskjellige databitene. Dette stiller visse krav til dataene, som (for eksempel) MARC-formatene omtalt ovenfor ikke fullt ut utfyller. MARC-formatene inneholder mange felt / delfelt som både i innhold og form er bedre egnet for menneskeøyet enn for maskintolkning. Slike felt (noter er et ekstremt eksempel, men også titler, navn osv.) er vanskelige å tolke maskinelt. Dette gjelder også mange andre typer kulturarvdata som museum, arkiv og kringkasting.

Instituttet ABI ved det fakultet for samfunnsfag ved HiOA har inngått et samarbeid med NRK, hvor formålet er å legge metadata fra NRK-arkivet ut som lenkede data. NRK-arkivet inneholder beskrivelser av radio- og TV-program som er lagret i SIFT-formatet (Søking I Fri Tekst), hvor den viktigste delen av metadataene er fri-tekstlige beskrivelser av programmene. Mens MARC-data (bokbeskrivelser) ofte blir produsert av utdannede bibliotekarer, er programbeskrivelsene, særlig i nyere tid, laget av journalister og programskepere, som skrev disse i «fri dressur», ofte uten å ty til konvensjoner og regler som kunne gjøre dataene lettere tolkbare. Skal disse dataene legges ut som lenkede data, må de kunne tolkes semantisk, og vesentlige databiter i dem gjøres maskinidentifiserbare. For å gjennomføre dette er TORCH-prosjektet³ etablert, og det rommer en

1 MARC = MACHine Readable Cataloging

2 LOD står for Linked Open Data. (<http://linkeddata.org/>)

3 TORCH = Transforming Organization and Retrieval in Cultural Heritage

del forskningsaktiviteter. Her skal jeg kort beskrive noen av dem.

Navneentiteter som metadata

For å tolke tekster i naturlig språk – herunder NRKs programbeskrivelser – semantisk, må de enkelte databitene i dem (stedsnavn, personnavn, verkenavn osv.) kunne gjenkjennes. Disse bitene kalles herunder «navneentiteter» eller «entiteter». Samtidig må også rollene til entitetene i programmene, og relasjonene mellom dem gjenkjennes. Ut fra teksten i beskrivelsen må et gjenkjenningssystem (også kalt et ekstraksjonsprogram) forstå at «Knut Hamsun» er en person, «Sult» er en roman og at Knut Hamsun har skrevet «Sult» (dermed blir Hamsun også gjenkjent som forfatter). Det finnes mange metoder som ekstraherer slike entiteter automatisk.

I bibliotekmiljøet er vi godt kjent med metadata, og har en lang historie med å sette kontrollerte metadata til bibliografiske poster. Anne-Stine Ruud Husevåg spør i sitt Ph.d. prosjekt hvordan disse navneentitetene kan fungere som metadata innen kulturarv, og om slike automatiske gjenkjenningssystemer kan brukes til indeksering av emneinnhold og lenking mellom ulike dokumenter og materiale med beslektet innhold.

Ontologiutvikling og semantisk interoperabilitet

Når NRK-arkivene skal tolkes maskinelt må man definere akkurat hva man er ute etter, altså hvilke typer entiteter og relasjoner det er man ønsker å ekstrahere. Her må man ta utgangspunkt i dataene selv, og i de typene data man ser for seg disse skal lenkes til. Selv om NRK-data har sin egenart og først og fremst skal tolkes ut fra den, bør man også spørre seg hvilke andre typer data som det er naturlig å lenke dem til. Dersom man vurderer bibliotekdata som viktige sammenlenkingsmål, bør man spesielt se etter verk, herunder tekster og typer tekster. En ontologi definerer entitetstypene og rollene et datasett skal uttrykkes ut fra. Det finnes mange ontologier som er utviklet med tanke på kulturarv som domene, og andre ontologier som er skrevet for å uttrykke kringkastingsdata. I TORCH-prosjektet har vi allikevel valgt å utvikle vår egen ontologi som skal ta hensyn til NRKs egne ønsker i forbindelse med at dataene legges ut, og for å tilpasse den mest mulig til våre forskningsinteresser.

Et viktig aspekt knyttet opp mot lenkede data er *semantisk interoperabilitet*. I vår

sammenheng betyr det hvor lett forskjellige datasett kommuniserer med hverandre, eller mer spesifikt: I hvilken grad to eller flere systemer (som behandler disse datasettene) kan identifisere databiter som er felles for dem, eller databiter i det ene settet som har en bestemt relasjon til en eller flere databiter i det andre. Dette henger gjerne sammen med hvordan ontologiene som beskriver disse datasettene er utformet, men også med hvordan fagmiljøene utformer sine data og implementerer disse ontologiene. Kim Tallerås sitt Ph.d.-prosjekt dreier seg nettopp om semantisk interoperabilitet innen kulturarv og hvordan man kan evaluere denne.

Ekstraksjonsmetoder

Innen informasjonsteknologi finnes det mange metoder og modeller for ekstraksjon av navn og relasjoner fra løpende tekster. Mange av metodene har i liten grad vært utprøvd på norske tekster, så her må man identifisere metoder, tilpasse de til materialet og teste de på de aktuelle data. David Massey ser på slike ekstraksjonsmetoder i hans Ph.d.-prosjekt.

Opptrenings- og evalueringsmetoder

Metoder for evaluering av gjenfinningskvalitet har blitt utviklet og «finninstilt» de siste tiårene, og bidratt til utviklingen av gode gjenfinningsverktøy. Bakgrunnen her har vært gjenfinning i lukkede dokumentksamlinger hvor det har vært antatt at det for hvert spørsmål eksisterer et «riktig» svar (et sett med relevante dokumenter som ble plukket opp intellektuelt, herunder kalt fasit). Slike metoder er etter hvert også blitt brukt på hele weben som dokumentsamling. Systemorienterte evalueringsmetoder trengs også for å teste og videreutvikle ekstraksjonsmetodene og ontologiene, men her er utfordringene mer sammensatte enn i tradisjonell gjenfinningssammenheng. En av de viktigste komponentene i en slik evaluering er som sagt fasiten. Mens en gjenfinningsfasit inneholder stort sett lister av dokumenter relevante til et søkespørsmål, vil fasiten til en ekstraksjonsmetode inneholde kategorien til enhver navneentitet og eventuelle relasjoner mellom entitetene. De som lager fasiten må for hvert dokument markere så mange som mulig av de relevante entitetene, og tilordne relasjoner mellom entitetene. Denne prosessen kalles «annotering». For å teste en ekstraksjonsmetode, lar man ekstraksjonsmetoden «kverne» de samme dokumentene fasiten ble laget for, og sammenligner så de automatiske resultatene

med annoteringsresultatene (sistnevnte kalles også en gullstandard). For å få nok annoterte data, kan man ikke nøye seg med domeneeksperter. Annoteringsverktøyene må støtte lekfolk i å annotere med rimelig god kvalitet. Ett av våre forskningsprosjekter går ut på å finne mer ut om annotering, og hvordan man kan lage annoteringsverktøy som kan brukes av lekfolk gjennom nettdugnad. Et viktig aspekt her er å se på «usability» – bruksvennligheten til annoteringsverktøyet, og hvor lett det er for en annotator å forstå verktøyet og operere det riktig.

Annoterte tekster kan også brukes til opptrening av ekstraksjonsmetoder. Et program som ekstraherer navn er gjerne laget for å kunne håndtere mange typer tekster. Opptrening er å «fore» programmet med en mengde tekst som «ligner på» den teksten man skal ekstrahere fra i et bestemt prosjekt, og hvor ønsket resultat er kjent for programmet. På denne måten skal programmet fininnstilles til å håndtere ukjente tekster av samme type. Man kan, av naturlige årsaker, ikke evaluere et program med de samme annoterte data man brukte for å trene det opp. Det vil si at man trenger enda mer annoterte data. Dette blir kostbart og tidskrevende uansett hvor gode annoteringsverktøy vi etter hvert får. Et spørsmål David Massey også stiller i sitt prosjekt er: Går det an å trene opp ekstraksjonsmetoder med Wikipedia artikler? Wikipedia-tekster er som kjent kategorisert, og det finnes mange lenker mellom forskjellige artikler. Dermed har de en del til felles med annoterte tekster. Kan da et sett norske wikipedia-artikler være godt nok som opptreningsdata for NRK-data (evt. sammen med en mindre mengde intellektuelt annoterte data), slik at behovet for manuell annotering reduseres? ■

Oppsummering

Mange typer data, både offentlige og private blir etter hvert gjort tilgjengelig som lenkede data. Formålet med TORCH-prosjektet er først og fremst å støtte tilgjengeliggjøring av NRKs arkivmateriale slik at det også kan samsnakes med andre kulturarvdata. Samtidig håper vi å komme videre med automatisk tolking av norskspråklig tekstmateriale mer generelt, slik at det kan brukes i videre sammenhenger, både innenfor og utenfor kulturarv-domenet.

NM i litteraturformidling

Er det noen i bibliotek-Norge som har lyst til å arrangere Norgesmesterskap i litteraturformidling? Grip sjansen! Og bring denne viktige formidlingsfesten et skritt videre.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Oppfordringen

kommer fra rådgiver Stina Arstad (bildet) ved

Aust-Agder bibliotek og kulturformidling. Hun forteller at NM i litteraturformidling ble arrangert for første gang sommeren 2012 og at ideen

kom fra Sverige, hvor de i noen år har arrangert *Sverigemästerskap i bokberättande* for bibliotekarer. Aust-Agder bibliotek og kulturformidling fikk 240.000 kroner i prosjektmidler fra Nasjonalbiblioteket for å skape en nasjonal formidlingsfest tilsvarende den svenske.

– NM ble arrangert i samarbeid med jazz- og bluesfestivalen Canal Street, og under denne festivalen bidro NM med flere arrangement i forbindelse med konserter med konsepter som Litteraturjam og Litteratursupport. I tillegg hadde vi flere opptrappingsarrangementer i forkant med f.eks. Knausgårdmaraton, som besto av høytlesning fra *Min kamp* i 24 timer, sier Arstad.

– I 2014 valgte vi å ha fokus på formidling av lyrikk, og valgte også å legge arrangementet utenfor ferietid for å kunne være en arena for de som har litteraturformidling som arbeid i større grad. Etter en publikumsavstemning ble diktet *Den annsame* av Jan-Magnus Bruheim valgt som den obligatoriske teksten, og i forkant av NM i 2014 ble det gjennomført flere arrangement med lyrikk i fokus.

Arrangørene i Aust-Agder ser nå at NM i litteraturformidling kan ha godt av å bli sett med nye øyne og at det kanskje bør arrangeres på et mer sentralt liggende sted, kanskje i forbindelse med et annet litteraturarrangement.

– Vår utfordring har i hovedsak vært å rekruttere deltakere, og vår største suksess har vært en forholdsvis stor gjennomslags-

kraft i media. Deltakerne har trukket frem det å få konstruktive tilbakemeldinger fra en fagjury, og en arena for å vise seg frem som positiv, og ikke minst det å møte andre

formidlere fra hele Norge. Vi håper at noen vil gripe sjansen å ta over stafettpinnen å ta denne viktige formidlingsfesten et skritt videre, sier Arstad. ■

Hovedmål:

Å bidra til økt oppmerksomhet om litteratur og litteraturformidling i Norge.

Delmål:

- Stimulere til kompetanseutvikling ved å tilby en ny arena for profesjonell formidling
- Utvikle et nyskapende litteraturarrangement med fokus på en bred målgruppe og utradisjonelle samarbeidspartnere
- Gi litteraturformidling som fag et statusløft ved å sette det inn i en konkurransesammenheng

Fakta om arrangementet i 2012:

- 14 deltakere med ulik bakgrunn; forfattere, fortellere, lærere, bibliotekarer, skuespillere, musiker osv.
- Juryen: Espen Beranek Holm (juryleder), Torolf Kroglund, Asta Busingye Lydersen, Line Baustø, Ånde Sekkelsten
- Vinnere:
 - Norgesmester i litteraturformidling: Gjertrud Øvland, Deichmanske bibliotek.
 - Publikumspris: Hilde Eskild, forteller fra Lillesand
 - Obligatorisk tekst: Drakeguten av Asbjørn Rydland

Fakta om arrangementet i 2014:

- 14 deltakere med ulik bakgrunn; bibliotekarer, litteraturformidlere, forfattere osv.
- Juryen: Asta Busingye Lydersen (juryleder), Ådne Sekkelsten, Irene Gressli Haugen, Øystein Hauge, Taro Vestøl Cooper
- Vinnere:
 - Norgesmester i litteraturformidling: Hilde Eskild, forteller fra Lillesand
 - Publikumspris: Even Luseter, agronom og gravemaskinfører fra Vågå
 - Obligatorisk tekst: Den annsame av Jan-Magnus Bruheim

For mer informasjon, les på bloggen NM i litteraturformidling.

ÅPEN DØR: Biblioteksjef Kristian Hansen Schmidt håper å ferdigstille selvbetjent bibliotek i løpet av våren. – Men i praksis er døra til biblioteket ofte åpen, også utenom åpningstidene, sier han. (Alle foto: Lill-Karin Nyland)

Lykkelig som liten – sammen med andre

DYRØY, TROMS: Dyrøy folkebibliotek server ei befolkning på drøye tusen mennesker. I flerbruks-
huset Nordavindshagen tjener alle parter på samlokalisering.

TEKST OG FOTO: LILL-KARIN NYLAND
FRILANSJOURNALIST

– **S**elv om jeg er borte, er døra inn ofte åpen. Det handler om tillit. Hittil har ingen bøker blitt stjålet. Nokså fersk biblioteksjef i Dyrøy kommune, Kristian Hansen Schmidt, viser oss rundt i folkebiblioteket. Det tar

ikke så lang tid, for rommet i seg selv er ikke så stort. Men her er oppdatert litteratur for barn, ungdom og voksne, egen barnekrok og studierom for desentraliserte studenter. Folkebiblioteket ligger lunt til i en av krokene i felleshuset

Nordavindshagen, lokalisert til kommunesenteret Brøstadbotn.

Forfatterrøtter. Med 14 timers åpningstid i uka klarer folkebiblioteket i Dyrøy likevel å ligge midt på treet når det gjelder

utlån per innbygger. I snitt lånte biblioteket ut 3 253 enheter i 2013, fordelt på innbyggerne blir det 2,7. Gjennomsnittet i fylket er 4,3.

Vi befinner oss i forfatter og lyriker Arvid Hanssens rike. Dyrøy kommune ligger sørøst for Senja, i skipsleia mellom Harstad og Finnsnes. Arvid Hanssen (d. 1998) vokste opp på Senja, men det er her i Dyrøy at minne- og dokumentasjonssenteret ligger, i bevisst tilknytning til folkebiblioteket.

– Arvid bodde her på sine eldre dager, og Dyrøy kommune tente straks på ideen om et slikt senter, forklarer Arne Ivar Hanssen, daglig leder av dokumentasjonssenteret.

Før vi går inn på selve biblioteket, passerer vi en glassmonter med forfatterens samlede verker. Arvid Hanssen hadde en omfattende produksjon av barne- og ungdomsbøker, romaner, lokalhistoriske bøker og dikt- og visesamlinger. Mange av hans viser er blitt tonesatt av kjente artister,

blant annet Anneli Drecker, Tove Karoline Knudsen og Moddi. Romanen *Søsken på Guds jord* ble filmatisert i 1982, med Anneli Drecker og Torgils Moe i hovedrollene. Filmen er nylig trykket opp i nytt opplag på DVD.

Tillitslån. Nordavindshagen, navngitt etter Arvid Hanssens første diktsamling «I nordavindshagen», huser i dag Dyrøyseminarsenteret, Frivilligsentralen i Dyrøy, kulturturkontor, Senja næringshage, kafé, utstillings- og salgsareal, kultursal, utleiekontorer og videokonferanserom. Man har også et samarbeid med Universitetet i Tromsø. Også er det folkebiblioteket. Danske Schmidt er glad for å ha flere samlet under ett tak.

– Jeg hadde ikke hørt om Dyrøy før, da jeg søkte på stilingen som biblioteksjef. Jeg hadde jo i grunnen tenkt å starte min jobbkarriere på et noe lavere trinn, men da de ringte og sa jobben var min, var det bare å pakke og dra, sier Schmidt, som med mastergrad i både dokumentasjonsvitenskap og historie er vel kvalifisert for jobben.

Han kom direkte fra studentbyen Tromsø, til lille og stille Dyrøy. Han har ikke engang sertifikat, men det er han såre fornøyd med.

– Jeg elsker å vandre i nordnorsk natur. Det er naturen som har holdt meg her så lenge. Dyrøy har et flott og variert landskap, og jeg gleder meg til teltturer til sommeren, sier biblioteksjefen.

Han har halv stilling, og den går i hovedsak med til å holde biblioteket åpent og tilgjengelig. Men i praksis betyr samlokaliseringen i Nordavindshagen at døra til biblioteket ofte står åpen.

– Folk legger igjen en lapp til meg, med tittelen på det de har lånt. Så plottter jeg bare inn dataene når jeg kommer på jobb, sier Schmidt.

Ikke alene. For et folkebibliotek i en såpass liten kommune, har samlokalisering mye å si. I en rapport utarbeidet i 2012 av Dyrøyseminarsenteret, heter det at dokumentasjonssenteret og folkebiblioteket i mange år har hatt informasjonsutveksling og samarbeid, blant annet med utstillinger og foredrag.

– I og med at lokalet i seg selv ikke er så stort, kan vi benytte oss av foajeen eller storsalen i forbindelse med større arrangementer, sier Schmidt.

Arealbruken er flytende, blant annet har han arrangert brettspillkvelder der foajeen er i bruk i stedet for biblioteket. Der-

med har han også mulighet til å innfri målet om at biblioteket skal være en debattarena og et møtested.

– Det er helt klart at biblioteket tjener på synergieffekten av de andre under samme tak. Enten noen kommer for å studere Arvid Hanssens forfatterskap, eller delta på et kulturelt arrangement, fører det til bevisstgjøring og bruk av biblioteket, sier han.

– Og ikke minst er det bra at jeg ikke er alene på jobb. Da jeg vurderte jobben, tiltalte lokaliseringa meg i så stor grad at det medvirket til at jeg i det hele tatt søkte.

Se til Dyrøy. – Samlokalisering gjør noe med oss alle, sier Hans Bakkejord, leder av frivillighetssentralen.

Sentralen har blant annet ansvaret for utleie og drift av Nordavindshagen.

– Man tenker på en annen måte når man vet at det sitter kompetanse under samme tak. Skal man for eksempel gå i gang med et prosjekt, inviterer man gjerne alle med på idémyldring. Hva kan vi få til sammen?

I 2010 uttalte daværende kommunal- og regionalminister Liv Signe Navarsete at det bare var «å se til Dyrøy» når det kom til distriktsutvikling i en liten kommune. Hun var på besøk i anledning Dyrøyseminaret, som i 2014 ble arrangert for niende gang. Seminarets oppgave er å være utviklingsredskap og et samarbeidsverktøy kommunen.

– Det vi gjør her, er å drive et immaterielt kulturvern, i et hus der det er liv, sier Arne Ivar Hanssen. Også han trives godt med samlokaliseringen med tanke på at flere oppdager Arvid Hanssens forfatterskap.

Stedsutvikling. Det finnes ingen nasjonal oversikt over hvor mange folkebiblioteker som er samlokalisert med private eller kommunale tjenester og aktører. I Bibliotheca Nova nr. 3-2014 viser Svein Arne Tinneland i Nasjonalbiblioteket til at begrunnelsene for bygging av kulturhus og bibliotek i kommunene er ulike, men at for eksempel ønsket om stedsutvikling er noe som går igjen.

– Kommunepolitikere i norske kommuner ønsker seg et sted der folk kan samles for aktiviteter, hendelser og opplevelser, skriver han.

Det kan biblioteksjef i Dyrøy si seg enig i.

– Det er mange fordeler med å være samlokalisert, men også mange fordeler med å være et lite bibliotek i en liten kommune. I Tromsø er det utallige kulturtilbud og aktiviteter hele tiden. I Dyrøy blir både biblioteket og biblioteksjefens rolle viktige. ■

Mangfoldig sensur i DDR

I et diktatur kan litteraturen fungere som samfunnets trykkventil. Det selv om utgivelsene underlegges streng sensur.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

– Man tror ofte at all litteratur i et diktatur er propaganda. Det er feil, sier Benedikt Jager, førsteamanuensis ved institutt for kultur- og språkvitenskap på Universitetet i Stavanger som i 2014 ga ut boka «Norsk litteratur bak muren. Publikasjons- og sensurhistorie fra DDR (1951-1990)».

«Den lesende arbeideren» var idealet i den sosialistiske staten DDR. 1950-tallet var strengt og stalinistisk. I den perioden virket litteraturen funksjonelt til sosialismen. Etter hvert innså makthaverne at det ikke var holdbart. Derimot så de at litteratur kunne døyve befolkningens misnøye.

Trykkventil

Et diktatur har ingen fri offentlig debatt. Men folks frustrasjon over hverdagslige problemer eller samfunnsforhold forsvinner ikke selv om dette ikke debatteres i medier eller andre offentlige arenaer. I DDR ble dette skjøvet over til litteraturen. I bøkene kunne etter hvert ulike problematikker belyses og debatteres så lenge det ikke skadet Staten eller sosialismen.

DDR-borgerne levde under strenge reiserestriksjoner. Å dra til Vesten var vanskelig. Det var heller ikke fritt å reise til andre land i Warszawapakten. I 1980 ble det for eksempel innført visumplikt til Polen. Det var gjennom litteraturen folk kunne reise, om ikke i virkeligheten så i fantasien.

– Sensuren varierte gjennom de årene DDR eksisterte. Utover 1980-tallet ble den mindre streng. Det gjenspeilte det faktum at regiment mistet grepet, sier Benedikt Jager.

– Gjennom bøker kunne leseren oppleve spennende, men uoppnåelige byer som London og Paris, eller en eksotisk landsbygd i Norge, sier Jager.

Muligheten til virkelighetsflukt ga vestlig litteratur en høy stjerne i DDR. Bøkene var populære. Dessuten brukte Staten oversetting av litteratur som et middel for å kjøpe seg goodwill i utlandet. Ønsket var å befeste DDR som en suveren stat.

Fjernet forbudte bøker

Østtyske forlag og bokhandlere var underlagt planøkonomi og statlig kontroll. Heller ikke bibliotekene var frie.

Etter 2. verdenskrig ble fascistiske bøker fjernet, men utrenskningene i bibliotekhyllene gikk enda lenger.

– Også modernistiske bøker forsvant. Som bøkene til James Joyce og Marcel Proust, sier Jager.

Det var mulig å få tilgang til de forbudte bøkene, men umulig å finne dem selv. Bibliotekarene måtte søke dem opp. Det måtte gode grunner til for å få lov til å se ei slik bok, som å skrive en oppgave om fascismen i litteraturen. Det var uaktuelt å låne boka. Den måtte leses i en spesiell lesesal. Stasi fulgte med og registrerte hvem som var interessert i hvilke bøker.

Selvsensur

DDR-diktaturet hadde et stort sensurapparat. Det forsinket utgivelsene. Det kunne ta flere år å få utgitt ei bok.

– For den innenlandske østtyske litteraturen var den indirekte sensuren verst. Forlagsbransjen var ikke gjennomideologisert, men både forleggere og forfattere ønsket at bøkene de jobbet med skulle gis ut, og ikke stoppes av sensuren. Det tuktet den kreative prosessen. Usikkerheten over hva som skulle til for å stoppe ei bok, var det verste. DDR hadde klare rettsregler og lover overfor ordinær kriminalitet som tyveri og drap. Men sensurreglene var skjulte. De varierte alt etter hvem som satt med makten. Den usikkerheten, gråsonene for hva som tillates av ytringer og i kunsten, kjennetegner et diktatur. De uklare regle-

ne varierer fra diktatur til diktatur. Sensuren var ulik i de forskjellige østblokklandene, sier Jager.

Noen forfattere skrev inn passasjer i boka de visste ville bli fjernet for å sikre seg forhandlingskort for å presse resten av boka gjennom sensuren. Men til tross for at forfattere og forleggere la bånd på seg, var det mange bøker som aldri slapp gjennom sensuren. Etter DDRs sammenbrudd ble likevel østtyske forfattere beskyldt av folk i Vesten for å ha vært diktaturets nyttige idioter.

– Den kritikken synes jeg er urettferdig etterpåkløskap, slår Jager fast.

Omstendelig prosess

Sensuren av et ferdig manuskript var ingen enkel prosess. Forlagene måtte skrive vurderinger for bøkene de ønsket å utgi. En ekstern vurdering måtte også hentes inn. Manuskript og vurderinger ble sendt til Hauptverwaltung Verlage und Buchhandel, som var en etat underlagt Kulturdepartementet. Der ble manuskript og vurderinger lest for godkjenning eller avvisning. Hvis det hersket usikkerhet om boka kunne gis ut, ble papirene sendt til en tredje person for gjennomlesing med strenge ideologiske briller. Noen manuskript gikk helt opp til Politbyrået for godkjenning eller avvisning. Det siste gjaldt ingen av de norske bøkene.

Avhengig av tematikken, ble flere av manuskriptene også sendt til ulike institusjoner for gjennomlesing. Manuskript med handling lagt til en militærforlegning ble for eksempel sendt til Forsvaret. Ikke for å vurdere de litterære kvalitetene, men for å sjekke at innholdet ikke skadet Forsvaret.

– Sensurmyndighetene måtte være strenge, for Stasi fulgte alltid med i bakgrunnen, poengterer Jager.

Vestlige bøker gikk ikke gjennom samme sensurmølle som de østtyske, siden de ikke kunne omskrives. Men det hendte enkeltord ble strøket. Hvis en hel passasje i boka var ønsket fjernet, ble den utenlandske forfatteren spurt om tillatelse. Sensurønskene tegner et bilde av en prippen stat.

PROPAGANDA. Et diktatur har ingen fri offentlig debatt. Men folks frustrasjon over hverdagslige problemer eller samfunnsforhold forsvinner ikke selv om dette ikke debatteres i medier eller andre offentlige arenaer.

– Alt som minnet om sex og vold var tabu i DDR. Før utgivelsen av boka «Av måneskinn gror det ingenting» ble Torborg Nedreaas spurt om en abortscene med strikkepinner, kunne tas bort. Det sa hun ja til, sier han.

Hvis ei bok myndighetene ikke likte, skulle gis ut, kunne de likevel hindre at folket fikk tak i den. De våget ikke forby ei bok hvis utgivelsen var forhåndsannonsert, for de visste at Vesten fulgte med. Men de kunne skylde på papirmangel. Det reduserte opplaget. Og når de fåtallige bøkene nådde bokhandelen, var den umulig å få tak i fordi alt var forhåndsbestilt av en kunde ved navn Stasi...

Hamsun – et skrekkelig vakkert problem

I planøkonomiens ånd, fikk forlagene tildeelt hver sine ansvarsområder. Det viktigste forlaget for nordisk litteratur var Hinst-

orff Verlag i Rostock på Østersjøkysten. Alt i alt ble 91 norske bøker utgitt i DDR. Forlagene ville ha kvalitetslitteratur, ikke underholdningslitteratur. Derfor var de fire store – Ibsen, Bjørnson, Kielland og Lie – populære.

Hamsun var en spesielt vanskelig nøtt å knekke. Han var nobelprisvinner i litteratur, samtidig som han hadde fascistiske sympatier. Men i et land som ville utgi kvalitet, var Hamsun vanskelig å overse. Likevel ble den første boka, August, ikke utgitt før i 1976. Det skjedde seks år etter at første Hamsun-bok ble gitt ut i Sovjetunionen.

– På mange måter var sensuren i DDR strengere enn i Sovjet. DDR skulle alltid være flinkeste gutt i klassen, og ble mer katolsk enn paven. Også sovjetiske bøker ble rammet av sensuren i DDR, sier Jager.

Ytterligere fire Hamsun-bøker: Pan, Eventyrland, Sult og Markens grøde, ble

gitt ut. Utgivelsen av Markens grøde ble rettfærdiggjort med at den handlet om det produktive mennesket på sin vei mot sosialismen. Tekstens «brune flekker» ble underkommunisert. Bøker i DDR hadde ofte omfattende for- og etterord som forklarte leserne den korrekte måten å lese teksten på.

Boka Mysterier, som ble gitt ut i Sovjetunionen, var umulig i DDR.

– Det var ikke mulig å presse Johan Nilsen Nagel inn i rollen som en helt på vei mot sosialismen, konstaterer Jager.

Selv om Hamsun var problematisk, fantes det noe enda verre enn fascistisympatisører. Det var renegatene, tidligere kommunister som hadde forlatt sosialismen.

– Arnulf Øverland var årsaken til at en ferdig antologi over nordisk lyrikk aldri ble utgitt, sier Jager. ■

— 98 —

forening som vil ta opp saker på årsmøtet må melde dette til formannen innen 20. juni.

Fullstendig program for møtet vil bli trykt i mai-nummeret av Bok og Bibliotek.

Filmutlån fra Sentralbiblioteket i Tromsø.

Det har i de siste årene gjort seg gjeldende et stigende behov for utlån av gode opplysningsfilmer rundt omkring i landet, særlig i de nordligste fylkene. For å finne veier til å tilfredsstille dette behovet oppnevnte Kirke- og Undervisningsdepartementet for et par år siden et utvalg som har drøftet muligheten for å få et sentralbibliotek til å låne ut opplysningsfilmer for voksne. Som resultat av disse forhandlinger vil det nå med det aller første bli gjort et forsøk med filmutlån fra Sentralbiblioteket i Tromsø i samarbeid med bibliotekets myndigheter, og med de tre nordligste fylkene som virkeområde. Filmene vil vesentlig bli stilt til rådighet av Statens Filmsentral og Landbruksdepartementets film- og billedkontor. Som et ledd i den planlagte ordning i Tromsø inngår også utlån av film til skolene i Nord-Norge, idet det inngåes samarbeid

for dette punkts vedkommende med Troms fylkes skolefilmnemnd, som atter samarbeider med Statens skolefilmnemnd.

Det er tanken å begynne med en utlånssamling av 60 à 70 filmer som deponeres i Sentralbiblioteket i Tromsø. Noen filmapparater blir likeså deponert samme sted. Biblioteket påtar seg tilsynet med filmene og ordningen av utlånet. Et lokalt rådgivende utvalg av fagkyndige vil bistå biblioteket i arbeidet. Vedkommende bibliotekar som skal forestå virksomheten vil på forhånd bli opplært i behandling av film og filmapparater.

Det forutsettes at filmutlånet i første rekke vil komme til å foregå til opplysningsorganisasjoner, landbruksorganisasjoner og skoler, og at det vil vokse etter hvert. Ordningen er ment som et ledd i arbeidet for å utnytte filmen som opplysningsmiddel i stadig større utstrekning.

Danske forfattere.

I det danske bibliotekblad «Bogens Verden» for 1. mars gis det en oversikt over de danske forfattere som er sterkest representert på hyllene i danske folkebiblioteker. Det viser seg at det av Morten Korch er 20 445 bind tilsammenlagt. Derpå følger:

Sigurd Elkjær: 19 134 bind, Andersen Nexø: 18 584 bind, Johs. V. Jensen: 18 387 bind, Olesen Løkken: 17 829 bind, Krarup Nielsen: 16 648 bind, Leck Fischer: 14 480 bind, Gunnar Gunnarsson: 14 099 bind, Karen Aabye: 12 846 bind.

Kirked
og Kultu
der som
merksom
sentralbil

«Vi hå
aktive st
teket. B
studiering
het vinne
litteratur
aktivt bi
bindelse
på skjøn
og skues
blemene
f. eks. ba
seproble
rie, alkoh
Det gjel
bøkene.
ket. De
og gjøre
effektivt.
ne seg

Den kj
Sandberg
etter en l
henviser t
teksblader
berg var
hadde ma
Norge.

På Ola
nr. 9 i se
fiene». I
Duun-bibl
Hauka
Duuns bø
gene om
små stykl

Ungdom/ Litteratur/ Bibliotek

Tilskudd til formidling i folkebibliotekene, 2015–16

Fritt Ord lyser ut tilskudd à kr 50 000 til litteraturformidling på biblioteket for ungdom i alderen 13-19 år. Det kan for eksempel søkes midler til formidling av sakprosa, skjønnlitteratur og tegneserier gjennom forfattermøter, skrivekurs, debatter, lesesirkler eller nettbasert formidling. Samtidig er vi åpne for originale formidlingsideer rundt andre tema enn litteratur.

Søkere kan være folkebibliotek eller enkeltpersoner og organisasjoner som har avtale med bibliotek om arrangementer. Skolebibliotek som samarbeider med lokale bibliotek kan søke, forutsatt at aktivitetene er lagt til biblioteket. Tilskudd kan søkes til enkeltarrangementer eller til en serie arrangementer. Tiltakene bør gjennomføres høsten 2015 eller i løpet av 2016.

Søkere oppfordres til å utforme en prosjektskisse som gjør rede for tematikk, aktiviteter og tidsperspektiv. Budsjett og finansieringsplan legges ved. Søknader leveres via skjema på nett, se www.frittord.no og valget søknadssenter. Innsendelsen merkes med *UngdomLitteraturBibliotek* i tittelfeltet.

Fritt Ord ønsker med utlysningen å stimulere til formidling av litteratur og styrke folkebibliotekene som formidlingsarena.

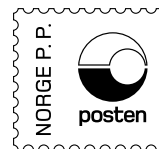
Søknadsfrist 19. juni 2015.

Kontaktperson: Oskar Kvasnes, Fritt Ord, tlf. 23 01 46 44
E-post: oskar.kvasnes@frittord.no

Fritt Ord er en allmennyttig, privat stiftelse. Fritt Ords fremste formål er å verne om og styrke ytringsfriheten og dens vilkår i Norge, særlig ved å stimulere den levende debatt og den uredde bruk av det frie ord.

FRITT ORD

Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

WAGNER

Visar besøkaren vägen!

LÄTT ATT HITTA RÄTT

på biblioteket

i surfplattan

i telefonen

WagnerGUIDE är en interaktiv orienteringskarta gjord för dagens och morgondagens bibliotek. En applikation som fungerar i alla digitala medier och plattformar, allt från stationära datorer och pekskärmar till smarta telefoner.

WagnerGUIDE visar vägen till rätt hylla genom ett klick eller tryck. Och du kan enkelt lägga in info om till exempel

nyheter och tips i respektive avdelning eller länka till evenemang och andra aktualiteter.

WagnerGUIDE är kompatibelt med både SAB och Dewey. Och framförallt med de generationer som är vana vid att ha hela världen i fickan.

 WagnerGUIDE

Läs och upplev mer på wagnerform.se